

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1926.

Första kammaren.

Nr 3.

Måndagen den 18 januari f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Linders* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 31, angående avstående i vissa fall av mark från kronoegendomar eller upplåtande av nyttjanderätt eller servitutsrätt till sådan mark.

Anmälades och bordlades kanslideputerades memorial nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

Föredrogs ånyo Kungl. Maj:ts proposition nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1926—1927. *Statsverkspropositionen.*

Herr **Trygger**: Herr greve och talman, mina herrar! »Med tillfredsställelse ser Jag mig i stånd att föreslå Eder att sänka skatten å inkomst- och förnögenhet samt att nedsätta konsumtionsskatterna å socker och kaffe.» Med dessa ord avslutas i trontalet uppräknningen av ett flertal frågor, som komma att underställas riksdagen, däribland sådana, som innebära nya eller förhöjda anslag för sociala ändamål. Det är ju klart, att detta meddelande på många håll uppfattats som ett ganska kärt budskap, men för den betänksamme blir glädjekänslan tydligen beroende av de bevis, som i finansplanen lämnas för statens möjlighet att åvägabringa dessa skattenedsättningar; jag menar naturligtvis icke statens möjlighet överhuvud taget, utan statens möjlighet att göra detta med bibehållande av en sund och klok statshushållning. Det avgörande för statens förmåga att bära minskningen i de angivna inkomsttitlarna blir tydligen det resultat, vartill man kommer vid beräkningen av debet och kredit i budgeten för 1926—1927. Särskilt inkomstberäkningen är som bekant beroende av kalkyler med flera eller färre obekanta, och denna beräkning får sin färg av den uppfattning, som man hyser angående den allmänna politiska och ekonomiska situationen icke blott inom vårt land utan även i utlandet. I fråga om denna situation är finansministern besjälad av en ganska älskvärd optimism. Vad världspolitikern angår, njuter han med ett alldeles tydligt välbehag av den friska milda fläkt, som från Lago Maggiores norra strand svept över Väst- och Centraleuropa, och han finner denna atmosfär lovande även med avseende på det ekonomiska området. Jag delar hans tillfredsställelse, men lika litet som jag, i likhet med honom, kan tillerkänna någon större betydelse åt Dawesplanens vackra start, lika litet är jag i stånd att i Locarnoavtalet se något bevis för att Europas politiska och ekonomiska tillfrisknande under den närmaste tiden — och denna är ju vid beräkningen av 1926—1927 års budget den avgörande — skall ytterligare fortskrida och i sin ordning öva gynnsamt

Första kammarens protokoll 1926. Nr 3.

Statsverks-
propositionen. inflytande på vår ekonomiska ställning och därmed på svenska statens inkomster.

(Forts.)

Jag skall emellertid lämna det politiska området — kanske vi komma tillbaka till det längre fram under riksdagen — och begränsa mig till det ekonomiska. Ser man då på förhållandena i de särskilda länderna, är det otvivelaktigt, att åtskilliga mörka punkter äro skönjbara, och de äro onekligen ganska talrika. Jag vill fästa uppmärksamheten på några. I förbigående vill jag först anmärka, att jag kommer att åberopa åtskilliga fakta, som sannolikt för de flesta äro bekanta, men det är enligt min mening av vikt att få alla framställda i ett sammanhang, om man vill vinna en föreställning om den ekonomiska situation, som verkliga föreligger utom vårt land och inom vårt land. För mig te sig följande punkter såsom de mörkaste och såsom de, vilka man kan befara skola kunna utöva ett inflytande på våra förhållanden, och därmed på budgetberäkningen för nästa år samt på våra utsikter för framtiden. Jag ser sålunda en stor fara i den engelska kolindustriens läge och de strider, som kunna befaras mellan arbetare och arbetsgivare i England, när tiden för den nuvarande statssubventionen utgår. Vidare beaktar jag den stora, man kan nästan säga permanenta arbetslöshet, som härskar i England. Vad sedan Frankrike beträffar, ligger faran i den franska valutakrisen, som kan utveckla sig i den riktningen, att särskilt vår export till Frankrike kan komma att lida ett avsevärt avbräck. Med avseende på Tyskland kan den tyska kapitalknappheten liksom den hädanefter för varje år ökade avbetalningen på den tyska skadeersättningen minska landets förmåga att köpa våra produkter och lätt bli en ökad anledning för detta land att översvämma vår marknad med sina varor. Därjämte är det för oss av icke ringa betydelse, att förhållandena särskilt på arbetsmarknaden i Tyskland alltjämt, man kan nästan säga dagligen försämrats. Vad Ryssland beträffar, är det den ryska försäljningspolitiken, särskilt med avseende på produkter, vilka höra till trävaruindustrien, som för oss och vår export kan bli av menligt inflytande. Vidare hava vi att taga i betraktande den låga arbetslösheten och den längre arbetstiden i åtskilliga länder, med vilka vi hava att konkurrera på den stora världsmarknaden.

Se vi därefter på förhållandena inom Sverige, så vet ju var och en, att läget för vår urgamla järnindustri är så sorgligt som möjligt. Exportmöjligheterna minskas alltjämt, och konkurrensen med utlandet inom vårt eget land blir allt hårdare. Den egentliga trävaruindustrien — icke att förblanda med trämasseindustrien — är för närvarande i det läget, att man kan säga, att den lever ur hand i mun. Vidare hava vi stora områden inom verkstads- och varvsindustrien, där man för närvarande kämpar med stora svårigheter. Sockerindustrien och betodlingen hava genom det låga sockerpriset kommit i ett sådant läge, att deras existens är i allvarlig fara. Slutligen håller arbetstillgången här i Sverige för närvarande på att försämrats, något som i statsverkspropositionen får det uttrycket, att Kungl. Maj:t tills vidare begärt en avsättning av 8 miljoner kronor för bekämpande av arbetslöshetens följder. Socialministern yttrar på denna punkt följande: »Att arbetsmarknaden inom vissa fack under år 1925 undergått en betydande försämring, är ett faktum, som icke kan bestridas. Det i arbetslöshetskommissionens månadsrapporter upptagna antalet arbetslösa talar härvidlag ett tydligt språk.» Slutligen ha vi rederirörelsen, som i allmänhet — det finnes undantag — befinner sig i ett ganska tröstlöst läge.

Att å andra sidan jordbrukets avkastning under 1925 varit god, är visserligen en anledning till tacksamhet och tillfredsställelse, men det är ju ganska ovisst, hur det går 1926—1927, och den ökade köpkraft, som jordbrukarna genom den goda skörden under föregående år fått och som skulle kunnat komma

även våra övriga näringar till godo, har säkerligen i stor utsträckning tagits i anspråk för att täcka skulder, som jordbrukarna ådragit sig på grund av den dåliga skörden och de svåra förhållandena under ett tidigare år.

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Finansministerns argument för att ställningen vore rätt bra eller rent av hölle på att väsentligt förbättras, nämligen att börsvärdena för vissa industri-papper under föregående år stigit, har icke stark beviskraft. Det är visserligen sant, att åtskilliga dylika värden stego, men fränsett vissa undantag var grunden härtill icke någon starkare, ljusare förhoppning om framtiden, utan den var endast, att dessa värden tidigare varit väsentligt undervärderade. Under en baisseperiod, när det faller och faller, förlora människorna sitt lugn. De kunna icke kallt bedöma situationen utan tro, att ingenting blir kvar, och då falla dylika värden mycket mer än som är berättigat. Sedan ändrar sig uppfattningen, så snart man har hunnit lugna sig, och då blir det en stegring av de papper, som förut varit undervärderade. Åtskilliga värden hava för övrigt icke stegrats utan falla alltjämt, särskilt sådana, som icke äro noterade på börsen.

Jag kan sålunda icke finna annat än att de omständigheter, som finansministern bort taga hänsyn till vid bedömandet av den ekonomiska situationen utom och inom landet, ej kunna leda till den ljusa syn på situationen, som han har tillägnat sig. Tager man allt i betraktande, synes det åtminstone mig, att man bör komma till det resultatet, att vårt land, som visserligen obestriddligen såväl med avseende på sin ekonomi som med avseende på sina statsfinanser har en i förhållande till andra länder jämförelsevis god ställning, dock när det gäller de närmaste åren är pliktigt att räkna med möjligheten av en påfrestning av den ekonomiska situationen och därmed av statens finanser, som kan bli ganska allvarlig. Med denna min uppfattning förefaller det mig, som om regeringens första plikt skulle hava varit att göra allt vad regeringen förmår för att stärka vårt näringslivs förmåga att stå emot de påfrestningar, som det kan hava att möta, och det icke minst genom att söka hålla tillbaka statens utgifter och därigenom få en möjlighet att lätta de bördor, som ifrån statens sida läggas på näringslivet. Ett steg i den rätta riktningen har finansministern tagit genom sitt förslag, att vid inkomst- och förmögenhetsskatten procenten å grundbeloppet skall sänkas från 170 till 160, varigenom en skattelättnad skulle inträda på denna skattetitel till ett belopp av 9 miljoner kronor. Då man tager i betraktande, att det normala otvivelaktigt är själva grundbeloppet eller 100 procent, måste man ju säga, att denna nedsättning är ganska anspråkslös och sålunda icke i någon högre grad kan befordra vad man företrädesvis vill befordra härigenom, nämligen en möjlighet till ökad uppläggning av det för näringslivet nödvändiga kapitalet.

Finansministern har emellertid, efter vad han säger, för avsikt att framlägga förslag angående den s. k. B-skattens å aktiebolag och solidariska bankbolag avskaffande. Denna skatt, vilken jag i fjol tillät mig att karakterisera såsom ett finansiellt missfoster, motverkar näringslivet på det sätt, att den utgör ett hinder — icke absolut men genom den verkan den har på människornas sinnen — för den konsolidering av företagen, som i våra dagar mer än någonsin är av betydelse icke blott för företagen själva, utan framför allt för landet. Detta finansministerns förslag till avskaffande av B-skatten har han visserligen för avsikt att framlägga vid denna riksdag, men det är icke meningen, att ändringen skall träda i kraft förrän den 1 januari 1927. Varför detta uppskov? Såvitt jag kan finna, är anledningen endast den, att finansministern icke vill göra sig av med den inkomst av denna skatt, beräknad till 3 miljoner kronor, som skulle inflyta under budgetåret 1926—1927. Men är B-skatten, som alla torde vara ense om, en skatt, som omedelbart skadar näringslivet, skadar sundheten i vår ekonomi,

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

synes det åtminstone mig, att man, sedan man fått detta klart för sig, bör avskaffa den så fort som möjligt. Att föreslå en nedsättning av inkomst- och förmögenhetsskatten på 9 miljoner kronor att genast inträda och således även vara tillämplig på den inkomst, som förvärvats under 1925, men att med avseende på B-skattens avskaffande, där skälen äro ännu starkare, uppskjuta tillämpningen till budgetåret 1927—1928, det kan väl i all rimlighets namn icke vara riktigt. Det är också principiellt felaktigt och strider mot den grundsats, som gjorts gällande beträffande förändringar i inkomst- och förmögenhetsskatteförordningen.

Men utom den nedsättning av inkomst- och förmögenhetsskatten, som finansministern har föreslagit, och det löfte, som han givit beträffande B-skattens avskaffande ett kommande år, föreslår han för det nya budgetåret en nedsättning av sockerskatten från 14 till 10 öre och av kaffetullen från 50 till 30 öre per kilogram. Genom den förra nedsättningen skulle det inträda en skatteminskning av 7 miljoner kronor och genom nedsättningen av kaffetullen skulle minskningen uppgå till 8 miljoner kronor, alltså tillsammans 15 miljoner kronor. Jämte nedsättningen av 9 miljoner kronor vid den direkta inkomstskatten skulle det sålunda bliva en minskning av 24 miljoner kronor och, om man finge räkna med 3 miljoner för B-skatten, 27 miljoner kronor.

Med avseende på dessa förslag om att för närvarande nedsätta sockerskatten och kaffetullen, vilkas framställande har berett Kungl. Maj:t en så stor tillfredsställelse, måste jag säga, att jag åtminstone icke kan förstå, hur de på något sätt kunna gagna vårt näringsliv. Såvitt jag kan se, skulle de endast komma att gagna en konsumtion, som dock i viss omfattning är en lyxkonsumtion. Beträffande sockret kan man ju säga, att det endast undantagsvis är lyxkonsumtion, och med avseende på kaffet skulle jag vilja säga, att det undantagsvis är en icke-lyxkonsumtion. Man må emellertid i denna fråga ha vilken åsikt man vill, säkert är, att det i fråga om bägge dessa konsumtioner finns en gräns, där lyxkonsumtionen börjar, den ene må draga denna gräns högre och den andre lägre.

Om vi nu först se på sockret — finns det någon anledning att för närvarande sätta ned priset på socker? Det kostar inte stort mera, än det kostade före världskriget, och dock har penningvärdet, som ju herrarna veta, väsentligen fallit sedan dess. Jag kan icke förstå, att konsumenterna kunna ha något berättigat anspråk att just nu, när sockret är så sällsynt billigt, få en dylik nedsättning av sockerskatten. Däremot skulle jag ha funnit det mycket naturligt, jag kan nästan säga av omständigheterna högeligen påkallat, ifall finansministern, som anser, att statskassan icke behöver dessa 7 miljoner kronor, som flyta in ifrån sockret och som han nu vill efterskänka, hade velat efter verkställd utredning använda detta belopp för att stödja betodlingen och sockerindustrin, som för närvarande på grund av alldeles exceptionella förhållanden i världen ha en mycket svag ställning och befinna sig i en så svår situation, att man nu icke kan bedöma, huruvida de kunna komma till rätta med densamma. Jag skall emellertid icke nu närmare ingå på denna fråga. Riksdagen kommer säkerligen i tillfälle att både diskutera den och övertänka den. Men jag vill fästa uppmärksamheten på en sak, nämligen att konsumenterna, ifall man vill taga deras verkliga intressen i betraktande, säkerligen skulle hava större fördel för framtiden av att man under den svåra kris, som betodlingen och sockerindustrin hava att genomgå, hjälpte dessa och bevarade denna för oss både direkt och indirekt viktiga odling och industri, än av att de nu när sockret är så billigt finge några öres nedsättning av sockerpriset.

Jag ber därefter få övergå till kaffet. Även enligt min mening är kaffet

en härlig dryck — det skall man ej vägra att erkänna, när man har en dylik uppfattning, och det har jag verkligen för min del. Men trots detta måste jag fråga, vad det förefinnes för allvarliga skäl att nu sänka kaffetullen och därmed beröva statskassan en inkomst på 8 miljoner kronor. Avsikten kan ju icke vara att befördra kaffeimporten, ty hade det varit meningen, hade det naturligtvis fått ett uttryck i den kungl. propositionen på sådant sätt, att man, sedan man från tullen på den hittillsvarande importen dragit det belopp, som tullnedsättningen föranleder, skulle hava lagt till ett nytt belopp, motsvarande kaffetullen på den ökade importkvantiteten. Jag tror icke, att finansministern vill öka kaffeimporten. Jag tror icke, att han över huvud taget vill öka importen till Sverige av utländska varor. När man läser hans proposition, finner man, att han är verkligt glad över att för oss kunna påpeka, att importöverskottet i vårt land alltjämt är i sjunkande. — Nej, vad har han då för skäl? Jo, han vill ha ett slags kompensationsnedsättning av den direkta skatten. När han ger med högra handen en nedsättning utav inkomst- och förmögenhetsskatten plus löfte om B-skattens avskaffande, vill han med den vänstra kunna dela ut kaffe och socker till billigare pris, en nedsättning sålunda i konsumtionsskatten. Han har, berättar han, gjort en utredning angående de direkta och indirekta skatternas tryck inom olika sociala skikt och inkomstlägen. Herrarna få ursäktas mig, att jag anser, att detta är det svåraste i hela den förelagda inkomstberäkningen, som jag nu kommer till. Finansministern har gjort denna utredning, och då har han funnit, att vid en sänkning av kaffetullen och sockerskatten i den proportion, som han föreslagit, lättnaden för den enskilde vid 5,000 kronors inkomst bleve densamma, huru skattesänkningen än fördelas mellan de direkta skatterna och konsumtionsskatterna. För lägre inkomsttagare åter vore det av större betydelse, att sänkningen komme på konsumtionsskatterna. För min del vill jag icke underkänna denna utredning. Den innehåller kanske åtskilligt, som är riktigt, men jag måste ärligt bekänna — det är kanske några av herrarna som för sin del kunna göra det samma — att jag begriper den icke. Jag har icke det skarpsinne, som fordras för att förstå denna utredning, för att förstå, att man genom den skulle ha kommit till ett resultat, som skulle ha något värde. En erinran begriper jag, att jag kan göra genast, och den är, att i min ungdom — när jag vetenskapligt studerade, icke bara talade om ekonomi och finanser. — lärde jag att med avseende å alla skatter, men särskilt med avseende å de indirekta skatterna, vore det omöjligt — åtminstone i många fall förenat med mycket stora svårigheter — att kunna exakt bestämma vem skatten i sista hand skulle komma att träffa. Emellertid, även om finansministerns utredning är aldrig så bindande, och det resultat, som han kommit till, och den tillämpning, han gjort därav, äro riktiga, återstår alltid en fråga, som den i alla fall icke kan besvara, och den är: varför har finansministern just valt kaffetullen? Varför har han icke tagit någon annan indirekt skatt? Jag vet icke skälet. Ofta är det visserligen samma personer, som tycka om kaffe och cigarrer, men varför skulle man icke kunna tänka sig en nedsättning av tobaksskatten, som i propositionen är beräknad till 55 miljoner kronor, eller någon annan indirekt skatt? Emellertid hur det än må vara med det resonemangs riktighet, som jag nu anför, så mycket är jag absolut säker på, att näringslivet icke kommer att få någon nytta av kaffetullens nedsättning med 8 miljoner kronor.

Dröjer man för öfrigt något vid denna siffra, 8 miljoner kronor, som understundom de kaffedrickande — ja, jag skulle i vissa fall kunna säga kaffedrinkarna — men alltid kaféidkarna skulle bliva delaktiga utav genom finansministerns förslag, kommer man ovillkorligen att tänka på en annan

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

siffra, som framgår av statsverkspropositionen och som jämväl uppgår till omkring 8 miljoner kronor. Jag menar den besparing i kostnaderna för rikets försvar, som man för budgeten 1926—1927 vunnit genom den började tillämpningen av den vid förra året beslutade nedskrivningen av rikets försvarskraft. Jag vill icke vid detta tillfälle erinra om allt det myckna talet om att minskningen av vår försvarsberedskap ovillkorligen betingades av vår bristande ekonomiska och finansiella bärkraft, men *det* må tillåtas mig att uttryckligen betona, att ett folk, som med risk för sin säkerhet skriver ned sitt militära försvar för att med den besparing, som vinnes därmed, förbilliga sin i jämförelse med andra folk stora kaffekonsumtion, ett sådant folk minskar icke endast sin materiella försvarskraft. Enligt min mening ödelägger det jämväl det värdefulla skydd för freden, som folket äger i den aktning, som det hos andra folk åtnjuter. Med ett sådant handlingssätt blir, såvitt jag förstår, den kärlek, som man säger sig hysa för fred och broderskap mellan folken, betraktad ute i världen såsom omanlighet, och det arbete, som man nedlägger i folkförsoningens tjänst, blir ansett icke såsom följden av ens inres ideella krav, utan endast som en yttring av begäret att njuta sitt sorgfria väsen.

Gå vi nu till den närmare granskningen av inkomst- och utgiftsposterna, är, som jag antydde förut, finansministerns allmänna utgångspunkt för inkomstberäkningen — jag citerar hans egna ord — »att man är berättigad att räkna med ett visst om också ännu blygsamt allmänt framåtskridande från det ena året till det andra». Denna mening kan jag för min del icke anse som riktig. Den har icke stöd i de verkliga förhållandena. Finansministern påstår emellertid samtidigt, att utgifterna i hans budget upptagits till »sådana belopp, att de verkligen kunna anses motsvara de beräknliga kostnaderna». Till den frågan skall jag be att få återkomma längre fram. Nu tager jag för god hans uppgift, att så verkligen är förhållandet, men i betraktande av att hans påstående, att man har en viss säkerhet, att inkomsterna snarare ökas än minskas, icke är hållbart, blir också den slutsats han drager felaktig, nämligen att någon särskild säkerhetsmarginal vid inkomstberäkningen icke skulle vara erforderlig. Sålunda, även om man anser, att de utgifter, som man nu känner till, äro tagna precis på kornet, måste man i allt fall ha en marginal vid inkomstberäkningen, just därför att det finnes så många obekanta vid densamma. Nämda felaktighet i finansministerns argumentation utgör en förklaring till det sätt, på vilket han handskats med den s. k. kassafonden. Densamma beräknas av honom vid budgetsårets början den 1 juli 1926 uppgå till ett belopp av 70 miljoner kronor, därav 14,700,000 kronor från den budget, som jag, när jag var i regeringen, hade nöjet att vara med om att här framlägga. Från dessa 70 miljoner kronor tager finansministern ett belopp, som han kallar »ett icke obetydligt bidrag». Hur stort är nu detta belopp, som han använder? Kassafonden är 70 miljoner kronor. Han förbrukar 32.3 miljoner kronor. Sålunda icke långt ifrån hälften av fonden! Hans förfarande är ganska olikt en annan föredragandes på 1700-talet, som jag kommer att tänka på. Då inträffade, att när en statssekreterare, som inför Konungen föredrog anslagsfrågor, kom till ett mycket stort anslagsbelopp, började han att hosta. Och vid fråga hur det kom sig, svarade han, att det berodde på, att han icke var van vid så stora tuggor. Vår finansminister åter har synbarligen av naturen en ganska stor förmåga att svälja stora belopp. Annars skulle han icke betrakta 32.3 miljoner kronor, således nästan hälften av fonden, såsom ett icke obetydligt bidrag från en fond på 70 miljoner kronor, utan han skulle ha betraktat 32.3 miljoner kronor som ett högst betydande bidrag från en fond av angivna storlek. Emellertid, man förstår att vad som ligger bakom är, att han anser, att inkomstberäkningen

och såsom han även påstått utgiftsberäkningen äro så säkra, att kassafonden icke skulle kunna behöva riskeras trots den åderlätning, som sålunda ägt rum. Man hade emellertid kunnat fordra, att vid en dylik minskning av kassafonden finansministern gjort någon utredning om de uppgifter, som kassafonden har att fylla, för det första den visserligen numera mindre betydelsefulla att utgöra kassaförslag, men vidare att lämna medel för att täcka brister i statregleringen, vartill ytterligare komma oförutsedda utgifter. Att dylika oförutsedda utgifter eller stegringar i utgifterna kunna komma i fråga till ganska stora belopp, därpå hava vi ett mycket färskt exempel i kostnaden för bekämpandet av mul- och klövsjukan. Kostnaden härför torde i 1924—1925 års budget ha uppgått till omkring 10 miljoner kronor. Jag nämnde nyss att denna budget har lämnat ett överskott på mer än 14 miljoner kronor. Den skulle sålunda, om icke denna tillfällighet mellankommit, lämnat ett överskott på cirka 24 miljoner kronor. Under budgetåret 1925—1926 uppgick kostnaden för mul- och klövsjukans bekämpande till 5 miljoner kronor enligt finansministerns egen uppgift. Vilket anslag är emellertid i nu framlagda säkra budget avsett att användas, för den händelse det skulle komma i fråga att ånyo bekämpa mul- och klövsjukan? Jo, det är ett anslag på 50,000 kronor till förekommande och hämmande av smittsamma sjukdomar bland husdjuren. Nu är det visserligen sant, att man håller på att undersöka, hur man skall ordna för bekämpandet av mul- och klövsjukan, om den komme till nytt utbrott, men det är väl ingen i denna församling, som kan tänka sig, att om det skulle uppträda några nya fall av mul- och klövsjuka, detta anslag på 50,000 kronor skulle hava större betydelse än som en droppe i havet. Och det kan mycket väl hända, att man blir tvungen även till andra oförutsedda utgifter, för vilkas täckande det skulle vara ganska gott att ha en stark kassafond att tillgå.

Vad nu de särskilda inkomstposterna bertäffar, äro de i allmänhet hållna i överkant. Det är ju icke skäl — det blir långt och tråkigt nog ändå för herrarna — att jag går in för mycket på detaljer, men jag skall välja ut en post bland de många. Jag avser den beräkning, som skett av inkomsterna från statens järnvägar. I det ursprungliga förslag, som i oktober 1925 inlämnades från järnvägsstyrelsen, upptogos, om jag minns rätt, inkomsterna till ett belopp av 31.4 miljoner kronor. Sedermera kom det in en annan beräkning. Jag förmodar, att den nya utredningen från järnvägsstyrelsen var föranledd av finansministern, och man har därigenom kommit upp till en beräknad inkomst av 39.4 miljoner kronor, sålunda en ökning på 8 miljoner kronor. Men vad motiverar man denna ökning med? Jo, den motiveras därmed, att godstrafiken under några månader på hösten stigit så mycket, att man om den fortsätter etc. skulle kunna tänka sig, att man för budgetåret 1926—1927 kunde få ett dylikt överskott. Men, mina herrar, det står uttryckligen, att man förutsätter, att taxorna icke skola sänkas, men nu hör man det — åtminstone har jag hört sägas — att det är meningen, att taxorna skola sänkas. Saken har åtminstone varit på tal. Hur går det då? Får man då också 8 miljoner kronor mer än vad järnvägsstyrelsen ursprungligen beräknat? Är det som sagt en försiktig och klok inkomstberäkning, som skett i detta speciella fall?

Jag skall icke gå in på några andra fall, men med avseende på inkomstberäkningen skall jag be att få fästa uppmärksamheten på några särskilda omständigheter. Det finns åtskilliga inkomstposter, som upptagas såsom verkligen inkomster, men som icke äro löpande inkomster i den meningen, att de skulle vara tillgängliga även för ett följande år. Så är fallet t. ex. med de medel, omkring 5 miljoner kronor, vilka blivit tillgängliga genom en förändring i bestämmelserna om inleverering av postmedel och brännvinstillverk-

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

ningsskatt. De äro uppenbarligen endast tillgångar under år 1926—1927, men de komma icke att finnas i följande budgeter. Detsamma är förhållandet med B-skatten, som jag förut talat om. Om B-skatten icke genast kommer bort, blir den en inkomst, som bara finnes för 1926—1927, men sedermera upphör.

Sedan möter oss något annat i inkomstberäkningen, som är värt uppmärksamhet. Det är nämligen denna fråga: vilken inkomst har man tänkt sig för att täcka den automatiska ökningen av vissa utgifter, som ständigt äger rum? Man skulle kunnat antaga, att medel härtill skulle kunna vinnas genom det besparingsarbete, som för närvarande pågår, och som går ut på indragning av statstjänster. Finansministern skulle kunna ha tänkt sig, att han därigenom skulle kunna få en minskning i utgifterna, som skulle kunna kompensera ökningen på de poster, som växa automatiskt. Emellertid, vinsten från den källan, sålunda möjligheten att tillgodose ökningen av de automatiskt stigande anslagen genom denna besparing, den avvisar han. Han tror icke mycket på resultatet av besparingsarbetet; och är det någon av herrarna, som tror mycket på detsamma? För min del förklarade jag förra året, att nämnda arbete är ytterst beaktansvärt, men jag tror icke, att det blir mycket över, ty vad man drager in på ett håll, ökar man på ett annat. Ser man på denna budget, särskilt på socialministerns huvudtitel, finner man, att den besparing, som man nu tror sig vinna genom indragning av tjänster i departementen och som är beräknad till 333,000 kronor, *när den blir fullt genomförd*, har man redan diskonterat genom att föreslå en förhöjning av 120,000 kronor för extra arbetskrafter inom socialstyrelsen.

För min del anser jag sålunda, att det är mycket riktigt, att finansministern icke har några förhoppningar att på denna väg täcka de ökade utgifter, som föranledas av vissa anslags automatiska ökning. Men hur vill han komma till rätta med detta problem? Jo, det finns intet säkrare medel för att få veta vad en person menar än att gå till hans egna ord. Jag har antecknat vad han sagt. Han säger: »Det bör kunna förutsättas, att dessa ökningsar med sin grund i en tillväxt av befolkningens storlek och kulturgrad också komma att bäras av en motsvarande ökning i folkhushållets och därmed i statens inkomster.» Nu måste jag bekänna, att mitt förstånd icke räcker till för att fatta det argument, det verkliga skäl, som kan ligga i detta yttrande. För att nu taga några exempel på automatiskt växande anslag, så kan jag för min del icke fatta — men kanske någon av herrarna eller, jag förmodar, regeringen kan göra det — att ökningen av statens utgifter för folkpensioneringen, för ett ökat antal folkskollärare eller för vägunderhållet etc. till sina verkningar skulle kunna skapa något slags inkomstkälla, varmed man skulle kunna betäcka den ökning i kostnader, som sålunda ägt rum. Jo, det kan verkligen bli något. Skatterna kunna ju på grund av dessa anslag ökas, i den mån anslagen komma enskilda till godo, men som vi i Sverige icke kommit så långt, att man tager hela inkomsten i skatt, blir skatten ju alltid väsentligt mindre än själva den ökning, som det är fråga om att skaffa medel till. Emellertid, kan jag icke i denna punkt instämma med finansministern, så kan jag däremot göra det, när han i fortsättningen av sitt yttrande säger, att vad han sålunda framhållit i fråga om den automatiska ökningen av lämnade anslag för vissa utgifter icke kan antagas gälla »om anslag för nya ändamål, som från skilda håll krävas». Det är hans egna ord. Då frågar jag: Vilka anslag för nya ändamål, som krävas, är det som finansministern avser? Jag förmodar, att till dylika anslag får man räkna de anslagskrav, som komma att följa av de bebadade förslagen om ökat understöd åt sjukkassor och om bidrag till kassor, som skulle meddela försäkring mot arbetslöshet o. s. v. Framför allt det sista. Men är det så, att även finansministern erkänner, att särskilt ökningen av detta nya anslag till motverkande av arbetslöshetens följder genom arbetslöshetskassor icke på nå-

got sätt ger upphov till ökade statsinkomster, måste jag verkligen lyckönska regeringen till att kunna framlägga frågan vid denna riksdag, utan att på något sätt hava talat om, huru man skall kunna få medel för att betäcka de härigenom föranledda utgifterna! Jag vet visserligen, att man har förberett saken med en ökning av arbetskrafterna i socialstyrelsen, varom jag nyss talade, men jag undrar, på vilket sätt utgifterna i övrigt skola kunna täckas. Men vi få kanske sedermera reda på detta. Nu är det tydligen behagligt för regeringen att kunna lägga fram en sak, av vilken den är intresserad, utan att samtidigt behöva lägga fram det obehagliga, som den kan medföra, nämligen ökade kostnader. Det är emellertid en fråga, huruvida ett sådant förfaringssätt kan vara riktigt. Såsom jag nyss sade, anser jag för min del, att hela finansministerns resonemang om de automatiskt växande anslagens täckande är fullkomligt felaktigt. Dessa anslag äro ytterst ömtåliga saker i en budget. I vissa fall äro de nödvändiga, i andra åter icke. Vad är det man under dessa förhållanden bör göra? Jag tillät mig att vid förra årets remissdebatt fästa uppmärksamheten på att den rätta vägen är icke att sitta med armarna i kors och låta anslagen automatiskt växa och samtidigt hoppas, att medel skola komma någonstans ifrån för att täcka dem, utan det riktiga är att ge sig allvarligt in på dessa anslag och undersöka de bestämmelser, som föranleda den automatiska ökningen av desamma, och därvid se till, om icke bestämmelserna kunna och böra ändras. Vad hjälper det, om man gör en liten besparing här och en liten besparing där i budgeten, när det i samma budget finns en massa stora anslag, som äro så anordnade, att de med en kraft, som ingen kan behärska, växa ut för varje år? Såvitt jag förstår, är den av mig anvisade vägen den rätta. Ett sådant förfaringssätt bör också draga med sig den konsekvensen, att man noga överväger kostnaderna, när man kommer fram med nya anordningar och förslag till ny lagstiftning. När man lägger fram ett förslag, som föranleder utgifter, skall man i samband härmed tydligt och klart visa, vad de komma att kosta och varifrån man skall taga medlen för att kunna betala dem. Annars kommer man ständigt att få känna det obehag, som finansministern nu känner, då han söker försvara, att han i själva verket icke tagit hänsyn till att den automatiska ökningen av vissa anslag kräver särskilda medel. Nu är det ju visserligen sant, att frågan i föreliggande fall närmast gäller en följande statsreglering, men den, som lägger fram en budget, som gör anspråk på att vara sund, får väl icke helt och hållet se bort ifrån följande statsregleringar.

Jag skall icke längre uppehålla mig vid inkomstberäkningarna. Jag sade tidigare, att jag skulle komma tillbaka till utgiftsberäkningarna, fastän jag för tillfället tog för goda finansministerns uppgifter om att beräkningarna av utgifterna voro gjorda så korrekt och strängt, som överhuvud taget kunde vara möjligt.

Se vi då på utgifterna, säger finansministern, att ökningen i jämförelse med den nuvarande budgeten är 12 miljoner kronor, men samtidigt fäster han uppmärksamheten på att i dessa 12 miljoner kronor ingå 8 miljoner kronor, som äro avsedda för arbetslöshetens bekämpande eller rättare sagt, för motverkande av arbetslöshetens följder. Om man emellertid ser bort från det förhållandet, att man inom försvarshuvudtiteln gjort en nedskrivning med 7.700.000 kronor, har på de *övriga* utgiftstitlarna ökningen blivit cirka 12 miljoner kronor — icke 12 miljoner, däri inberäknat 8 miljoner för arbetslösheten, utan cirka 12 miljoner plus 8 miljoner kronor för sistnämnda ändamål. Nu får jag ju erkänna, att åtskilliga anslag äro uppräknade, vilket naturligtvis bidrager till korrektheten, men för en budget, där inkomsterna räknats så högt som gärna är möjligt, måste den höjning som skett av åtskilliga anslag anses otillräcklig. Jag skall be att få nämna några fall, då enligt min mening utgiftsberäkningen är otillfredsställande, men jag skall begränsa mig till sådana, där an-

Statsverka-
propositionen.
(Forts.)

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

tingen ingen ökning skett eller också en ökning skett, som är otillräcklig, och i vilka i den senast kända budget, som gått i verkställighet, nämligen för budgetåret 1924—1925, de verkliga kostnaderna visat sig betydligt större.

Vi ha då först posten rese- och traktamentsersättningar för utrikesdepartementet, som upptages till 200,000 kronor, under det att samma post för budgetåret 1924—1925 utgått med 356,000 kronor. Nu är det visserligen sant, att skärpta bestämmelser hava lämnats för användningen av detta anslag, men därom torde intet tvivel föreligga, att man ingalunda har någon som helst visshet för att dessa 200,000 kronor skola visa sig vara tillräckliga. Sedan ha vi tredje huvudtitelns expensanslag, som föreslås till ett ökat belopp av 600,000 kronor. Det utgick för budgetåret 1924—1925 med omkring 736,000 kronor. Även där kan man göra en besparing i förhållande till vad som gällde då, men det föreslagna beloppet är säkerligen otillräckligt. Så hava vi anslaget till in-skrivningskostnader. Detta upptages oförändrat till 1,150,000 kronor, under det att utgifterna för budgetåret 1924—1925 voro 1,777,000 kronor. Visserligen är det säkert, att bristen kommer att gå ned, men i den föreliggande utredningen finns det ingenting som ens gör det sannolikt, att den kommer att gå ned så mycket, som motsvarar skillnaden mellan dessa båda belopp, 1,150,000 kronor och 1,777,000 kronor. Vidare ha vi anslaget till bidrag för vägunderhållet på landet. Det upptages oförändrat till 5,500,000 kronor. För budgetåret 1924—1925 utgick det med 7,222,000 kronor. I fjol uttalade man förhoppningen att kunna komma ifrån det till billigare pris, men det är nog tämligen säkert, att denna förhoppning icke kommer att gå i uppfyllelse, åtminstone icke i någon avsevärdare mån. Ett betydligt överskridande av anslaget till lots- och fyrstaten har man anledning antaga. Det upptages här i budgeten till 5,784,000 kronor, men det utgick i verkligheten under budgetåret 1924—1925 med 6,316,000 kronor. Till pensionsavgifter för folkskollärarnas pensionsanstalt föreslås ett oförändrat belopp av 3,255,000 kronor. Utgifterna uppgingo under budgetåret 1924—1925 till 3,677,000 kronor, och någon anledning till att de skulle bli mindre finns icke angiven, o. s. v.

Dessa av mig nu angivna siffror, som gå upp till flera miljoner kronor, om man drager vad som föreslås i år ifrån vad som faktiskt utgick under budgetåret 1924—1925, visa, såvitt jag förstår, åtminstone så mycket, att utgiftsberäkningen icke är tillförlitlig. Efter all sannolikhet komma utgifterna under närmaste budgetår att ganska avsevärt — huru mycket är omöjligt att säga — överskrida vad som i staten är upptaget. Detta kan knappast anses försvarligt, då man har gjort en inkomstberäkning, som enligt finansministerns egen utsägo icke äger någon säkerhetsmarginal. En helt annan sak hade det varit, om finansministern vid sin inkomstberäkning följt den kloka och försiktiga politik, som hans båda företrädare iakttagit och som, därom är jag övertygad, riksdagen satt ett mycket stort värde på.

Innan jag slutar vill jag ännu en gång återkomma till kassafonden. Det är visserligen antagligt att densamma kan även i sitt reducerade skick, därest finansministerns förslag ginge igenom, täcka uppkomna brister i den nu framlagda budgeten. Man behöver dock endast erinra sig, att förluster på kreditkassan, utöver de 8 miljoner kronor, som nu enligt budgeten äro avsedda att täckas, till avsevärda belopp redan för närvarande kunna anses konstaterade, för att inse, att ett bifall till detta finansministerns budgetförslag skulle kunna hava till resultat, att en kommande statsreglering komme att stå inför en rätt tom kassakista.

Då jag nu till sist söker sammanfatta mitt omdöme om den budget, som finansministern framlagt för riksdagen och svenska folket, kommer mig i tankarna en gammal historia om ett samtal mellan två duktiga affärsmän. Den ene förfäktade den meningen, att en familjefader, vars inkomster tilläte det, skulle

lämna efter sig något till sina efterkommande. Den andre åter fällde följande yttrande: »Några pengar få ej mina söner vid min bortgång, men roligt ha de haft, medan jag levat.»

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Herr talman! Vid prövningen av en statsverksproposition bruka icke sällan talesmän för olika samhällsåskådningar, när de offentligt knyta några reflexioner till vad regeringen föreslagit, välja mellan ettdera av två förfaringssätt. Antingen betraktar man budgetförslaget såsom ett fientligt aktstycke, fullt av misstag, brister och farligheter, och behandlar det därför som ett missfoster från början till slut. Eller också betecknar man det såsom en statsmannabragd, oangriplig i sak, fulländad i form och därför utgörande inseglet på, vilken utmärkt riksstyrelse en nådig försyn begåvat oss med.

Om man emellertid har öga för det överspända i både det ena och det andra av dessa alternativ, väljer man gärna en tredje metod för sitt bedömande. Den går i all enkelhet ut på att behandla statsverkspropositionen såsom ett resultat av allvarliga strävanden från dess konstruktörers sida att, med beaktande av deras utgångspunkter, ernå bästa möjliga rättvisa vid riksstatens avvägande. Man finner då vanligen — särskilt om man ser bort ifrån, vem som är författaren, och endast granskar innehållet — att utrymme behövs både för erkännande och kritik. Att kritiken gärna överväger, sammanhänger därmed, att man naturligtvis gärna talar om det, som man behöver ändra. För min egen ringa del har jag under skiftande regeringar sökt följa denna sistnämnda väg, och det finns, såvitt jag förstår, ingen anledning att i dag förfara annorlunda.

Vad som denna gången främst lagt beslag på min uppmärksamhet, är för mig liksom för den föregående ärade talaren — i det avseendet äro vi således samstämmiga — den oväntat starka optimism, som präglar hela budgetbehandlingen. Det är »anledning att se ljusare på situationen», yttrar finansministern, redan vid den först gjorda världsöversikten. Han återupprepar även precis samma ord, när han kommit in på första punkten rörande statens produktiva fonder, där han gått högre än vederbörande verkstyrelser förordat. Och han praktiserar sedermera samma metod på område efter område. Han ser ljusare på inkomst- och förmögenhetsskatten och på »bevillning av fast egendom» samt »av inkomst» än vad riksräkenskapsverket gjort. Han ser ljusare på inkomsten av stämpelmedlen än vad poststyrelsen gjort. Han ser ljusare på automobilskattemedlen än vad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen gjort. Han ser, fränsett en viss avvikelse, minst 5 miljoner kronor ljusare på tullinkomsterna än tullstyrelsen gjort. Han räknar högre på brännvinstillverkningsskatten och rusdrycksförsäljningsmedlen än kontrollstyrelsen gjort. Han utjämnar hyresinkomsten från statens fastigheter, visserligen med ett mycket obetydligt belopp, men i alla fall uppåt i förhållande till byggnadsstyrelsens beräkningar. Han tror på ett ekonomiskt fördelaktigare resultat av postverkets drift än poststyrelsen och av telegrafverkets drift än telegrafstyrelsen. Och med samma ljusa tro mottager han och välkomnar järnvägs- och domänstyrelserna, när de efter den ordinarie förslagstiden inkomma med sina definitiva och då betydligt höjda vinstkalkyler, vilka åtminstone för det förstnämnda av dessa verk enligt min uppfattning ha mycket emot sig. Finansministern har alltså, kan man säga, utefter hela linjen visat en frigjordhet från delaktighet i specialmyndigheternas mera betänksamma omdöme, långt utöver vad jag trodde, att de nuvarande tidsförhållandena skulle kunna ge anledning till.

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vilka äro då de omständigheter, som föranlett herr finansministern till ett dylikt beräkningssätt och som han åberopat såsom grund för sin sangviniska uppfattning? Jo, han pekar *utåt* på ökad trygghet för en normal utveckling och *inåt* på en god svensk skörd, vissa industriernas goda arbetstillgång samt fondbörsens kursstegringar och tendens i övrigt.

För egen del nödgas jag säga, att jag anser att dessa faktorer, i den mån de fått vara avgörande vid inkomstberäkningarnas fastställande, blivit av finansministern överskattade. Beträffande överenskommelserna i Centraleuropa måste man enligt min mening räkna med att de, huru glädjande de än i och för sig kunna vara, dock kunna befaras, om de åstadkommas under de förhållanden, som där härska, giva till resultat en samverkan, som för vårt lands näringsliv kan bli av allt annat än befrämjande art. Den goda skörden 1925 torde främst medföra ökad styrka för infriandet av innevarande budgetårs förpliktelser. För nästa budgettermin kan den, såsom också nyss påpekades, väsentligen neutraliseras av en fälslagen skörd, om vilken ingen ju nu vet någonting. Sockerbetsodlingens läge varslar icke enbart gott för jordbruksområdet. Och beträffande den bättre arbetstillgången står herr finansministern i klar strid med en sin kollega inom regeringen, som också haft något att säga i samma sak. Under punkt 18 på femte huvudtiteln förklarar nämligen socialministern: »Att arbetsmarknaden inom vissa fack under år 1925 undergått en betydande försämring, är ett faktum, som icke kan bestridas. Det i arbetslöshetskommissionens månadsrapporter upptagna antalet arbetslösa talar härvidlag ett tydligt språk.» — Att samtidigt herr finansministern talar om ett något förbättrat näringsliv förefaller mig vara en inre motsägelse, som knappast kan förklaras.

Går jag vidare till kursstegringarna exempelvis för Grängesbergsaktierna, som ju äro i finansministerns kalkyler särskilt angivna, så föranledes dessa av en ökad utskjottning och därmed förbättrat driftresultat. Emellertid gäller nog för denna kursstegring lika väl som för prisökningen på aktier i allmänhet, att de hos oss i förhållande till vår omgivning låga räntesatserna medverka därtill. Men dylika räntesatser äro ju inte oföränderliga.

Jag måste därför säga, att herr finansministerns motivering för inkomstberäkningarna icke verka övertygande. Hos mig, som under ett flerårigt samarbete med finansministern lärt mig högt skatta hans omdöme, kvarstår ett stycke undran över att han ansett denna sin bevisföring tillräcklig. Jag kan därför icke hjälpa, att jag finner mig pliktig uttala, att den föreliggande statsverkspropositionen är väsentligen artskild från de budgetförslag, som av olika regeringar här i riksdagen framlagts under de senare åren. Man kan icke värja sig för den känslan, att budgetberäkningen tillgått så, att regeringen först för sig uppsatt vissa allmänna politiska mål, som det gällt att uppnå. Således vill man icke låta exemplet från fjolåret upprepas, att riksdagen skulle genomföra en skattelättnad, som ministären icke tidigare ansett sig kunna ställa i utsikt. Vidare ansåg man tiden inne för en större uppmarsch på det sociala reformområdet, och sedan man preciserat dessa syften, gällde det att tänja ut tillgångar och möjligheter så långt tänkbart vore. Resultatet av ett sådant förfaringsätt kan, såvitt jag förstår, icke bli annorlunda än det nu föreliggande.

Till försvar kan herr finansministern måhända anföra, att riksdagen själv icke alltid underlåtit att gå liknande vägar. Denna erinran från hans sida gentemot riksdagen är tyvärr riktig, men den räcker icke såsom försvar för finansministern och regeringen. Ett divisionsansvar på denna punkt kan icke åberopas. Ett inbördes urskuldande försvarar ingendera parten.

Härtill bör dock enligt min mening rättvisligen läggas, att om också den av mig påvisade tendensen är omisskännlig, de därav i vart och ett fall för-

anledda förskjutningarna icke kunna få anses vara så omfattande. Såsom grund för en till samhällslivets oavvisliga behov anpassad och samtidigt hållbar budgetbyggnad borde också statsverkspropositionens inkomstsida vara användbar. Dock förefaller det mig bestämt tillrädligt, att budgeten lämnar riksdagen konsoliderad i olika riktningar.

Vad jag i den föreliggande statsverkspropositionen främst saknar är en rationell behandling av vårt statliga och — varför icke upplysningsvis jämväl vårt kommunala, d. v. s. hela vårt nationella — skuldsättningsproblem. Det må omedelbart erkännas, att partiella insatser av stort värde i detta avseende förekomma i propositionen. Så anser jag vara fallet med det grepp, varigenom den i föl konstaterade bristen på statens spannmålslagerhus och fryshus nu avskrivs med 10,500,000 kronor. Dit räknar jag också att en fond, som avses för reglerande av Kreditkassans klart lidna förluster av 8 miljoner kronor, föreslås upprättad. Även ansatserna att pånyttföda fonden för stats-skuldens amortering tillhöra denna grupp av åtgärder. Men de äro, i varje fall de båda förstnämnda, av tillfällig art. Att de nu kunde företagas på sätt som skett beror ju uteslutande därpå, att de senare årens mera varsamt gjorda statsregleringar lämnat ett därför erforderligt överskott. Man frågar sig ovillkorligen: Huru skulle regeringen, enkannerligen finansministern, hava sett på skuldsättningen för dessa bortfallna värden, om icke statsverkets kassafond nu ägt tillgångar för deras ersättande?

Det är möjligt, att herr statsrådet anser svaret vara givet med det resonemang, han fört under »Utgifter för kapitalökning» beträffande förräntningen av det i de affärsdrivande verken investerade kapitalet och det samtidigt berörda spörsmålet om trafiktaxornas uppgifter härutinnan. Jag kan emellertid icke medgiva att denna hänvisning täcker vad jag åsyftar. Den utan varje bevisföring, ja utan varje omnämnande, accepterade självgivenhet, varmed propositionen upptar förslaget om en alltiämt fortsatt ökning av statsskulden — alltså upplåningen minus avbetalningen — är enligt min mening icke någon oangriplig exponent för en initierad färdledning i detta avseende. Det förefaller mig nämligen numera vara ovisst huruvida någon del av det under nuvarande förhållanden upplånade kapitalet för s. k. produktiva ändamål äger ens den ringaste utsikt till en tillförlitlig förräntning, än mindre någon amortering, därest icke dess placering och utnyttjande förbindes med någon art av monopol, i vilket fall det ju blir mera ett underlag för beskattning än för produktiv drift och därav följande avkastning. Och om så icke är fallet, vad betyder då den ständigt pågående ökningen av skuldsättningen? Vad skulle man säga om ett enskilt företag, som år efter år, regelbundet, utan att egentligen fundera på saken, ökade sin skuld, utan att med de sålunda uppbörda medlen skapa sig nya inkomstkällor utan tvärtom endast stegrade sina driftkostnader? Jag erkänner att bilden, som sådana i allmänhet, haltar. Men säkert är att de båda fallen äga åtskilligt gemensamt. Och fullständigt visst är, att om ett dylikt enskilt företag kallade denna sin skuldsättning »Utgifter för kapitalökning», skulle detta framkalla helt andra omdömen än ett ironiskt småleende.

Var och en har kanske sin lilla æresfölelse. Jag skulle i detta ögonblick knappast kunna peka på ett för Sveriges självkänsla mer tilltalande förhållande än om vårt land åtminstone för en tid framåt icke behöfde trängas med i den supplikantskara, som hos världens för närvarande enda långgivare på statsförbindelser ikläder sig räntesatser, upp till ett par procent högre än våra egna sparare — åtminstone de smärre, som äro hänvisade till sparkasseräkningarna, erhålla på sina i regel hårt förvärvade medel. Och för vårt folks framtida ställning betydde detta förvisso mera än både direkt och indirekt tillfällig skattelättnad.

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Medan jag är inne på utfästelser på lång sikt och med synnerlig betydelse för framtiden, vill jag säga ett par ord om det sätt, varpå den under elfte huvudtiteln hemmahörande frågan om ny civil pensionslag och vad därmed sammanhänger blivit förberedd. Såsom herrarna påminna sig vann en förra året av regeringen avgiven proposition i detta ämne icke riksdagens bifall. Anledningen därtill var vissa meningsskiljaktigheter rörande bl. a. kvinnornas pensionsålder och sättet för avgifternas och pensionernas beräkning. Propositionen sammanföll i allt väsentligt med ett förslag, som var framlagt av 1921 års pensionskommitté.

Det är icke min mening att nu alls komma in på sakfrågan; vad jag här finner anmärkningsvärt är det sätt, varpå ärendet blivit berett. Enligt ett i dagarna utsänt betänkande har nämligen regeringen på nytt underställt samma kommitté ärendets prövning. Kommitténs sammansättning var nu densamma som förut, blott med den skillnaden att en av enskilda skäl avgången ledamot ersatts av en annan.

Nu förhöll det sig ju så, att kommittén i fråga i sitt första betänkande uttryckligen förklarade sig hava ingående prövat jämväl de skäl, som föranledde riksdagens avslag, och därvid kommit till det resultat, som fjolårets proposition angav. Jag nödgas därför spörja: är det i ett dylikt fall rimligt att låta frågan återgå till samma kommitté med en hemställan, huruvida den på grund av riksdagens beslut vore villig att tillstyrka en annan ståndpunkt än den, som kommittén förut förordat? Resultatet blev ju också vad man enligt mitt förmenande kunde på förhand förutse. Kommittén trycker i sitt nya betänkande av det väsentliga i sin föregående argumentation och åberopar denna såsom från kommitténs sida alltjämt gällande. Endast den nytillkomna, av de tidigare uttalandena obundna ledamoten förordar en ny linje, huvudsakligen sammanfallande med den, som i riksdagen stod emot det tidigare regeringsförslaget. Visserligen är ståndaktighet icke någon oäven egenskap, men när den tar sig uttryck däri att ett ärendes lösning i viss riktning främjas genom en ostridigt ensidig handläggning, när man på regeringshåll börjar preparera i stället för att utreda, då må en erinran i all underdånighet däremot vara befogad.

I detta fall kan tilläggas, att kommitténs sammansättning redan från början måste anses vara egendomlig. Det gällde här icke blott pensionsrättens konstruktion, utan jämväl frågorna om pensionsförmånernas karaktär och räckvidd. Samtliga kommittéledamöter, med ett enda undantag, voro statstjänstemän, d. v. s. framtida statliga pensionstagare. Undantaget utgjordes av en tjänsteman hos ett stort enskilt järnvägsbolag, vars personal måste anses äga med statstjänstemännen sammanfallande intressen.

Härmed är jag inne på en ny metod att förbereda vissa slag av ärenden, som på senaste tiden kommit till användning. Den består i att vederbörande departementschef anmodar en eller ett par personer att enligt erhållna direktiv söka giva form åt någon regeringens reformtanke. Sedan detta skett, inkallas en »krets» sakkunniga, vilka anmodas yttra sig över förslaget. Därvid inträffar i regel, att bland de sålunda tillkallade kan från början konstateras tillvaron av en vid förslagets huvudgrunder intressebunden majoritet. Jag medger att detta är ett effektivt sätt att snabbt nå ett resultat. Jag bestrider vidare icke, att det även kan bli billigt. Men det har en hake, när det tillämpas på ömtåliga och betydelsefulla områden: förberedelsen övertygar icke. Den framkallar tvärtom den för svenskt kynne nog närliggande benägenheten att reagera mot ett starkt tryck. Den kan riskera i stället för att betrygga ett ärendes framgång.

Till statsverkspropositionens mer uppmärksammade moment kan givetvis hänföras den avvägning mellan direkta och indirekta skattelättnader, som propositionen anbefaller. I denna punkt håller jag före att förslaget, i vad det avser förhållandet mellan nyss nämnda olika skattearter och under förutsätt-

ning att en så stor sammanlagd skatteminskning som den föreslagna kan ur statsfinansiell synpunkt med skäl åvägbringas, vara godkännbart. Visserligen hava både många och ivriga röster höjts för en överhaling från de indirekta skattelättnaden till den direkta, men skälen därför förefalla icke lika avgörande. Det är ett faktum, att här i landet leva många tusentals strävsamma och nyttiga människor, vilka alldeles icke uppnått en inkomststegring, motsvarande den höjning i det allmänna prisläget för deras förnödenhetsartiklar, som prisindex uppvisar. Och även om invändningar kunna göras mot finansministerns åberopade bilaga rörande de direkta och indirekta skatternas tryck inom olika sociala skikt och inkomstlägen, kvarstår i allt fall efter min mening starkt önskvärdheten av att statens fördyringsåtgärder på det allmänna folkhushållets förbrukningsartiklar begränsas, så långt ske kan. För min del skulle jag gärna sett, att vägen dit kunnat gå över delvis andra förbrukningsvaror än de nu främst ifrågsatta. En förskjutning från kaffets till sockrets förmån och eventuellt annan nödvändighetsvara finner jag icke blott möjlig, utan önskvärd.

*Statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Den föregående talaren lät oss förnimma misstämningen över fjärde huvudtiteln något beskurna skick. Det är för kammaren väl på förhand klart, att jag icke delar denna hans känsla. I den mån försvarskostnadernas nedsättning sammanhänger med fjolårets beslut därutinnan, ha jag och mina meningsfränder icke anledning frånträda de ståndpunkter, vi då intogo. Det må tilläggas, att de talrika spådomar, som då fälldes, icke minst i riksdagen, om hur Sveriges anseende utåt skulle äventyras genom den företagna rustningsminskningen, icke erhållit något giltigt belägg. De franska tidningar exempelvis, som omedelbart efter beslutets fattande kunde här i landet citeras i dylik riktning, ha själva fått erfara, att nytillträdande regeringar i deras eget land haft liknande önskemål på sina program.

Till försvarsministern — jag förmodar att han icke är här närvarande, ehuru jag såg honom för en stund sedan, men man brukar ju i sådana fall som detta tala till ministrarna, även då de icke äro närvarande — skulle jag dock såsom en med honom i fjolårets beslut meddelaktig — herr Trygger skulle kanske säga medskyldig — vilja säga, att jag hoppas att han är fullt medveten om sitt ansvar för att de alltjämt upprätthållna delarna av vårt självständighets- och neutralitetsvärn tillförsäkras så hög grad av effektivitet, som den förutsatta utrustningen och utbildningen möjliggöra. Det blir ingen mening med våra i fortsättningen utgående militära kostnader, om exempelvis mot hela försvarstanken inriktade krafter få opåttalt under utbildningsarbetet försvåra och försvaga detta. Den villighet, varmed försvarsministern gått till sitt värv och åtagit sig detta ansvar, gör plikten för honom om möjligt ännu mera klar. Att det skulle fattas honom mod, det ha vi efter hans våldsamma oratoriska härjningar mot kända och okända ingen anledning förutsätta.

Ett förslag i statsverkspropositionen, som förvisso vinner anslutning från den grupp, jag tillhör, är vad som denna gång ifrågasättes beträffande rusdrycksmedelsfonden och därmed förknippade ting. Bestämmelsen om femårig nedskrivning och det fonden för statsskuldens amortering tillfallande överskottet lösa ostridigt vissa med hela denna plan eljest förbundna svårigheter. Visserligen har i förstnämnda avseende begynnelsebeloppet satts starkt i överkant, men det beror väl på att reformen nu ingår som ett led i en budgetplan, som krävt en dylik åtgärd.

I ett avseende skulle jag dock anse en ändring motiverad, nämligen därutinnan att statsbidraget för nykterhetsändamål fortfarande som hittills finge utgå av de till fonden avsatta medlen. För en gångs skull borde jag därför, tycker jag, i en nykterhetsfråga få medhåll av hela kammaren. Anslagen till nykterhetsupplysning, som ju alla gilla, ligga i så direkt linje med hela tankegången

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

i förordningen: främjande av ett successivt förbättrat nykterhetstillstånd, att det måste anses naturligt att anslagen till positivt nykterhetsarbete och allmän upplysning på detta område få utgå ur fonden. Då ju därmed också budgetens utgiftssida vinner motsvarande lättnad och sålunda hela budgetplanen kan förstärkas, hoppas jag både regeringen och kamrarna skola kunna vinnas för den ändringen.

Om jag slutligen till statsverkspropositionens kalkyler och krav lägger tron-talets anvisningar och därmed erhåller huvudkonturerna för ett riksdagens arbetsschema, så långt det på regeringen beror, är det ju uppenbart, att dessa önskemål koncentreras på åtgärder för ökad social omvårdnad, enkannerligen för kroppsarbetets utövare. Den uppgiften för ett modernt, socialt vidsynt samhälle är också enligt min mening oavvislig. Det vill dock förefalla mig som om regeringen vore i färd med lösningar, i vilka man söker, måhända enligt ej alltid efterföljansvärda utländska förebilder, kringgå de med denna utveckling oskiljaktiga svårigheterna genom att — bortse från dem. Därom varken vill eller kan jag nu uttala någon mening, då de förebådade förslagen ännu icke torde tagit definitivt gestalt ens i vederbörande departementschefs egen uppfattning. Endast det vill jag säga, att det förefaller redan vid detta tillfälle kunna framhållas, att i samma mån som man från de olika parterna i produktionsprocessen vidgar sina anspråk på det allmänna, i samma mån växer ofrånkomligt samhällets rätt till ett avgörande inflytande på de förhållanden, som reglera produktionens gång. Och därav växer också fram parternas skyldighet att beakta det helas intresse. Såsom ett dagsprov på hela denna utveckling kan det ju här erinras om hur i vårt naboland Norge just i dessa dagar dess borgerliga vänsterregering står och faller med sin begäran om samhällets kontrasignation å uttryckliga bestämmelser i sådant avseende.

Jag skall emellertid icke, ehuru ämnet har ett odisputabelt samband med vissa delar av den nu föreliggande budgetmotiveringen, fördjupa mig i spekulationer rörande vår svenska regerings intressen i denna riktning. Det får dock antecknas, att i statsverkspropositionen icke något kännetecken därpå står att uppspara.

Herr talman, den meningsgrupp, jag tillhör, går som vanligt till prövningen av årets riksdagsfrågor beredd att samverka åt alla håll om vad vi tro vara landsgagneliga resultat.

Herr Nilsson, Petrus: Herr greve och talman! De båda föregående talarna ha ingående behandlat den föreliggande statsverkspropositionen. Jag skall därför icke fördjupa mig i densamma, men jag kan likväl icke underlåta att med några ord beröra den.

Vid genomläsandet av finansministerns redogörelse för finansplanen i det föreliggande budgetförslaget kan man ej undgå att märka den stora tillförsikten rörande ett förbättrat ekonomiskt läge, vilken optimistiska syn behärskar hela budgetförslaget. Det är, skulle jag vilja säga, en helt annan anda, som vilar däröver, än den som behärskat de föregående årens förslag. Regeringen har med ganska givmild hand kunnat tillgodose behov på skilda områden, och ändå ser sig finansministern i stånd att föreslå en sänkning av såväl de direkta som de indirekta skatterna. Sannerligen måste man säga, att finansministern är född under en lycklig stjärna! Finansministern besvärar ej av de stora svårigheter som hans företrädare haft att kämpa emot och med vilka hans kolleger i de flesta andra europeiska länder än måste brottas. Man kan emellertid ej undgå att fråga sig: har då omslaget kommit så hastigt, att man ej märkt det, eller är det endast finansministerns stora skicklighet och förtjänst vid uppgörandet av budgeten, som åstadkommit förändringen? Finnas nu verkliga förutsättningar för ett stabilt och förbättrat läge, och kommer manne denna

ljusning att fortsätta? Draga vi ändå icke alltför stora växlar på framtiden? Den frågan är det nog, som många utav dem, som med tillfredsställelse tagit del av denna budget och den utlovade skattesänkningen, önska med någorlunda visshet få besvarad. Nog synes den ekonomiska situationen i någon mån ha förbättrats, men vågar man ändå, såsom finansministern gjort på nästan alla inkomsttitlar, räkna med inkomsterna i överkant, för att nu icke tala om de titlar, där finansministern avsevärt höjt det av riksräkenskapsverket beräknade inkomstbeloppet? Sålunda ha ju tullmedlen upptagits med 5 miljoner kronor högre belopp än vad riksräkenskapsverket beräknat, domänverkets överskott har likaledes höjts med 2 miljoner och stämpelmedlen med 1 miljon kronor. Enbart detta uppgår till 8 miljoner kronor. Vidare har den beräknade inkomsten från statens järnvägar pressats i höjden med åtskilliga miljoner, naturligtvis, som det sägs, om de nuvarande frakttaxorna få bibehållas. Följden härav blir kanske fastlåsta frakttaxor, som för näringslivet bliva både höga och betungande.

*Statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Förutom det att finansministern beräknat inkomsterna högt, tager han även av föregående års besparingar åtskilliga miljoner i anspråk. Därigenom har det blivit möjligt för finansministern att föreslå en rätt så avsevärd skattesänkning, fördelad på såväl direkta som indirekta skatter. Huruvida fördelningen är riktigt avvägd, därom torde nog råda olika meningar, men skulle det under de kommande månaderna vid budgetbehandlingen visa sig, att inkomstberäkningen är fullt hållbar, så torde nog beträffande den föreslagna indirekta skattesänkningen den stora allmänheten hälsa med tillfredsställelse, att reduceringen träffat dessa artiklar, på vilka en prissänkning, om en sådan genom minskning av tull och skatt skall förekomma, först bör äga rum.

Rörande utgifterna äro anslagsbehoven och de olika huvudtitlarna i allmänhet väl tillgodosedda, och särskilt synes socialministerns huvudtitel starkt svälla ut. Sparsamhet bör väl dock iakttagas, även om det ekonomiska trycket ej så starkt tvingar därtill. Ett och annat anslag av betydelse, t. ex. anslaget till det frivilliga skytteväsendet, har dock ej funnit nåd inför regeringens ögon. Efter den beskärning av vårt försvarsväsen, som gjordes vid förra årets riksdag, kunde likväl väntas, att regeringen ej skulle vilja främta den frivilliga folkliga skytterörelsen statens stöd. Nu blir det på riksdagen det beror, om den även i år skall erhålla det statsanslag, som under många år utgått. Riksdagen torde nog finna möjlighet därtill.

Jag skall nu ej närmare ingå på budgetförslaget, men då jag ser jordbruksministern här närvarande, vill jag likväl konstatera, att jordbrukets huvudtitel, vad de olika anslagen beträffar, blivit ganska väl tillgodosedd. Men icke förty kan jag vid detta tillfälle icke underlåta att beröra några för jordbruket betydelsefulla frågor och då främst avsättningen och prisbildningen på den inom landet odlade brödsäden. Den under förra året rika skörden icke minst på brödsäd bidrog till att utbudet därav under hösten blev stort. Prisen trycktes ned till en nivå, som betydligt understeg det värde, den svenska brödsäden hade i förhållande till vad importerad sådan kostade. För att ge en föreställning om i vilken omfattning det svenska vetet underbetalats, vill jag anföra, att medan det svenska vetepriset under augusti i medeltal utgjorde 21 kronor 70 öre för 100 kilogram, var importpriset för tyskt vete, som enligt fackmäns utsago är sämre än det svenska, 4 kronor 70 öre högre och kanadensiskt vete, som visserligen är bättre än det svenska, betingade icke mindre än 8 kronor 50 öre högre pris än det svenska. Under de följande månaderna var skillnaden visserligen något mindre, men det svenska vetet har tidvis betalats med endast mellan 18 och 19 kronor; och med undantag för en månad har differensen mellan tyskt och svenskt vete ända fram till årsskiftet upp-

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

gått till mer än 3 kronor samt prisskillnaden mellan kanadensiskt och svenskt utgjort 6—7 kronor, allt för 100 kg.

Sistnämnda vete har trots sitt höga pris i avsevärda kvantiteter importerats i landet. Man kan icke såsom skäl för de låga svenska vetepriserna anföra, att det svenska vetet varit av dålig beskaffenhet. Tvärt om har det varit av synnerligen god kvalitet. Nej, det beror på helt andra orsaker, vilka jag nu icke skall närmare beröra, att de svenska priserna under normala skördeår pressas så avsevärt ned under importpriserna.

Man har nu endast att konstatera, att regeringen med stoiskt lugn åser dessa förhållanden och alltjämt icke synes vilja vidtaga några åtgärder, som syfta att avhjälpa nämnda missförhållanden. Väl tillkommer det lantmännen att genom självhjälp söka råda bot däremot, men det kräves dock, att staten skapar de förutsättningar, som erfordras, för att lantmännen skola kunna ha utsikt till framgång i dessa sina strävanden.

Samtidigt härmed ge även avsättningsförhållandena för vissa animaliska produkter anledning till oro, och även härutinnan söker man förgäves efter regeringens intresse för att stödja, då det gäller exporten av lantbrukets viktigaste standardartiklar, smör och fläsk.

Starka koncentrerade industrier kunna själva planera sin produktion och avsättning på främmande länder. Ej så de splittrade och med sämre kännedom om marknadens krav arbetande lantmännen. De statliga myndigheterna ha därför en mycket viktig uppgift i att leda lantmännen, så att produktionen inriktas på sådana kvaliteter, som kunna finna gynnsam avsättning. Och vidare böra myndigheterna genom reglerande föreskrifter och kontroll åstadkomma, att enhetliga och goda kvaliteter bjudas de utländska köparna. Dylika föreskrifter ha ju redan länge funnits beträffande exportsmör, men medan vi i detta land under senare år slagit oss till ro, har man i andra länder oförtutet arbetat vidare för att på denna väg förbättra sina produkter och nå en gynnsammare avsättning, med den påföljd, att vi blivit distanserade på flera håll. Man finner sålunda, att de svenska animaliska produkterna, som förr i England betalades bland de bästa av alla länders, kommit ett avsevärt stycke ned på rangskalan.

Medan detta äger rum på den utländska marknaden, tillåter man, att utländska ägg av sekunda kvalitet importeras utan ursprungsbeteckning och säljas här såsom svenska, därigenom försvärande avsättningen för de inhemska produkterna på den egna marknaden, detta samtidigt som våra grannländer ansett angeläget att skydda sig mot en dylik mer eller mindre osund konkurrens genom att föreskriva, att den importerade varan skall märkas.

På samma gång som regeringen, ehuru trustlagen står till dess förfogande, överksam åser, huru lantmännens produkter underbetalas, tillåtas de företag, vilka försälja förnödenheter för jordbruket, att sammansluta sig i truster och fördyra dessa för jordbrukets produktion så viktiga varor. Männe regeringen anser, att det ej finnes någon anledning att vidtaga några åtgärder mot trusterna? Det torde ligga tydligt för alla, att om de svenska lantmännen få sina viktigaste produkter sämre betalda än andra konkurrerande länder, medan samtidigt de för produktionen erforderliga råvarorna ställa sig dyrare, så hämmas jordbruket i sin utveckling, kan icke ge utkomst åt så många individer och icke heller bringas upp till den avkastning, som eljest skulle kunna ernås.

Jag skulle icke så vidlyftigt ha ingått på dessa spörsmål, om det icke föresvävat mig, att regeringen i sin iver att reformera på andra områden bortglömt, att folkets lycka ej skapas enbart genom sociala reformer, utan att det även fordras ett materiellt underlag. Det är på produktionen som landets väl-

stånd är byggt, och i fråga om jordbruksnäringen är det av särskild vikt, att de statliga myndigheterna icke försumma att med lämpliga medel vägleda produktionen samt underlätta avsättningen av dess alster.

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Det är även ett par andra frågor, som kanske äro av ganska stort intresse för lantmännen, men som icke blivit berörda vare sig i statsverkspropositionen eller i trontalet. Jag syftar här först och främst på åtskilliga skattefrågor, vilka starkt beröra befolkningen på den svenska landsbygden, först och främst jordbrukarna. Man kunde ha väntat, att regeringen skulle hava förelagt årets riksdag proposition med förslag till ny kommunalskattelag, men i trontalet yttrades ej något därom, och i statsverkspropositionen ställes ej heller något sådant i utsikt. Om skälen härtill upplyses ej. Det är fem år sedan den nu gällande fastighetstaxeringen verkställdes, och efter förut gällande skattelagar och vad som hittills tillämpats har efter en sådan tidsperiod ny fastighetstaxering ägt rum. Det har tidigare ej ansetts lämpligt att göra dessa perioder längre, för att taxeringsvärdena skulle kunna anpassas efter de förändrade fastighetsvärdena jämte övriga inverkan faktorer. Ännu mindre torde vara skäl i att nu utsträcka dessa perioder med de förändrade värdeförhållanden, som under senare år varit rådande. Skulle därför ny fastighetstaxering uppskjutas i avvaktan på ny kommunalskattelag, är det ovisst, när den kan komma att ske. Och det ligger väl ej full rättvisa däri, att så stor del av skatten skall utgå efter en taxering, som verkställdes för många år tillbaka. Därtill får den olösta kommunalskattefrågan utgöra skäl för bibehållande av de nuvarande orättvisa grunderna för vägskattens utgående, vilken bliver allt mer och mer kännbar i den mån biltrafiken ökas. För många jordbrukare i vägdistrikt, där underhållet sker medelst väggkassan, kan vägskatten uppgå till avsevärd del av deras inkomst.

Bilskatten, som är avsedd till förbättring och underhåll av vägarna, inflyter med belopp, som väsentligen överstiga, vad som beräknats. Bidrag från bilskattemedlen erhålles först efter ansökning och prövning i varje särskilt fall. Även om ändrade bestämmelser för automobilskattemedlens fördelning skulle av riksdagen antagas, så blir med all sannolikhet väghållningsbördan orättvist betungande, så länge vägfrågan ej upptagits till lösning efter mera rationella grunder.

Om jag nu, innan jag slutar, kastar en blick i berättelsen över »vad i rikets styrelse sig tilldragit sedan sista lagtima riksmötet», så finner jag utav vad som där står bl. a. att kommittéernas antal har ökats. Naturligtvis kan det för lagstiftningsarbetet vara nödvändigt, att frågorna genom sakkunniga personer beredas, och skulle man uttala ett omdöme rörande de många kommittéer som varit inkallade under senaste året, så har deras arbete icke utsträckts någon avsevärt lång tid. Dock finnas undantag, och kostnaderna för åtskilliga kommittéer ha också uppgått till mycket höga belopp. Så har exempelvis kostnaden för tull- och traktatkommittén, som visserligen för åtskillig tid sedan slutat sitt arbete, uppgått till närmare två miljoner kronor. Socialiseringsnämndens kostnader ha nu väsentligt överskridit en halv miljon, och ännu har man icke sett något annat påtagligt resultat av dess arbeten än just dessa kostnader. Hur länge den skall sitta, får man heller icke höra, och resultatet torde man väl också en gång få söka efter. Jag vill livligt hoppas, att den nuvarande finansministern i likhet med den föregående ser till, att i de fall, då kommittéerna icke skulle vara till gagn för det verkliga lagstiftningsarbetet, de upplösas och icke genom att sitta kvar komma att onödigt betunga statskassan.

Med dessa korta erinringar skall jag, herr talman, be att få yrka, att den föreliggande statsverkspropositionen remitteras till vederbörande utskott.

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Herr von Sneidern: Herr talman, mina herrar! Det var ett ljuvligt och glatt budskap för Sveriges folk som den nu föreliggande statsverkspropositionen vid första påseendet utgjorde. Emellertid tror jag, att man kan säga, att efter den kritik, som här har förekommit, denna glädjekälla i någon, ja kanske ganska väsentlig grad grumlats. Det förefaller, om man tager del av denna proposition, som om våra dyrtids- och kristidsbekymmer skulle vara i det hela slut, som om vi skulle hava råd till litet av varje och dessutom äga möjligheter till rätt avsevärda skattesänkningar.

Där är ju åtskilligt av det, Kungl. Maj:t bjuder oss på, som är av synnerligt värde, och vi kunna endast vara glada, om detta nu också går att realisera. Om en del anslagskrav kanske man icke kan säga detsamma, men den fråga, som det först gäller, är naturligtvis att se till, om vi verkligen ha råd.

Vid kritiken av statsverkspropositionen gäller det ju att undersöka, huruvida de gjorda inkomstberäkningarna kunna anses hålla och vidare, om utgiftsposterna äro sådana, att strykningar icke behöva förekomma, samt till sist, om icke utgiftsposter behöva tilläggas eller ökning behöver ske i de poster, som redan i propositionen äro upptagna med bestämda belopp. Vad nu gäller inkomstberäkningen och vissa av de i propositionen upptagna utgiftsposterna, så hava de föregående talarna i sin kritik så pass ingående uppehållit sig vid denna sida av saken, att jag icke vill besvara kammaren genom att upprepa vad de sagt och möjligen tillägga vad som därutöver kunde vara att säga. Jag skall i stället något gå in på en del frågor, vilka jag vid genomläsning av propositionen funnit hava blivit förbigångna, men vilka jag anser vara av den betydelse, att om de icke också, såsom i vissa fall är händelsen, böra gå före åtskilliga frågor som i propositionen berörts, de likväl böra åtminstone jämföras med åtskilligt av vad som där återfinnes. Jag måste då vända mig till vederbörande departementschefer, ehuru det är mig bekant, att mycket av vad de önskat blivit överstruket av en mäktig finansministers blåpenna. Om man alltså icke i sin kritik träffar de felaktiga intentionerna hos fackministern, så träffar man i så fall hans arguments bristande kraft att motstå vad finansministern har önskat.

Det är ju icke utan, att man i årets statsverksproposition liksom i alla sådana finner, att man kan spåra de intressesfärer, inom vilka man får antaga, att finansministern helst står att träffa. Emellertid finnes det en punkt, där finansministern själv varit föredragande, vilken punkt jag skall tillåta mig att något beröra. Det är frågan om avsättning till fonden för mötande av förluster på aktiebolaget Kreditkassan. Man finner där, att en avsättning är gjord på åtta miljoner. Denna nya fond har blivit kallad en fond för mötande av förluster. Går man emellertid till finansministerns motivering, finner man, att dessa åtta miljoner icke äro avsedda att *möta* en sannolik förlust, utan att *täcka* en förlust, som redan uppstått. Samtidigt säger dock finansministern, att man har att vänta betydande förluster på denna kreditkassa. Vid en statsverksreglering, vilken liksom denna ställer i utsikt, att den skall taga sikte på de närmaste åren och på framtiden, synes det mig innebära en svaghet, att icke en större avsättning från början blivit gjord, så att därmed fondens verkliga syfte och namn blivit verklighet.

Men det finnes även andra punkter, där det ekonomiska saneringsarbetet enligt min mening borde ha förts längre. Jag skall villigt erkänna, att man i propositionen finner åtgärder vidtagna, som varit alldeles nödvändiga, då därigenom verkliga förluster blivit avskrivna och även andra sådana, som visa att man åtminstone i någon mån söker komma på en sundare basis. Jag syftar på den ökade ansträngning, som man dock gör att med skattemedel lämna bidrag till de produktiva fonder, vilka icke i sin helhet själva kunna

förränta i dem nedlagt kapital. Men det är förhållandena inom ett analogt område som jag skulle vilja fästa riksdagens uppmärksamhet på. Det gäller just de i våra affärsdrivande verk nedlagda kapitalen, i den mån dessa eventuellt icke täckas av motsvarande realltillgångar. I 1924 års statsverksproposition förekom under rubriken »Utgifter för kapitalökning» ett anförande till statsrådsprotokollet av dåvarande kommunikationsministern av synnerligt intresse. Denne hade låtit göra en utredning för att se till, huru de bokförda värdena stodo i förhållande till de verkliga värdena av år 1914. Han kom då till det resultatet, att övertvärdena i förhållande till samtliga värden vid 1914 års prisnivå utgjorde för postverket 49.7 %, för telegrafverket 58.3 %, för statens järnvägar 30 %, och för vattenfallsstyrelsen 60.7 %. Vattenfallsstyrelsen å sin sida hade sin verksamhet uppdelad i olika rörelsegränar och av dessa låg kraftverkens bokförda värde 68.4 % över 1914 års värden. Med dessa procenttal för ögonen kom statsrådet till en möjlighet att göra jämförelse med rådande index. Då index för partiprisen den 31 december 1922 var omkring 70, och dessa andra värden äro hänfödda till samma datum, finner man, att de övriga verken lågo tämligen under den nivå, som må anses vara den riskabla, men däremot, att vattenfallsstyrelsens kraftverks värden voro snubblande nära den gräns, som skulle betyda, att mot de bokförda värdena svarade icke några realltillgångar. Kommunikationsministern avslutade sitt anförande med orden: »Någon anledning att för närvarande söka företaga någon extra nedskrivning av affärsverkens bokförda värden synes mig icke föreligga. Det är emellertid tydligen i fråga om samtliga statens affärsverk efter kristidens omkastningar av vikt att i fortsättningen uppmärksamt följa de bokförda värdenas storlek med hänsyn såväl till penningvärdets förändringar, som till tekniska framsteg av sådan betydelse, att därav skulle föranledas förnyelse utöver vad normalt kan förutses.» Nu har penningvärdet ytterligare sjunkit, så att jag tror, att man utan överdrift kan säga, att vad vattenkraftverken beträffar föreligger det förhållandet, att mot vissa delar av det bokförda värdet svara icke realltillgångar.

Denna fortsatta uppmärksamhet har, såvitt jag kunnat finna, icke förmärkts från Kungl. Maj:ts sida. Det nämnes därom ingenting i föreliggande statsverksproposition. Sedermera har visserligen kommit en proposition nr 26, som handlar om de affärsdrivande verkens förnyelsefonder, men såvitt jag kunnat se har denna speciella sak, varom jag nyss talade, eller nedskrivning till nutidsvärdena, icke där berörts. Visserligen kan det tänkas, att Kungl. Maj:t så ordnar dessa avsättningar, att man så småningom kommer i ett sådant läge, att man når det rätta. Men därvidlag måste man säga, att en betydlig tid måste åtgå, innan man kommer från det tillstånd, som vid en god statsverksreglering icke borde någonsin få förekomma. Jag har särskild anledning att uppehålla mig vid denna punkt, då jag vet, att denna fråga har varit föremål för behandling av regeringen, ehuru man icke ser något spår därutav. Vi känna alla här i kammaren, huru det har varit och ännu är svåra tider för de företag, som åtagit sig elektrifiering av vår landsbygd. Denna elektrifiering kom till stånd under dyrtiden och påskyndades och drevs fram genom kristidens brist på andra ämnen, erforderliga för alstrande av kraft och lyse. Resultatet blev emellertid, att dessa företag blevo synnerligen dyra, och att de nu kämpa med stora ekonomiska svårigheter. På grund av framställningar icke minst här inom riksdagen hava två utredningar verkställt på detta område, därav en inom jordbruksdepartementet, som har gällt alla elektriska företag inom landet, oberoende om de varit anslutna till vattenfallsstyrelsen eller icke. Den andra utredningen gällde vattenfallsstyrelsens taxor. Beträffande den första utredningen finnes en mycket noggrann redogörelse för dess resultat, visserligen icke, såsom man väntat sig,

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

under jordbruksdepartementets huvudtitel, utan under handelsdepartementets, ty detta ärende har dit överflyttats. Det tyckes vara en av de livräddningsbojar, som vänliga kamrater kastat ut till handelsdepartementet för att giva detta sysselsättning och därigenom hålla det vid liv. Emellertid länder denna utredning dock till resultat, nämligen ökning av kraftledningslånefonden, en ökning som jag naturligtvis ser med mycket stor glädje, eftersom den kommer alla elektriska företag till del.

Vad beträffar åter den andra utredningen, så beröres den icke på något ställe i propositionen, och jag har anledning antaga, att detta beror på, att denna utredning kommit att beröra det ömtåliga ämne, som heter: nedskrivning av vattenfallsstyrelsens bokförda värden.

Vi kanske känna till, att det varit fråga om en uppdelning av järnvägsstyrelsens olika verksamhetsområden. Detta föreslogs av majoriteten inom järnvägsrådet, men det har lyckligtvis avvisats av järnvägsstyrelsen och sedan av Kungl. Maj:t. Däremot förekommer inom vattenfallsstyrelsen en sådan uppdelning, och såvitt jag kunnat finna, har verket för denna uppdelning ganska goda skäl. Skillnaden härvidlag och i det av mig nyss anmärkta fallet med järnvägsstyrelsen är den, att vattenfallsstyrelsen för sin del arbetar under betydligt mera olikartade förhållanden än exempelvis järnvägsstyrelsen, ty de energikontrakt, som uppgöras av vattenfallsstyrelsen äro ställda på så lång tid, att det blir synnerligen svårt att överskjuta kostnaden för den ena gruppen av företag till den andra. Därför har en uppdelning av de nedlagda kostnaderna gjorts mellan industridistribution och landsbygdistribution. Följden därav har emellertid blivit, att landsbygdistributionen kommit att arbeta med ett betydligt överkapital. Den har i huvudsak blivit utförd under dyrtiden, och därav följer, att den blivit så dyr, att mot de bokförda värdena icke svara realvärden. Undersökningen visar, att detta övervärde i varje fall år 1925 utgjorde nära fyra miljoner kronor. Det är i förhållande till de tre hundra miljoner, som vattenfallsstyrelsen har att förvalta, icke något så svindlande belopp, men betyder åtskilligt, då vattenfallsstyrelsen fordrar, att även detta belopp skall förräntas av landsbygdens konsumenter. Det förslag till nya taxor, som uppgjordes, var byggt därpå att dessa övervärden skulle avskrivas, men att de verkliga värdena skulle förräntas, således på rent affärmässig och sund basis. Om så sker, och om en viss diskontering av framtidsvärden som uppstå genom att verkets sysselsättning och konsumenternas antal ökas äger rum, kommer man för konsumenterna till synnerligen önskvärda nedsättningar av taxorna. Sakkunniga föreslogo en nedsättning av effektaavgifterna och en nedsättning av avgifterna till bygdenätet. Den första av dessa nedsättningar har vattenfallsstyrelsen själv verkställt. Detta omnämnes i propositionen. Men därutöver har ingenting åtgjorts av Kungl. Maj:t. Jag har velat bringa denna fråga på tal ur två synpunkter, först ur statsregleringens synpunkt, då en nedskrivning skulle innebära en befogad och enligt min mening behövlig saneringsåtgärd. Men vidare ur synpunkten av att konsumenterna i landsorten behöva en nedsättning i taxorna.

Då jag nu är inne på denna fråga, som tillhör kommunikationsdepartementet, kan jag icke underlåta att även beröra en annan fråga som kommer på detta departements föredragning, även om den icke i budgeten intager någon så framskjuten ståndpunkt. Jag avser anslaget till s. k. enklare vägar. Det förekom ett yttrande av statsutskottet förra året — och med statsutskottet kom även riksdagen att gilla samma uppfattning, som utskottet hade givit uttryck åt, sedan frågan väckts i en motion — och som gick ut på att enklare vägar, vilka tidigare voro förbehållna för Norrland även borde anläggas i de sydligare delarna av landet.

En naturlig följd härav är att anslaget till dessa vägar borde ökas. Sam-

tidigare yttrade utskottet emellertid, att det ansåg, att en fortsatt utredning om olika vägtyper borde äga rum. Detta uttalande använder nu Kungl. Maj:t som skäl — jag måste säga huvudsak — för att icke höja årets anslag. Och detta ehuru statsutskottet beträffande utredningen huvudsakligen inriktade sig på ödemarksvägarna, vilka statsutskottet då ansåg byggas för dyra. Att riksdagen icke ansåg, att den ifrågasatta utredningen behövde avbryta önskvärda vägarbeten, finner man av, att förra årets riksdag höjde det begärde anslaget 250.000 kronor till ödebygdsvägar till 600.000 kronor. Kungl. Maj:t har själv nu föreslagit, att detta anslag skall höjas från 250.000 kronor till 400.000 kronor. Jag vill givetvis icke missunna ödemarkens folk att få ökad tillgång till vägar, men det finnes verkliga avstånd och behov även inom de mellersta delarna av landet, som böra tillgodoses. Jag har funnit livligt intresse för användning av denna vägtyp ute i bygderna och även bland mina kolleger ute i sistnämnda delar av landet. Jag måste livligt beklaga, att kommunikationsministern icke upptagit denna post i sin anslagsbegäran, och jag hoppas, att det blir riksdagen möjligt att häri vidtaga ändring.

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Jag kommer sedan till en fråga på socialdepartementets stat, en fråga, som där icke lyckats tillvinna sig den uppmärksamhet, som skulle varit önskelig, icke minst då på denna stat förekomma så många och så stora utgifter. Jag hänstftar på den lönerreglering, som man under många år väntat på beträffande fögderiförvaltningen, det vill säga landsfiskaler och landsfogdar. Det omnämnes i propositionen, att den förberedande utredningen är slutförd, så att ärendet föreligger till prövning. Jag är viss på, att denna prövning skall bli ganska grundlig, ty jag har anledning att hoppas, att regeringen skall vidtaga åtskilliga ändringar i det sakkunnigförslag, som utarbetats, så att inte landsfiskalernas behövliga lönerreglering skall behöva köpas för en orimlig inskränkning av landsfiskalsdistrikten till skada för deras verksamhet. Men ännu önskvärdare och ännu nödvändigare hade varit, att landsfogdarnas lönerreglering omedelbart hade framkommit. Denna fråga borde ha kommit till behandling vid förra riksdagen, då det gällde länsstyrelserna, till vilka landsfogdarna närmast höra. Att landsfogdarna kommit att sammankopplas med landsfiskalerna lär bero på den förändring av fögderiförvaltningen, som verkställdes 1917, då landsfogdarna i viss mån fingo ersätta kronofogdarna, som i sin tur givetvis hörde till fögderiförvaltningen. Med den utomordentliga formalism, som råder på lönerregleringsområdet har det nu sagts mig, att det skulle vara omöjligt att bryta denna förtrollning, att få in landsfogdarna på länsstyrelsernas stat och få deras lönerreglering tidigare verkställd. Men här gäller det verkligen icke blott en fråga av vikt för de åsidosatta tjänstemännen, utan det gäller en fråga av större och allvarigare betydelse. Det är ett statsintresse att få en lönenivå för dessa tjänstemän av den höjd, att en god rekrytering kan verkställas, och jag tror man måste säga, att rekryteringssvårigheter ha visat sig på detta område. Jag vet, att man på sina håll anser, att dessa tjänstemän icke äro så nödvändiga, men jag tror, att dessa anmärkningar företrädesvis eller uteslutande ha kommit från mindre län, där man möjligen haft lättare att få en överblick över förhållandena än man har i de större. Där har det visat sig nödvändigt att ha tillgång till en mera kvalificerad åklagarmyndighet än den landsfiskalerna kunna erbjuda, och det är även i hög grad nödvändigt att ha tillgång till en bestämd tjänsteman, som kan ha befälsrätt och inventeringsrätt över landsfiskalerna. Jag såg, att årets statsrevisorer varit inne på denna fråga, och jag tror, att det bästa man för närvarande kan göra med anledning av de anmärkningar, som framställts, är att så ordna lönefrågan för landsfogdarna, att en verkligt god rekrytering på dessa viktiga poster kan åstadkommas.

Den nästa punkt, som jag antecknade, då jag genomgick statsverkspropo-

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

sitionen, har redan blivit uppmärksammat av den förste talaren, herr Trygger. Det gällde nämligen det obetydliga anslag, som är lämnat för motarbetandet av de smittsamma sjukdomarna hos husdjuren. Han påpekade, att det endast är 50,000 kronor, som äro avsatta, under det man räknar med miljoner i utgifter. Till vad han sade vill jag endast lägga, det situationen är så mycket betänkligare, som man ju för närvarande — jag tror på goda grunder — icke längre i södra delen av landet arbetar med stamping-out-metoden, utan att man där har sjukdomen alltid mer eller mindre latent. Under sådana omständigheter förefaller det mig, att risken måste vara så mycket större, att ett förnyat utbrott kommer när som helst, och under sådana förhållanden finner jag, att den avsättning, som är gjord för ändamålet, är synnerligen riskabel och att för en trygg statsbudget fordras ett betydligt högre belopp.

Jag kommer vidare till ett ärende, som kammaren väl känner, att det för mig och många med mig har ett särskilt intresse. Det har kanske inte så stor ekonomisk innebörd, men det har dock även en sådan. Jag hänсыftar på den behandling, som i årets statsverksproposition har kommit frågan om Västgöta-Bohus regemente till del. Jag säger, att den ekonomiska innebörden för statsverket icke kan vara så stor, men den har dock en sådan, ty hur olika meningar vi än ha i försvarsfrågan, så äro vi dock eniga om en punkt, och det är den, att för nedlagda pengar skall erhållas högsta möjliga effektivitet. Jag tror inte, att denna synpunkt blivit tillräckligt beaktad genom den utredning, som blivit verkställd. Jag vill naturligtvis ingalunda förneka möjligheten av, att en utredning kan leda till ett resultat, som jag måste beklaga, men vad jag hela tiden eftersträvat är att åstadkomma en sådan utredning, en strävan, som jag fortfarande måste vidhålla. Det är emellertid, som jag sade, icke den ekonomiska frågan, utan det är två andra synpunkter, som jag anser här böra beaktas: den ena skulle jag vilja kalla för rättsfrågan och den andra skulle vara sättet för ärendets handläggning. Det är naturligtvis så, att ett samhälle icke kan göra anspråk på att få till sig förlagd en viss institution, men har denna institution blivit förlagd till samhället eller, låt oss säga, liknande institutioner blivit förlagda till två samhällen och en av dessa skall flyttas bort, så finns det ingen tvekan om, att det på båda dessa platser känns som en rättskränkning, om institutionen bortflyttas, utan att rent sakliga skäl kunna framläggas för en sådan åtgärd. Jag tror, att Kungl. Maj:t och riksdagen i detta fall ha sett på frågan något olika. Kanske är det möjligt, att det är en del gamla synder, som gå igen, och sådana synder ha ju den egenskapen, att de gemenligen icke straffas på de skyldiga. När regementsförläggningarna kommo till stånd, klagade man ju allmänt över, att de synpunkter, som fingo spela en alltför dominerande roll, voro de ekonomiska inlägg, som kunde göras från ena eller andra hållet. Man talade om ett schackrande med förläggningarna, och jag befarar, att den ringaktning för de militära skälen, som då föddes, nu går igen. Man har icke förmått se skillnaden, sådan jag uppfattar den, mellan de skäl, som man måste lägga på en förläggning, och de skäl, som måste läggas på frågan om upphävandet av en förläggning. Det har, såvitt jag kan se, varit ett något lättvindigt sätt att ta på denna sak. Denna fråga är och bör uppenbart vara en administrativ fråga, den bör avgöras av en administrativ myndighet, i detta fall Kungl. Maj:t, efter en ingående och omsorgsfull prövning, som tar fasta på alla reella skäl, som kunna förebringas, och jag för min del och många med mig trodde, att ärendet så skulle få behandlas. Emellertid tyckes stämningen hos några ledamöter av förra årets försvarsutskott varit den, att riksdagen skulle säga det avgörande ordet, och riksdagen liksom kanske alla andra personer och korporationer har svårt

att låta bli att säga ett maktord, om den inbjudes att göra det. Att flertalet av riksdagen icke haft möjlighet att sätta sig in i frågan på sätt som varit behöfligt, därom torde man dock kunna vara ense. Emellertid utlovades vid debatten förra året, innan beslutet fattades, av statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, att en förnyad prövning skulle komma ärendet till del. Detta har nu resulterat i ett yttrande i årets statsverksproposition. Jag skall omnämna de yttranden, som i detta för en landsdel så betydelsefulla ärende ha förekommit 1925 och 1926. I 1925 års proposition står det, att »Västgöta och Bohuslans regementen skola förenas till ett Västgöta-Bohus regemente», inom parentes står Vänersborg, som avsedd förläggningssort. Det var hela motiveringen då. Sedan säger särskilda utskottet 1925: »Vidare ha övervägande skäl ansetts tala för att Västgöta-Bohus regemente förläggas i Uddevalla» och i 1926 års proposition heter det: »Efter personligt besök å de bägge platserna har jag sökt bilda mig ett så vitt möjligt allsidigt omdöme om de fördelar och olägenheter, som kunna vara förenade med regementets förläggning till den ena eller den andra av ifrågavarande orter. Härvid har jag kommit till det resultatet, att sedan riksdagen redan tagit ståndpunkt, tillräckligt starka skäl för att påkalla en ändring i denna icke nu föreligga.» Detta är allt, som i de avgörande urkunderna finnes att hämta. När Västgöta regementes snart 400-åriga historia väl inom kort kommer att skrivas, föreställer jag mig, att det kommer att bli lika lätt att finna uppgifter om dess tillkomst för 400 år sedan ur gamla urkunder från Gustaf Vasas tid som att få verkliga belägg i de nyaste urkunderna om anledningarna till regementets upphörande. Statsrådet säger, att inte tillräckligt starka skäl föreligga, alltså säger han, att det *finns* skäl för att regementet skall ligga i Vänersborg. Han säger vidare, att det finns *starka* skäl för att regementet skall finnas i Vänersborg, men säger, att det inte är *tillräckligt* starka skäl. Såsom jag förut sagt, ser jag denna fråga som en rättsfråga från dessa kommuners sida, och då är det inte frågan om, huruvida skälen äro starka eller tillräckligt starka, utan för mig ställer det sig så, att om tungan på vågen det minsta slår över åt ena eller andra hållet, så tillkommer det de avgörande statsmakterna att tillerkänna den ort, där detta inträffar, företrädet. Den respekt för riksdagen, som statsrådet har iakttagit vid denna frågas behandling, synes mig något överdriven och jag betvivlar, att riksdagen själv kan till fullo uppskatta den. Jag är livligt övertygad om, att riksdagen för sin del icke skall ställa sig avvisande mot en prövning, då den får höra av Kungl. Maj:t, att starka skäl verkligen föreligga för den ståndpunkt, som den själv i viss mån förra året tog avstånd från.

Det är en annan sida av denna sak emellertid, som jag måste tillmäta en alldeles särskild betydelse, och det är, att i den redogörelse, som statsrådet här lämnat, finns intet yttrande från de ansvariga militära myndigheterna. Jag betvivlar inte, att militärer blivit tillfrågade, men vad vi här i riksdagen måste fordra är att få se ansvariga yttranden från de ansvariga myndigheterna. Det kan inte vara tillfredsställande, att ett ärende så behandlas, att eventuellt en officer från generalstaben tillkallas. Man vet inte, vilka frågor, som ställas till honom, man vet inte vad han yttrar. Vad vi önska är att få se i detta fall ett officiellt yttrande av generalstaben, eventuellt av fördelningschefen, och att Kungl. Maj:t därefter tar ställning till denna fråga. Sedan får riksdagen, om det nu så skall ske, i sin ordning fatta det avgörande beslutet. Så vitt man kan läsa ut av herr statsrådets förklaring, fäster han största vikten vid det personliga besök, som han till vår glädje gjorde under förra hösten, och av egen erfarenhet vet jag, hur stort värde ett personligt besök har, då man i ansvarig ställning har att fatta ett beslut och det gäller att välja mellan olika lösningar. Men den nödvändiga förut-

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

sättningen är dock, att man har en utredning av tekniskt kompetent myndighet, och det är en sådan jag i detta fall saknar och som jag nu efterlyser. Jag har hört synpunkter göra sig gällande, som enligt min mening och enligt vad jag å min sida får höra från militärt håll icke skulle behöva vara de avgörande. Med hänsyn till den knapphet, som råder i propositionen hoppas jag, att herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, som jag ser här närvarande, icke misstycer, om jag till honom ställer frågan, på vilka skäl han grundat den ståndpunkt, till vilken han kommit och varåt han ger uttryck i propositionen.

Denna fråga kan emellertid även ge anledning till en allmännare betraktelse. Den kan tjäna som ett exempel på, hur man inom den nuvarande regeringen synes tänka sig, att regeringsärendena i en viss omfattning skola beredas. Vi finna i propositionen angivet ett aktningvärt — naturligtvis! — försök att inskränka de civila tjänstemännens antal, och till en början ha åtgärder i detta avseende vidtagits inom Kungl. Maj:ts eget kansli. Det är på två vägar man söker åstadkomma besparingarna. Det är dels genom decentralisering av vissa ärenden och dels genom direkt föredragning i statsrådsberedningen av tjänstemän från de centrala ämbetsverken. Vad denna senare fråga beträffar, synes man därmed avse, att från de centrala ämbetsverken skulle tillkallas föredragande — de behöva givetvis icke vara i chefsställning, äro väl i regel icke detta, utan de kunna var yngre tjänstemän. Man får därigenom icke ett samlat uttryck för verkets ståndpunkt, utan man får en personlig uppfattning av en kanske väl så ung föredragande, och man får här i riksdagen icke se, vilken verkets åsikt i den föreliggande frågan är. Såvitt jag kan finna, är detta en fråga av utomordentligt stor betydelse. Den minskar möjligheterna för oss här i riksdagen att bedöma en avlämnad proposition. Vi ha en önskan, tror jag, att få se ett under ansvar avgivet yttrande från de tekniskt sakkunniga verk, som i de olika fallen kunna vara i fråga. Finns icke detta, föreligger alltid en spirande misstanke att det finns synpunkter, som kunnat undgå uppmärksamhet från Kungl. Maj:ts, som naturligtvis på detta område icke kan sitta inne med all erfarenhet. De centrala verkens ställning i vårt land och deras självständighet tror jag är av det stora värde, att man icke får inskränka den för kanske en dock jämförelsevis ringa penning. Jag vill inte ha sagt, att man i varje fall måste undvika den väg, som Kungl. Maj:t har föreslagit, men jag vill säga, att jag tror, att den allra yttersta försiktighet måste iakttagas. Vad nu denna direkta föredragning beträffar, så har jag därvidlag bestämt hållit på bibehållandet av de centrala ämbetsverkens nuvarande ställning. När man sedan kommer till frågan om decentralisationen, måste jag i det fallet säga, att jag ställer mig i förhållande till de centrala verken på ett annat sätt, det vill säga, att jag i huvudsak önskar, att ärendena skola bibehållas hos Kungl. Maj:t. Det är en god tradition, att man får ärendena till avgörande hos Kungl. Maj:t efter den beredning, som där kan åstadkommas, och det behövs starka och mycket starka skäl, innan förändringar där i någon större omfattning företagas. Naturligtvis kan det plockas ut några — det håller jag för sannolikt — men som regel tror jag, att man får vara synnerligen försiktig. Man ser här, om man går igenom de olika huvudtitlarna, att det är en ganska obetydlig axplockning, som kunnat göras. Det kan ju vara rätt pikant att se, att om man går från början, finner man första ärendet under 5:e huvudtiteln, och det ärende, som där förekommer, är överflyttning av utnämningar av vissa läkare från Kungl. Maj:t till medicinalstyrelsen. Man hade nästan trott, efter den erfarenhet man haft under den gångna hösten, att Kungl. Maj:t satte ett icke obetydligt värde på den rätt till utnämning, som den nu har, ett värde, som jag gärna vill tillerkänna densamma. Skulle man åter nu finna, att man bör överlämna den, före-

faller det mig, som om beslutsamhetens friska hy snabbt övergått i eftertankens *Statsverks-*
kranka blekhet. Under kommunikationsdepartementet åter måste jag erkänna, *propositionen.*
att där finns ärenden, som med större fördel kanske kunde överflyttas. Men vid
de alternativ, som där lämnas — de äro åtskilliga — att antingen göra en
överflyttning till de centrala ämbetsverken eller också till länsstyrelserna, så
tror jag, att det senare alternativet skulle innebära en större besparing och
även en större nytta, om nu inte ärendena behållas hos Kungl. Maj:t. Denna
åtgärd kan sedan kompletteras av en fortsatt decentralisering genom överflytt-
ning från länsstyrelserna av andra ärenden till städernas magistrater. För
landsbygdens del saknas ju kvalificerade krafter jämförliga med magistra-
terna, och därför måste många ärenden bibehållas hos länsstyrelserna.

Ja, den lilla axplockning, jag här gjort, har berört frågor, som jag för
min del ansett böra beaktas, innan man hänger sig åt de förhoppningar, som
statsverkspropositionen har väckt om de obestridda goda tiderna och de möj-
ligheter, som dessa lämna till sänkta skatter av ena eller andra slaget. Vad
dessa skattesänkningar beträffar, så tror jag nog att i valet mellan de direkta
och de indirekta skatterna huvudvikten lämpligen bör läggas vid en sänkning,
om det kan ske, av de direkta skatterna, som dock skulle innebära en åtgärd
för höjandet av hela samhällskroppens hälsa, om man nu vill använda den
bilden, under det små sänkningar av konsumtionsskatterna, hur önskvärda de
under andra förhållanden och även nu kunde vara, dock bleve ett plåstrande
med småkrämpor.

Däremot, om man skall yttra sig något om kaffet och sockret, så delar jag
herr Tryggers mening i fråga om kaffet, att kaffe är gott och vill gärna sänka
skatten även på det, och jag tycker, att man tänker litet för mycket och även
förgäves på folkhälsan, om man strävar efter att för det ändamålets skull
fördyra kaffet.

Vad sockret åter beträffar skulle jag vilja erinra om hur sockret under de
senare åren sjunkit i pris. Under 1925 förekom en sänkning av 7 öre på
sockerpriset. Av dessa 7 öre voro 2 öre skattesänkning, men de andra 5 öre voro
en sänkning beroende på världskonjunkturerna. Går man ännu ett år tillbaka,
till 1924, så sjönk under det året priset på motsvarande sockerkvantitet med
icke mindre än 24 öre, d. v. s. sex gånger så mycket som den sänkning i
sockerskatten som nu är föreslagen. Emellertid då sockerfrågan kanske åter-
kommer i en annan form än denna under årets riksdag, så torde det bli tillfälle
att då vidare orda om den saken. Sockerfrågan tycks nu ha blivit en ständigt
återkommande fråga, som man aldrig kan bli fri från.

Herr statsrådet **Hansson:** Herr greve och talman! Det torde vara lämp-
ligt att omedelbart svara på den direkta fråga, som herr von Sneidern ställde
till mig rörande förläggningen av Västgöta-Bohus regemente.

Jag vill då först säga ett par ord rörande den formella behandlingen, var-
emot det anmärkts. Jag önskar då påpeka, att innan i fjolårets försvarspro-
position ståndpunkt tagits till denna sak, hade därom föranstaltats utredning
av de militära medarbetare, som medverkat vid propositionens uppgörande.
Hela det förslag, som då uppgjordes i departementet, remitterades till general-
staben och marinstaben, och generalstaben har således haft tillfälle att, om den
så önskade, yttra sig även om förläggningsplatsen. Det kan icke med skäl
göras gällande, att man försummat hörande av myndigheterna i ärendet.

Vid den första prövningen kom jag till det resultatet att, ehuru det redan
då stod och vägde, Vänersborg av vissa skäl borde föredragas. När försvars-
utskottet fick saken till behandling, förmodar jag, att utskottet gjorde sin sär-
skilda undersökning, och utskottet stannade därvid, såsom bekant, vid att
förorda Uddevalla i stället för Vänersborg. Detta gav mig anledning att här

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

i första kammaren förklara, att jag i saken skulle göra ytterligare undersökningar. Dessa hava nu ägt rum, och de ha bestått dels i besök på platsen och dels i vissa överläggningar här i Stockholm.

Det man haft att taga hänsyn till har varit förläggningssortens lämplighet, utbildningsmöjligheterna och vissa andra synpunkter. Beträffande utbildningsmöjligheterna, som i denna fråga ha spelat mycket stor roll i den allmänna diskussionen, tvekar jag icke att säga, att resan lämnade det bestämda intrycket, att Vänersborg i det fallet har ett stort företräde framför Uddevalla, utan att man dock kan säga, att Uddevalla saknar förutsättningar för ordnande av en god utbildning. Jag tror också, att den militära ledningen av tredje fördelningen hyser den uppfattningen, att ur utbildningssynpunkt Vänersborg är att föredraga framför Uddevalla. I nära samband med detta spörsmål står naturligtvis frågan om förläggningssortens lämplighet med hänsyn till de vänpliktigas resor. Därvidlag tror jag att Uddevalla har ett visst företräde framför Vänersborg. Vidare har det undersökts, hur en militäradministrativ indelning på grund av den nya försvarsordningen skall kunna göras utan att alltför starkt rubba den nuvarande indelningen. Härvidlag har konstaterats att, därest man behåller Uddevalla såsom förläggningssort, kan man få en lämplig administrativ indelning utan att rubba något av de rullföringsområden, som nu rekrytera ifrågavarande regemente. Detta har för mig varit ett betydande skäl till förmån för Uddevalla.

Jag har vägt Vänersborgs fördelar ur utbildningssynpunkt mot de andra skälen, och ehuru jag erkänner, att jag anser det första skälet, som talar för Vänersborg, väga starkt mot de andra synpunkterna, har ändå resultatet för mig blivit att jag ansett, att det icke fanns tillräckligt starka skäl, för att jag, sedan riksdagen en gång tagit ståndpunkt i frågan, skulle åter draga ärendet inför riksdagen. Jag har nämligen den uppfattningen, att har riksdagen i en fråga tagit ståndpunkt, måste det från regeringens sida kunna förebringas särskilt starka skäl för att påkalla, att riksdagen ånyo skall taga ärendet till prövning och eventuellt frånträda sin ståndpunkt.

Det återstår emellertid en annan synpunkt, vilken berörts av herr von Sneidern, nämligen den hänsyn man bör taga till den ena eller andra orten, då man skall avgöra en förläggningsfråga. Det är väl intet tvivel underkastat, att en regementsindragning hårdare drabbar en stad som Vänersborg än en stad som Uddevalla. Den sidan av saken har emellertid icke blivit undersökt i detta sammanhang. Regeringen har tillkallat sakkunniga för att i ett sammanhang behandla frågan dels om ersättning till de kommuner, som drabbas av regementsindragningar, och dels om användningen av de ledigblivna kasernetablisementen. Denna undersökning pågår. Huruvida den kan komma att giva sådant resultat, att detta kan påkalla en ny prövning av ärendet, som eventuellt kan leda till en framställning till riksdagen, därom kan jag ännu icke yttra mig. Jag vill i det fallet endast påpeka, att jag till statsrådsprotokollet har uttryckt mig mycket försiktigt i det jag sagt, att jag icke funnit tillräckligt starka skäl att *nu* förelägga ärendet för riksdagen.

Herr statsrådet **Wigforss**: Den kritik, som i denna kammare riktats mot budgetförslaget, har jag till större delen icke haft tillfälle att höra, därför att jag har varit upptagen i andra kammaren, men jag har fått så pass noggranna uppgifter om vad som här sagts, att jag hoppas inte behöva förbigå något väsentligt av de anmärkningar, som här blivit framställda. Den genomgående tonen i kritiken här torde hava varit densamma som i andra kammaren, nämligen att man uttalat vissa betänkligheter mot att i budgetplanen göres gällande en alltför stor optimism, en optimism, som icke skulle vara berättigad

på grund av de faktiskt föreliggande förhållandena. Denna optimism tager sig uttryck, menar man, i att inkomsterna beräknats högre, än de verkliga omständigheterna skulle medgiva. I den mån denna kritik är byggd på att man icke hyser samma mening som den, som kommer till uttryck i finansplanen, rörande det nuvarande ekonomiska läget, är det naturligtvis inte mycket att säga om den saken. Det är icke möjligt att i ett ögonblick som detta försöka framföra skäl, som skulle kunna omstämman någon enda till annan uppfattning av det ekonomiska läget, än den han förut bildat sig. Men i den mån man går ut från att det nuvarande ekonomiska läget må se relativt hyggligt ut och ha i ganska stor utsträckning stabiliserats, så att det på vissa punkter ser ut, som om man skulle gå framåt, så säger man dock, att man icke därför kan bygga på att detta skall fortsätta i framtiden. Jag är fullt villig erkänna, att denna anmärkning är principiellt befogad. Men den riktar sig i lika mån mot varje försök att komma till rätta med det ekonomiska läget. Men det förefaller, som det skulle vara nödvändigt för varje finansminister att räkna med tendenserna för ögonblicket och icke att söka tränga in i framtiden och se vad under andra förhållanden kan framträda. Jag tror verkligen, att den skildring, som jag givit av de ekonomiska förhållandena i sammanhang med den nu framlagda finansplanen, torde överensstämma med det allmänna intryck, som bedömare från olika läger och inom olika näringsgrenar fått. Däremot är det uppenbart, att de slutsatser, som därav dragas rörande de skilda inkomstittlarna, är en annan sak. Och när det gäller diskussionen, huruvida dessa inkomstittlar tagits upp till riktiga belopp eller till för höga belopp, är det nödvändigt att granska kritiken punkt för punkt. Jag tror emellertid, att om man här i kammaren, genom den diskussion som förts i pressen och genom de inlägg som här gjorts, har fått den föreställningen, att oenighet råder om en hel rad av dessa inkomstittlar, så är det intrycket felaktigt. Det torde tvärtom vara så, att om det allra största antalet av de inkomstittlar det här gäller är man tämligen enig. Visserligen är det så, att de inkomstittlar man diskuterat kanske äro de största och viktigaste av dem. Av de titlar, som man är enig om, skulle jag kunna börja med rusdrycksmedlen, fastän jag hört, att herr Ekman ansett, att även dessa blivit räknade i överkant. Jag tror, att går man igenom det förslag, som kommit in rörande den beräkningen, och ser vilka siffror dessa rusdrycksmedel givit under det förflutna året, torde man finna, att i fråga om rusdrycksmedlen kan man icke säga annat än att de gjorda beräkningarna torde hålla streck. Men den saken spelar en relativt liten roll, ty, såsom kammaren märker, föreslås en anordning beträffande dessa rusdrycksmedel, så att, även om behållningen skulle bli lägre ett kommande år än nu, kommer det icke att påverka budgeten. Jag föreslår nämligen, att vi skola taga icke mindre än 85 miljoner kronor till budgeten i år, men nästa år skall det inte finnas möjlighet att taga mer än 83 miljoner kronor, under det 2 miljoner kronor skola gå till amortering av statskulden. Således, där finnes en särskild riskmarginal på icke mindre än 2 miljoner kronor, som gör, att man med lugnt samvete kan lämna den inkomstiteln.

Tobaken har man inte talat om. Den torde emellertid giva något överskott. Sockret torde vara beräknat utan möjlighet till större missgrepp, och med de små inkomstittlarna förhåller det sig på samma sätt.

Statens aktier förmodar jag giva något mer än beräknat, därför att inkomsten av statens aktier till icke oväsentlig del kommer från avtalet med Grängesbergsbolaget. Och vi veta ju, att malmfrakterna uppnått fullkomliga rekordsiffror.

Utlåningsfonderna torde man inte behöva tala om.

Riksbankens vinst är upptagen till 16 miljoner kronor. Där finns en säker-

Statsverks-
propositionen.

hetsmarginal på inte mindre än 3 miljoner kronor, eftersom hela vinsten uppgår till 19 miljoner kronor.

(Forts.)

I fråga om vattenfallsverket har jag följt verkets egna beräkningar, och i fråga om domänverket på samma sätt. Det har antytts i fråga om domänverket, att regeringen skulle uppmanat detta verk att inkomma med en senare beräkning, som var högre än den första, men så förhåller sig inte saken. Domänstyrelsen kom in i höstas med en preliminär beräkning, som visade ett förvånansvärt lågt resultat av 4 miljoner kronors avkastning på statens domäner, vilkas kapitalvärde kan räknas till mer än 400 miljoner kronor. När domänstyrelsen, efter det resultatet av skogsförsäljningarna på hösten var känt, kom in med beräkningen av utgifter och inkomster för följande år, visade de förra 21 miljoner och de senare 27 miljoner kronor, således ett netto på 6 miljoner kronor som jag här upptagit.

Det viktigaste man tvistar om är egentligen inkomsterna av posten och telegrafn och framför allt av järnvägarna samt tullmedel och möjligen stämpelmedel.

I fråga om de affärsdrivande verken vill jag framhålla, i anledning av ett yttrande herr Ekman haft om det riskabla i att man för varje år anslår nya lånemedel för utveckling av statens affärsverksamhet, när man inte kan påräkna ökad avkastning, att det förefaller mig, som om riksdagen knappast borde ha anslagit 40, 50, 60, eller låt oss bara säga, 30 miljoner kronor varje år till utveckling av affärsverksamheten, utan att vänta sig, att detta skulle taga sig uttryck i ökad avkastning. När man går till dessa olika beräkningar, vet man av gammal erfarenhet, att vissa av dessa verk ha benägenhet att räkna inkomsterna i underkant, under det andra försöka komma med mera exakta beräkningar. Det är känt för dem, som suttit i bevillningsutskottet — och jag tror det är känt i allmänhet här i riksdagen — att vad posten angår, försöker man där hålla sig helt och hållet på den säkra sidan, och riksdagen har gång på gång och finansministern har gång på gång varit tvungen att lyfta något på inkomstberäkningarna från postverket. Nu kom postverket i höstas in med beräkning på en så låg inkomstsiffra som 10 miljoner kronor, då dess inkomster för detta år uppgingo till 13 miljoner kronor, och det förflutna gav ännu större avkastning. Jag ansåg mig därför föranlåten att något närmare se på den motivering, som postverket gav för den låga beräkningen, och fann då, att det berodde på att postverket under nästa år beräknat en mycket obetydligt ökad omsättning. Men samtidigt som man räknade med en ytterst obetydlig ökning i inkomsterna, räknade man med en ganska kraftig ökning i utgifter för löner och övriga omkostnader. Det torde finnas en viss motsägelse härutinnan, och då jag förutsätter, att postverket icke beräknar sina utgifter för högt och icke giver ut mer i löner och omkostnader än nödvändigt, anser jag det skäligt att också räkna med en kraftigare utveckling av rörelsen än postverket gjort, och jag har därför höjt inkomstberäkningen från 10 till 11 miljoner kronor. De övriga 3 miljonerna äro ju beroende på en omläggning av inlevereringen, men så länge vi hålla oss till den budget det nu gäller — 1926—1927 års budget — är det tämligen säkert, tror jag man kan säga, att dessa 14 miljoner kronor komma att inflyta, och det skulle inte förvåna mig, om denna siffra skulle komma att ökas med en eller annan miljon. Således synes det mig, att man i fråga om detta verk inte har räknat i överkant.

Telegrafverket har, anser jag, på samma sätt hållit sig i underkant. Under de förflutna åren uppstod ett överskott på en eller ett par miljoner och jag tror inte det är oriktigt att rätta till detta lilla fel, som jag anser det vara, och höja siffran 17.1 miljoner till jämnt 18 miljoner kronor. Jag säger icke detta såsom en kritik mot de affärsdrivande verken, men var och en

vet, att när en finansminister lägger fram ett förslag som icke anses innehålla tillräckligt bred säkerhetsmarginal, så kommer strax kritiken. Man talar om optimism och att han icke hållit sig på den säkra sidan och att budgeten icke är tillräckligt stark. Samma känsla som en finansminister har, när han framlägger sitt förslag till inkomstberäkning, ha i ännu högre grad de affärsdrivande verken och måste med all rätt ha, ty det är uppenbart att, när dessa verk framlägga sina beräkningar för regeringen, måste de kunna stå för dem; och det betyder, att de alltid måste vara på den säkra sidan. Sedan måste finansministern från *sina* synpunkter söka bedöma om detta beräkningssätt är riktigt.

*Statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Så kommer jag till statens järnvägars beräkningar, som väckt mest uppmärksamhet, därför att järnvägsstyrelsens beräkningar tidigt på hösten i så väsentlig grad avvika från dem, som den gjorde i början av december. Vi ha här ett vittnesbörd om det oerhörda inflytande pressen har även på ledamöter av riksdagen. Omedelbart efter det denna inkomstberäkning lades fram, skrevs i en aftontidning här i Stockholm, att finansministern hade begärt en ny beräkning från järnvägsstyrelsen och järnvägsstyrelsen hade efterkommit detta och höjt inkomstberäkningen med icke mindre än 8 miljoner kronor. Detta löst framkastade påstående, som kommit fram och gått igenom hela den svenska pressen, har tagits för gott, och nu förnimmer man ett eko därav i första kammararen. Det förefaller mig, att det skulle vara riktigare att, innan man framkastade något sådant, man vänt sig till järnvägsstyrelsen eller till vederbörande inom finansdepartementet för att höra hur saken i verkligheten förhåller sig. Det är så långt ifrån att det i verkligheten förhåller sig så, att denna sista beräkning särskilt infordrats från järnvägsstyrelsen, att tvärtom denna sista beräkning är den enda ordinarie, som styrelsen är ålagd att komma in med. Men dessutom har verket fått anmodan att tillfredsställa finansdepartementets nyfikenhet på ett något tidigare stadium. Och därför brukar det komma med en preliminär beräkning redan i början av oktober, för att man i finansdepartementet skall kunna göra sig en allmän föreställning om huru inkomsterna under följande år komma att se ut. Så har skett även i år. Dessa preliminära beräkningar, som verken icke äro särskilt livade för att lämna, därför att de stödja sig på osäkra siffror, och beträffande vilka de därför bruka starkt reservera sig, kommo in i början av oktober, och där upptogos inkomsterna till 31.5 miljoner kronor. Med den erfarenhet man fick av rörelsen under senare delen av året fann man emellertid, att förhållandena i början av hösten vänt sig, och man kunde i stället senare räkna med en inkomst av 39.4 miljoner kronor. Man kan då fråga sig: hur kan ett så hastigt omslag äga rum? Saken är den att, såsom vi alla veta, järnvägarna under första halvåret och delvis också förra hösten haft ett mycket dåligt år. Detta visar naturligtvis osäkerheten i alla våra inkomstberäkningar. De inkomstberäkningar, som lades fram av finansministern i den Tryggerska regeringen och som över lag voro ytterst försiktigt hållna, upptogo för järnvägarnas del en siffra av 36 miljoner kronor. Faktiskt har detta år inte givit mer än 30.5 miljoner kronor, beroende på oförutsedda förhållanden: den milda vintern, som gjorde att sjötrafiken kunde hållas vid makt så länge och vidare att man till följd av barmark inte kunde forsla fram gods till järnvägen; men kanske var en ännu kraftigare bidragande orsak härvidlag den dåliga skörden på hösten 1924, ty det tycks ha varit den allra kraftigast bidragande orsaken till att järnvägarnas inkomster budgetåret 1924—1925 blevo så låga. Nu ha, såsom det tycks, konjunkturerna för järnvägarna förbättrats. Och järnvägsstyrelsen har under hösten, på grund av att siffrorna för juli, augusti, september och oktober visade, att man kommit in i bättre förhållanden, med anledning därav tagit upp inkomsterna till 39.4 miljoner kronor. Så förhåller det sig med

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

den saken. Skulle då finansministern säga till järnvägsstyrelsen: »Det där är för optimistiskt räknat. Även om järnvägsinkomsterna, som för nu löpande budgetår äro upptagna till 36 miljoner kronor, komma att ökas med 3 miljoner kronor, vilket kan vara möjligt, är man därför icke berättigad att för budgetåret 1926—1927 beräkna samma inkomst.» Det kan man naturligtvis säga, men på det sättet skulle man få göra beräkningar i luften. Man måste väl hålla sig till de ekonomiska konjunkturer, som för närvarande råda, såvitt icke någon alldeles speciell anledning föreligger att räkna på annat sätt. Och jag tror därför, att varje finansminister i mitt läge skulle ha kunnat upptaga statens järnvägars inkomster till 39.4 miljoner kronor.

Den andra posten, som kan bli föremål för verklig diskussion, är tullmedlen. Tullmedlen äro en mycket svår inkomstpost att beräkna, och de ha slagit fel under föregående år högst avsevärt. De ha slagit fel åt ett håll, som kanske de flesta människor ha ansett vara den rätta sidan, d. v. s. de ha lämnat ett mycket stort överskott. När den nu sittande regeringens förutvarande finansminister lade fram sin budget räknade han inkomsterna av tullmedlen för det nu löpande budgetåret till 135 miljoner kronor. Emellertid avslöts under riksdagens lopp det s. k. spanska handelsavtalet, och med anledning därav fick jag, som då fungerade såsom finansminister, anledning framlägga en förnyad beräkning för riksdagen, innebärande en sänkning av tullmedlen från 135 miljoner till 132 miljoner kronor. Riksdagen ansåg emellertid lämpligt och skäligt att höja siffran från 132 miljoner till 133 miljoner kronor för att få plats för den där lilla skattesänkningen. Och jag kan icke erinra mig, att detta väckte någon opposition från deras sida, som nu anse, att tullmedlen beräknats för högt, fastän det inte i år finns anledning att se så försiktigt på tullmedlen. Man kan nämligen inte dölja för sig det faktum, att statens inkomster och folkets inkomster inte alltid hålla jämna steg. Statens inkomst av spannmålstullarna stiga kraftigt, när det är dåliga skördar. Blir det åter en god skörd — i fjol blev det en rekordskörd — minskas statens inkomster, och de ha minskat under det förflutna halvåret så kraftigt, att det inte skulle förvåna mig, om någon sade, att under löpande budgetår tullmedlen inte komma att giva de beräknade 133 miljoner kronor. Men tyvärr. säger jag, finns det inte någon sannolikhet för rekordskörd under 1926 vare sig på spannmål eller på sockerbeter, och under sådana förhållanden förefaller det mig inte vara riktigt att räkna med en så ytterligt låg importsiffra, som nu under denna höst förelegat. Jag tror i alla fall, att man kan räkna så pass optimistiskt, att man i stället för 133 miljoner kronor, vartill riksdagen sistlidet år höjde beräkningen, kunde våga sig på att beräkna tullmedlen till 130 miljoner kronor. Om jag från denna siffra drager de 8 miljoner kronor i tullmedel för kaffetullens sänkning, kommer jag fram till mina 122 miljoner kronor.

För någon vecka sedan har en mycket sakkunnig medarbetare i en afton-tidning beräknat tullmedlen till 119 å 120 miljoner kronor i stället för 122 miljoner kronor. Men en månad tidigare har en framstående nationalekonom i en morgontidning förklarat, att tullmedlen åtminstone kunde beräknas till 132 miljoner kronor, d. v. s. med den föreslagna minskningen på något över 8 miljoner kronor skulle man komma till en siffra av 123 å 124 miljoner kronor. Där ha vi således en marginal att röra oss med. Men tullmedlen äro överhuvud taget av den natur, att den verkliga felmarginalen, som måste finnas i beräkningarna, är minst lika stor som den marginal, om vilken dessa olika omdömen röra sig. Jag tror således att när man närmare undersöker saken, torde riksdagen icke finna anledning att ändra på det förslag till tullmedlens beräk-nande, som här är framlagt.

Jag skulle kunna förbigå stämpelmedlen, fast de spelat en roll i den offentliga diskussionen. Stämpelmedlen äro emellertid kanske ännu svårare att exakt beräkna än tullmedlen, därför att de inflyta så olika på årets olika månader. När riksdagen i våras fastställde för nu löpande budgetår stämpelmedlen till ett belopp av 44 miljoner i stället för 43 miljoner, som finansministern beräknat — återigen för att få plats för skattesänkningen — kunde man stödja sig på att stämpelmedlen under förra året givit nära 46 miljoner kronor. Det förefaller mig, att, då man nu har att räkna med att skörden varit god och i övrigt kan antaga att rörelsen kommer att bli ungefär lika livlig som den varit under det förflutna året, man bör kunna beräkna att stämpelmedlen komma att giva ungefär lika mycket nästa år som det förflutna, och på denna grund har jag upptagit stämpelmedel till 45 miljoner. Den tid, som senast förflutit, har icke heller givit mig anledning att frångå mitt omdöme. Budgetåret 1923—1924 gav på hösten i stämpelmedel icke fullt 21 miljoner kronor (20,800,000), den nu förflutna hösten har givit 20,900,000 kronor och således finnes anledning antaga, att 1925—1926 skall bli lika givande i detta avseendet som 1924—1925.

Det återstår då för mig att säga några ord om inkomst- och förmögenhetsskatten. Jag har hört, att i denna kammare från herr Ekman förmenats, att den blivit beräknad för högt. Han är den förste, som jag hört framställa kritik mot mig för att inkomstskatten blivit för högt beräknad; på annat håll har det ansetts, att den beräknats alltför försiktigt. Nu är de så, att i fråga om denna inkomstitel befinner man sig i annat läge än i fråga om de andra. Denna skatt går nämligen ut på det som redan är intjänt under 1925, och åtskilligt tyder på, att inkomsterna under 1925 skola finnas vara icke så litet högre än under 1924. Ja, det är klart, att de olika faktorer, som man därvid måste räkna med, kan jag icke draga fram här. Jag vet, att herr Trygger vänt sig mot att man räknat med de stigande börsvärdena, men det är bara en liten detalj i det hela. Man bör åtminstone kunna förutsätta, att, då vissa storindustrier haft ett gott år, dessa industriers inkomster komma att bli högre. Jag kan här peka på den mycket starkt stigande utdelningen i Grängesberg, och detta vittnar otvivelaktigt om tendensen. Å andra sidan ha räntesatserna varit lägre, och därför torde inkomsterna av kapital bli lägre än förut, men om man balanserar det ena mot det andra, förefaller det, som om jag icke på något sätt i detta fall beräknat i överkant, när jag kommit till det resultat, som jag föreslagit i fråga om beräkningen av denna skattitel.

Detta i fråga om inkomst- och förmögenhetsskatten. Nu kan någon säga: »Det är gott och väl att resonera så och beräkna inkomsterna riktigt, men då man först kommit fram till att inkomsterna skola giva så och så mycket, har man sedan skyldighet att skaffa sig en säkerhetsmarginal för oförutsedda händelser.» På den punkten föreligger kanske en viss principiell motsättning i uppfattningen hos några av dem, som kritisera, och den uppfattning, som tager sig uttryck i finansplanen. Jag är icke säker på det, men i alla händelser tror jag icke, att det föreligger någon principiell skillnad mellan den nu framlagda finansplanen och dem, som varit framlagda, låt oss säga, under de tre sista åren. Det finnes en viss skillnad, det erkännes, men denna skillnad torde mindre ligga i en olika uppfattning av de allmänna finansiella principerna än i förändrade yttre förhållanden. Jag kanske får nämna ett par ord om sättet att betrakta statens finanser. Herr Trygger gjorde där en jämförelse — om nämligen hans anförande blivit för mig riktigt refererat — som visar, att herr Trygger drog upp en parallell mellan staten och den enskilde affärsmannen. Det skulle innebära, att liksom den enskilde affärsmannen handlar, då han beräknar sina inkomster försiktigt, så bör också staten göra. Men

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

förhållandena äro icke jämförbara. En enskild affärsman måste räkna försiktigt, därför att hans inkomster äro någorlunda givna, och om han räknar fel och det blir underskott, hur går det då med honom? Jo, han sätter sig i skuld. Om han däremot räknar, så att det blir överskott, och detta huvudsakligen genom att pressa ned sina utgifter eller ock på annat sätt, så får han en sparad slant till hjälp på vägen till välstånd. Men därav får man icke draga den slutsatsen, att så skall staten också göra eller att man skall försöka beräkna inkomsterna så, att det blir överskott och man får en sparad slant. Då bleve följden, såvitt jag förstår, helt enkelt, att vi finge en ständigt stigande kassafond. Jag vill icke säga, att detta i och för sig kunde vara så oriktigt, ty det skulle betyda, att vi kontinuerligen skulle kunna betala av på statens stora skuld. Men jag misstänker, att de, som nu säga, att budgetens inkomster äro beräknade för optimistiskt, skulle förklara: Det är alldeles oriktigt att samla en stor massa pengar i kassafonden; de borde hellre ligga i de enskilda skattdragarnas fickor. Det är en stor skillnad mellan staten och den enskilde i detta avseende. Staten har inga egna tillgångar, utan om staten beräknar sina inkomster försiktigt, så att det blir överskott, betyder det, att jag tager så och så många miljoner för att tjäna såsom säkerhetsmarginal ur de enskildes fickor, som således tills vidare få avstå från dessa pengar. Jag är icke säker på, att det är den riktiga metoden. Det beror på, om man anser, att pengarna bli bättre använda av staten än när de ligga hos den enskilde, och det förvånar mig, att man på det håll, varifrån kritiken nu utgår, tycks anse, att staten använder pengarna bättre än de enskilde. Såsom jag nämnde torde emellertid den meningsskiljaktighet, som förefinnes, icke ligga så mycket i en olika uppfattning av principen. Jag tror, att båda mina företrädare skulle vara eniga med mig och säga, att man bör räkna så rätt som möjligt, och att man bör ha en kassafond för att taga eventuella risker. Men de skulle också kunna svara: vi ha haft att uppgöra budgeten för de sista åren under sådana förhållanden, att vi måst räkna med en större säkerhetsmarginal än vanligt. Och vi få även komma ihåg, att mina företrädare hade att uppgöra budgeten under ekonomiska förhållanden, som voro utmärkta av synnerligt starka kastningar. De började år 1920—1921 med en kassafond på icke mindre än 490 miljoner kr., vartill fonden uppgick vid 1920 års slut. De fingo lov att använda 370 miljoner kr. för att finansiera följande årens budgeter, och det kunde i alla fall konstateras, i fråga om budgeten, år 1921 ett underskott av 47 miljoner kr., år 1922 ett underskott på 46 miljoner kr. och under första halvåret 1923 ett underskott av 8 miljoner kr., och vid slutet av nämnda år var kassafonden nere vid endast 20 miljoner kronor. De hade att göra upp budgeten under förhållanden, då prisnivån fluktuerade och det var synnerligen svårt att beräkna inkomster och utgifter riktigt, men i samma mån stabilisering inträdde, kan man konstatera en viss förskjutning i sättet att behandla och beräkna inkomster och utgifter, och i den sista budgeten har ett mycket stort steg tagits i riktning mot att söka beräkna inkomsterna ungefär så stora, som man kan anse, att de skola bliva, och även att beräkna utgifterna någorlunda exakt. Det är bara på den vägen jag försökt att fortsätta. Och jag skulle vilja gentemot invändningen, att det är svårt att beräkna utgifterna exakt, — under budgetåret 1923—1924 översköt de verliga utgifterna de beräknade med 15 miljoner kr., budgetåret 1924—1925 översköt de verkliga utgifterna likaledes de beräknade med 15 miljoner kr. — påpeka, att under det sista år, som gav detta underskott, föllo av dessa 15 miljoner icke mindre än 10 miljoner kronor på bekämpandet av mul- och klövsjukan, och det måste sägas, att detta var en fullkomligt oberäknelig utgift, en utgift, som det icke kan vara riktigt att i en budget söka gardera sig emot. Tager man bort dessa sistnämnda 10 miljoner kronor, kan man säga, att den Beskowska budgeten icke slagit fel på mera än 5 miljoner

kronor, vilket är otroligt nära det riktiga. Under sådana förhållanden tror jag, att man kan våga sig på att komma närmare de verkliga inkomsterna, och i fråga om utgifterna har jag ävenledes försökt komma dem någorlunda nära, men var och en, som haft det minsta att göra med offentlig eller enskild hushållning, vet, att ingenting är svårare än att härvidlag se sanningen i ögat. Vi beräkna utgifterna teoretiskt, men i praktiken komma de ändå att bli högre. Jag vill icke säga, att jag tror mig ha lyckats komma fram till målet, men att jag tagit ett ytterligare steg i den riktningen tror jag mig kunna påstå.

Emellertid vill jag tillägga ytterligare en sak. När man på detta sätt säger: det rätta är att icke räkna med en säkerhetsmarginal utan försöka taga upp inkomsterna till det belopp, som man tror skall komma att inflyta, är det under en förutsättning, som jag vill understryka, och den är, att man icke räknar upp inkomsterna för att få plats för utgifter, vilka man annars icke skulle våga sig på. Om det verkligen förekomme, att en finansminister skulle upptaga inkomsterna högre för att därigenom förespegla folket, att det räckte till för utgifter, som han föreslår, skulle jag vara den förste att instämma i kritiken mot honom, men nu är det icke den saken det gäller. Utgifterna ha upptagits till sådant belopp, som regeringen anser, att riksdagen bör acceptera.

Då har hela frågan gällt, huru stor skattelindring, som det är möjligt att föreslå riksdagen. Vi ha sagt, att räknar man inkomsterna riktigt, med risk åt båda hållen, kan en skattelindring göras av 25 miljoner kronor. Vill man då skapa en riskmarginal på 5 miljoner kronor, minskar man skattelindringssumman till 20 miljoner kronor, och vill man skapa en riskmarginal på 10 miljoner kronor, minskas skattesänkningen till 15 miljoner kronor. Det är i detta läge, när det gäller att avgöra huruvida man i förskott skall taga ut pengar ur de enskildas fickor eller säga: tillsvidare få de ligga hos eder, som jag ansett berättigat att föreslå en sådan beräkning av inkomsterna, som jag gjort. Att det är en ganska oangenäm situation en finansminister kan komma i, när han åtager sig detta ansvar, det har jag haft anledning att noga överväga, och om jag själv skulle komma i en liknande situation och framlägga en ny budget samt finna nödigt att höja skatterna, skulle det vara mycket otrevligt, och det skulle icke vara mycket trevligare om jag skulle sitta här i kam-maren och möta en annan finansminister, som förklarade: jag har varit tvungen att höja skatterna, men det beror på att min företrädare föreslagit sänkning. Det skulle vara synnerligen oangenämt, och vilken människa som helst drar sig för att komma i ett sådant läge. Men jag får uppriktigt bekänna, att sådana personliga hänsyn till att folk icke skall få anledning tala om en svag budget eller en svag finansminister få icke spela någon roll, när det gäller att lätta svenska folkets skattebörda.

Jag har således gått ut från att utgifterna äro faktiska. Vi kunna icke göra dem mindre. Då säger kanske någon: ja, det är där felet ligger. De 25 miljoner kronornas skattesänkning vilja vi vara med om, men vi skola sänka utgifterna med låt oss säga 10 miljoner kronor. Ja, om riksdagen fram på våren kan lägga fram en stat, varigenom budgetens belopp sänkes med 10 miljoner kronor, skall jag vara den förste att vara med därom, men jag tror icke det är möjligt, d. v. s. såvida icke riksdagen gör på sådant sätt, att den förklarar: de 8 miljoner, som föreslås till bekämpande av arbetslösheten, det anslaget vilja vi icke vara med om. Jag tror, att det är denna stora nya post i utgifterna, som väckt den största uppmärksamheten, men jag tror, att ingen regering vore försvarad, om den komme med en budget utan att taga upp denna post på 8 miljoner kronor, som en enhällig arbetslöshetskommission föreslagit. Nå, säger man, de 8 miljonerna skola vi icke säga något om, det är fråga om andra utgifter eller rättare sagt, varför har regeringen icke kunnat hålla utgifterna inom samma gränser som förflutet är?

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Först skulle jag emellertid säga ett ord om kapitalbudgeten. Det har visserligen icke talats därom här i kammaren, men man har sett så mycket därom i pressen, att det kanske vore skäl att säga något även om denna sak. Man tager helt enkelt slutsiffran och säger: här är en budget på 738 miljoner kronor, men förra året uppgick den till 707 miljoner kronor och alltså ha vi en ökning på 31 miljoner kronor. Det är oriktigt att räkna på det sättet, att man adderar ihop både de verkliga inkomsterna och utgifterna och härtill lägger kapitalökningsutgifterna. På utgifterna för kapitalökning falla t. ex. återbetalningsmedel. Om staten lånar upp 11 miljoner kronor för visst ändamål och beräknar, att inkomster skola inflyta, som täcka denna lånesumma, så skola dessa inkomster, när de inflyta, tagas upp på inkomstsidan och så skall man därmed betala den skuld, som finnes på utgiftssidan. Det är så, att mer än 40 miljoner kronor dylika medel upptogos budgetåret 1923—1924. Åren 1924—1925 och 1925—1926 var det ingenting, men i år hava vi 11 miljoner kronor. Kapitalbudgeten ökas emellertid även genom möjligheten att göra avbetalningar på statsskulden. Om staten plötsligt skulle befinna sig i det avundsvärda läget att kunna betala av 100 miljoner på statsskulden, skulle dessa 100 miljoner öka budgetens slutsumma, men det är klart, att avbetalning å statsskulden icke försämrar läget. Året 1924—1925 funnos icke medel anslagna för en dylik avbetalning utöver den vanliga amorteringen. 1925—1926 finnas 7 miljoner kronor för detta ändamål och i den budget, jag framlagt, är det icke mindre än 20,5 miljoner kronor, som äro upptagna för att användas på detta sätt, för avbetalning av statsskulden. Så har för avskrivning av kostnaden för spannmåls- och lagerhus upptagits 10,5 miljoner kronor och dessutom reserverats 8 miljoner kronor för mötande av förluster på kreditkassan. Det är genom att på detta sätt taga i anspråk kapitaltillgångar för kapitaländamål, som en gång äro anvisade — jag erinrar ytterligare om att 4,500,000 kronor utgå till inlandsbanebygget av skattemedel, för att man skall slippa taga upp lånemedel för detta ändamål — som man kommer upp till så höga belopp, som ingenting ha att göra med de löpande utgifterna. Kvar står endast det faktum, att av de medel, 32 miljoner kronor, jag tagit ur kassafonden, är det 7 miljoner eller mer, som få användas till löpande utgifter just för att finansiera skattesänkningen.

Gå vi till de verkliga utgifterna är nu framlagda budgets slutsumma 12 miljoner kronor högre än det löpande årets. Varifrån komma dessa 12 miljoner? Vi kunna strax skilja av 4 miljoner, som ligga däri, att automobilskattemedlen ökats från 15 miljoner till 19 miljoner kronor, och detta motsvaras av en ökning på utgiftssidan. När den stunden kommer, då dessa bilskattemedel ökas från 19 miljoner till 29 miljoner kronor, kommer budgeten automatiskt att ökas med dessa 10 miljoner, men det är uppenbart, att de icke få räknas såsom en utgift av samma slag som andra. Svenska folket har nu en gång gått in för att automobilskattemedlen skola användas till vägarna, och jag hoppas, att ökningen av dessa skattemedel skall göra det möjligt att hålla väganslaget för övrigt nere. Och det är därför jag har förhoppning, att det väganslag, herr Trygger omnämnde, skall kunna hållas inom de gränser, som äro föreslagna, fastän det under de förflutna åren starkt överskridits. Alltså kunna vi taga bort 4 miljoner kronor av de 12 och ha då kvar 8 miljoner kronor. Dessa 8 miljoner kronor äro ingenting annat än de, som skulle anslås till bekämpande av arbetslösheten.

Herr Trygger frågar: »Har icke regeringen på något sätt tänkt på, hur man skall skaffa medel för dessa sociala reformer, som nu föreslås? Här kommer ett förslag om sjukförsäkring, om ökat statsbidrag därtill, ett förslag om arbetslöshetsförsäkring, och varifrån skola härför erforderliga medel tagas?» Då vill jag svara: jo, vi ha helt enkelt räknat på, att inom ramen av dessa 8 mil-

joner kronor, som här föreslås, skall i fortsättningen bli plats för dessa anslag. Således skola de räckas till ökade anslag till sjukförsäkring och till det nu begärda anslaget för arbetslöshetsförsäkring. På detta sätt äro de 12 miljonerna förklarade: 4 miljoner kronor automobilskattemedel och 8 miljoner till arbetslöshetens bekämpande. Men, säger man: det var ju en utgiftsminskning av ungefär 8 miljoner kronor. Ja, det är det, som gått att täcka andra hål i budgeten; ett hål är icke mindre än $2\frac{1}{2}$ miljoner kronor, som gå till ränta på statsskulden; när vi varje år öka vår upplåning med 40 å 60 miljoner kronor, få vi finna oss i att betala räntan på dessa summor året därpå. Dessa 2,5 miljoner kronor bringa ned de åtta miljonerna till 5,5 miljoner kronor. Vad hava dessa 5,5 miljoner kronor gått till? Jo, praktiskt taget är det 2,5 miljoner, som komma på femte huvudtiteln. Där ha vi en hel rad så kallade förslagsanslag, som automatiskt måste stiga. Vi komma icke ifrån det, om vi icke vilja ändra grunderna för pensionering, för sjukvård, för polisväsendet och allt vad det heter; om vi icke vilja ändra grunderna härför, få vi finna oss i att dessa anslag kontinuerligt stiga.

Herr Trygger tycks ha missförstått några ord i finansplanen, som tala om folkets tillväxt i antal och stigande kultur, varigenom man automatiskt skulle kunna täcka vissa utgifter. Tankegången är, att om svenska folket växer i antal och välmågan stiger, skall det automatiskt giva ökad inkomst i statskassan, så att de automatiskt stigande utgifterna kunna täckas. Det är möjligt, att man icke exakt kan beräkna detta, men tankegången är i alla händelser denna. Sedan är det en ökning på åttonde huvudtiteln. Där ha vi 1 miljon kronor, engångskostnad för ett gammalt hus, men sedan är det en verklig ökning på 1,400,000 kronor. Här finnas vissa automatiska öknings- å anslagen till folkskolor, folkbildningsarbete, till universiteten och till vissa kulturella ändamål, vilka man visserligen kan diskutera, men för vilka regeringen ansett sig kunna taga det fulla ansvaret, varigenom huvudtiteln ökas med c:a 1,4 miljoner kronor. Resten av ökningen faller på nionde huvudtiteln; där finnes ett nytt anslag på 700,000 kronor till egnahemsbyggare, som bildat egna hem under kristiden — det är således ett engångsanslag — och vidare 800,000 kronor till avdiktningens anslag, tydligen också ett ändamål, som det är mycket svårt att låta bli att tillgodose. Minskningarna falla på sjätte huvudtiteln och även i någon mån på sjunde huvudtiteln, fast de senare äro mycket obetydliga, bland annat på grund av återbäringen av skattemedel till Nobelstiftelsen.

Att denna budget icke skulle bära spår av besparingsvilja, det vill jag bestämt förneka. Jag är villig erkänna, att det icke är lätt för den, som första gången träder till såsom finansminister, att rå på, jag skulle vilja säga, den ström av anslag, som för varje år svämmar över, när petita komma in, då man i första ögonblicket märker, att skulle man tillfredsställa alla dessa anslagskrav, skulle man behöva mer än 100 miljoner kronor större tillgångar än man har. Det behöves verkligen att sätta klackarna i marken för att hålla igen, bara för att icke en sådan ökning skall äga rum. Men när man gjort det, kan det finnas tillfälle att närmare gå in på de olika anslagen och tillse, om icke besparingar kunna göras. Vi ha börjat härmed på en liten punkt, när vi föreslå en förenkling i statsförvaltningen, nämligen i fråga om Kungl. Maj:ts kansli. Det är en liten minskning, den rör sig blott om 380,000 kronor, men den är icke betydelselös. Jag vill gärna, att kammaren skall veta, att om man kunde förutsätta möjligheten av, att proportionellt lika stora besparingar kunde göras inom hela förvaltningen som de, som nu föreslås beträffande Kungl. Maj:ts kansli, skulle man komma till en minskning, som icke skulle vara betydelselös ens för en budget av den svenska budgetens storlek.

Ännu en punkt tror jag mig kunna peka på för att belyma, att regeringen har vilja till begränsning av utgifterna, och det är, så egendomligt det än låter,

Statsverka-
propositionen.
(Forts.)

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

just det förslag, som kritiserats på vissa punkter, nämligen förslaget om skattelindring. I samma ögonblick regeringen vågar lägga fram ett förslag om minskning av skatteinkomsten med 25 miljoner kronor, har regeringen faktiskt satt en bom för sin egen eventuella tendens att öka utgifterna. Det är säkerligen den starkaste damm man kan bygga för att hindra de svenska statsutgifterna att stiga, ty det kommer naturligtvis regeringen med all kraft att förhindra, att utgifterna skulle stiga så, att man ånyo skulle behöva höja skatterna.

Till sist skall jag säga några ord om denna skattelindring. Diskussionen har där rört sig dels om fördelningen på direkta och indirekta skatter och dels om fördelningen av de olika indirekta skatterna. Jag skall börja med den sista frågan, fast jag får säga, att jag icke har så stort intresse för diskussionen om kaffetullens förträfflighet eller icke, som en del andra. Hela frågan, huruvida lindringen av de indirekta skatterna skall läggas på kaffe och socker eller bara på socker, spelar för mig en fullkomligt underordnad roll, ty jag tror, att effekten för de mindre inkomsttagarna bleve densamma, om den lägges enbart på kaffe eller enbart på socker eller fördelas på båda. Men det har funnits ett par anledningar, som gjort, att jag inte kunnat underlåta att åtminstone ge riksdagen tillfälle att i denna fråga taga ståndpunkt utan att vara bunden på det sätt som den skulle vara, om regeringen endast föreslagit en sänkning av sockerskatten. Det är nämligen så i vad rör kaffetullen, att vad man än må säga om densamma, en sak, varom man kan vara ense, är, att den är en av de mest odemokratiska tullar, som finnas. Jag säger detta icke därför att jag anser det vara en demokratisk dryck, utan därför att vi taga ut 50 öre per kg. kaffe, vare sig det är dyrt eller billigt, och vidare därför att vi veta, att konsumtionen av kaffe är ungefär densamma bland personer i alla inkomstlägen; det konsumeras lika mycket kaffe inom familjer med lika många familjemedlemmar, när dess inkomst är 3,000 kronor som när familjens inkomst är 10,000 kronor om året. Att kaffet verkligen har betraktats såsom en nödvändighetsvara, framgår av bevillningsutskottets uttalanden vid skilda tider. Det kanske kan intressera kammaren att höra — jag läste upp det i andra kammaren och skall även göra det här — att när spannmålstullarna infördes 1888, förklarade man i riksdagen, att man till kompensation för den fördyring av levnadskostnaderna, som dessa spannmålstullar skulle medföra, ville sänka konsumtionsskatterna, och beträffande denna sänkning av konsumtionsskatter för att kompensera fördyringen av brödet yttrade bevillningsutskottet redan 1887: »Vid valet emellan de två mest betydande, de å kaffe och socker, synes det utskottet givet, att kaffet, som i än högre grad än sockret utgör föremål för den mindre bemedlades konsumtion, bör framför sockret komma i åtanke.» Och bevillningsutskottet 1888 tillade: »Jämväl utskottet har ansett kaffet i främsta rummet böra komma i fråga vid en nedsättning av finanstullarna.» Nu förhåller det sig naturligtvis så, att sockerkonsumtionen 1887 och 1888 i viss mån betraktades som en lyxkonsumtion. Lyckligtvis ha förhållandena i det fallet ändrat sig, men det fanns en liten genklang av denna åskådning, tror jag, vid debatten förra våren, då man ansåg, att sockret icke är lika nödvändigt för folk som kaffet. I stort sett tror jag emellertid, att uppfattningen ändrat sig därhän, att de flesta äro ense om att sockret före kaffet bör komma i åtanke.

Den sänkning, som företogs 1888, var från 26 öre per kilogram till 12 öre, och dessa 12 öre ha sedan stått sig fram till 1922. Man kan inte låta bli att påpeka, att under alla dessa år, då statsverket var i behov av ökade inkomster, då man höjde skatteprocenten på den direkta skatten upp till 175 och vissa personer voro beredda att gå ännu högre, dröjde man med höjningen av kaffetullen till det allra sista. Det är den sista höjning vi ha varit med om, och vid 1922 års riksdag förklarade, bortsett från tre reservanter, nämligen herrar

Rosén, Månsson i Hagström och Olsson i Ramsta, vilka helt enkelt vägrade att följa med på en höjning av kaffetullen, hela bevillningsutskottet, alltså även herr Tryggers meningsfränder, följande: »Vid sådant förhållande och då någon annan lämpligare utväg att bereda den erforderliga inkomstökningen för närvarande icke synes stå till buds, har utskottet ansett, att en höjning av tullen å kaffe, trots de vägande betänkligheter mot en sådan tullförhöjning som alltfjänt gälla, bör vidtagas. Emellertid har utskottet velat betona, att det icke är utskottets mening att även för framtiden skall räknas med en sådan tullförhöjning, utan att vid uppgörande av kommande förslag till statsreglering andra utvägar till täckande av eventuell brist böra tagas i övervägande.»

Inför detta förhållande och inför riksdagens salunda uttalade mening har jag ansett det vara riktigt att ge riksdagen ett tillfälle att, om den vill, delvis återtaga denna skattehöjning. Men jag skall gärna säga, att jag kommer att taga det med allra största jämnmod, om den mening, som herr Ekman här nyss har uttalat, att i stället hela sänkningen av konsumtionsbeskattningen bör läggas på sockret, blir vägledande för riksdagens beslut. Jag tror, att även de som äro de mest hänfödda anhängarna av kaffekonsumtionen skola kunna finna, att det i realiteten icke spelar någon roll, om man lägger sänkningen enbart på sockret eller om man fördelar den på sockret och kaffet. Såvitt jag kan förstå, beröres nämligen icke kaffekonsumtionen av tullsatsen. Jag har redan nämnt, att det finnes ett bestämt skäl, som talar däremot, nämligen det, att folk inom olika inkomstklasser konsumera ungefär lika mycket kaffe. Det skulle icke vara fallet, om priset hade någon inverkan. När tullen år 1922 höjdes från 12 till 50 öre, var importen 35 miljoner kilogram. Med den högre tullen 1923 blev den 42 miljoner kilogram och 1924 43 miljoner kilogram. Kaffetullens höjning har alltså gått spårlöst förbi med avseende på importen, och säkerligen kommer en sänkning att gå lika spårlöst förbi. I år har det inträtt en sänkning av importen från 43 miljoner till 36 $\frac{1}{2}$ miljoner kilogram. Det är mycket möjligt, att den hänger samman med den starka stegringen av kaffepriset på världsmarknaden, men i så fall torde den väsentliga anledningen hava varit, att man under dessa högre priser hållit tillbaka importen, emedan man väntat, att det möjligen kan bli fördelaktigare att köpa senare. Men detta är som sagt, fastän jag uppehållit mig en god stund vid det, en fullkomlig bisak, och vilket beslut riksdagen än till sist stannar vid, kommer jag att hälsa det med ungefär lika stor tillfredsställelse.

Däremot kan jag icke förneka, att fördelningen av skattelättnaden på direkta och indirekta skatter, eller låt oss hellre säga på inkomstskatt och konsumtionsskatt, är en mycket viktig fråga. Jag känner mycket väl alla de skäl, som brukas anföras för att det skulle vara bättre för ett folk, om man lade en större del av skatten på konsumtionen och en mindre del därav på inkomsterna. Men just det faktum, att denna meningsskiljaktighet så att säga har brukat taga formen av en verklig strid mellan olika samhällsuppfattningar vittnar nog om att man i detta avseende kan hava mycket delade meningar.

Om jag skulle fråga, vad som bör vara den riktiga principen, när det gäller att fördela en skattelindring på 25 miljoner kronor mellan inkomstskatt och konsumtionsskatt, skulle kanske någon svara — och det svaret vore icke så oävet — att vi icke genom denna skattelindring böra ändra proportionen mellan de båda skatterna. Tager man nu ut en viss del som inkomstskatt och en annan del som konsumtionsskatter, bör den proportionen även efter skattelindringen bli oförändrad. Vad skulle man komma till för resultat, om man ville gå den vägen? Ja, det är rätt svårt att säga, hur man bör fördela siffrorna, men i stort sett är det så, att vi få en tredjedel av statens inkomster på den direkta vägen och två tredjedelar genom konsumtionsskatterna. Då skulle det vara riktigt att säga, att en tredjedel av skattelindringen bör falla

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

på den direkta och två tredjedelar på den indirekta beskattningen. Nu är detta långt ifrån fallet med den skattelindring, som jag här föreslår. Man säger, att här föreslås en lindring av 9 miljoner på den direkta skatten och av 15 miljoner på den indirekta, men det är alldeles oriktigt. Vi få icke heller i detta sammanhang glömma de 3 miljoner kronor, som herr Trygger tydligen icke glömde, när det gällde statens inkomster ett följande år. Läger man ihop de 9 miljonerna med de 3 miljonerna på B-skatten, blir det 12 miljoner kronor, och å andra sidan är det 15 miljoner kronor på konsumtionsskatter.

Det väger alltså någorlunda jämnt och det i ett skattesystem, där den indirekta beskattningen har ett så brett rum, som den har i det svenska. Jag skall erinra om, att Sverige i det avseendet icke hör till de mest civiliserade länderna. Om jag till en början ser på England, är det där icke mindre än 60 procent av statsinkomsterna, som tagas ut på direkt väg, och icke mer än 40 procent uttagas genom konsumtionsskatter. I Förenta staterna är det på samma sätt, alltså 60 procent och 40 procent. I ett sådant land som Holland uttages mer än hälften av skatten på inkomstskattevägen och mindre än hälften genom konsumtionsskatter. I Norge och Danmark är det 40 procent direkta skatter och 60 procent indirekta skatter. Men när vi komma till Sverige, äro vi snarare nere i 30 procent direkta och uppe i 70 procent indirekta skatter. Vi komma härvidlag i samma läge som de nya staterna på andra sidan Östersjön, Finland o. s. v., och som Frankrike, där vi veta, att det är utomordentligt mycket svårare att få ut något i direkta skatter än i indirekta. Jag tror sålunda icke, att man kan säga, att det finnes någon anledning, varför man skulle försöka förändra det svenska skattetrycket därhän, att en större del faller på konsumtionsskatterna än förut, och det skulle bliva fallet, om man nu flyttade över en del av denna nedsättning på 15 miljoner kronor till den direkta beskattningen.

Att man på andra håll även i vad man kallar konservativa kretsar är något försiktigare med att fördöma lättnader på konsumtionsskatter, får man ett exempel på, när man läser, vad oppositionen i engelska parlamentet år 1924 hade att säga, då arbetarregeringens finansminister där lade fram sitt förslag om skattelättnader. Han föreslog, att man med icke mindre än 25 miljoner pund skulle lätta på konsumtionsskatter, praktiskt taget desamma som här föreslås, d. v. s. socker och te, som ju är den engelska motsvarigheten till kaffe, samt för övrigt även på kaffe och kakao o. s. v., och att en minskning av endast ungefär 12 miljoner pund, tror jag, skulle falla på bolagsbeskattningen. När han lagt fram detta förslag, skyndade sig icke blott den liberala partiledaren att förklara, att det var i fullständig överensstämmelse med alla gamla liberala principer, enligt vilka man ville ha bort dessa konsumtions-skatter, utan även den konservativa talaren, den förutvarande finansministern, som visserligen kritiserade sänkningen av de s. k. McKennatullarna, förklarade: »Vi äro alla glada, när vi kunna minska beskattningen på livs-medel», som han sålunda kallade socker och te — och näringsvärdet hos te torde icke vara mycket större än hos kaffe!

Nu kan naturligtvis någon invända, att hela resonemanget icke rör sig om huruvida man bör bereda den enskilda individen en viss skattelättnad eller icke. Det är riktigt, säger man, om man endast vill taga hänsyn till den individuella skatteförmågan, att minska konsumtionsskatterna mer än de direkta, men, fortsätter man, det finns en helt annan sida av saken, och det är näringslivets behov. Om jag förstått detta tal rätt — fast jag får erkänna, att jag aldrig har fått höra det riktigt tydligt utfört — så kan det naturligtvis icke innebära, att man menar, att det är bättre för näringslivet, att enskilda med stor inkomst få en större lättnad i skatten, för att de skola kunna konsumera denna och därigenom bliva mera dugliga företagare, utan jag

förmodar, att meningen är den, att om man lättar på den direkta skatten, kommer en väsentligt större del av skatteminskningen att falla på de stora inkomsttagarna, och dessa äro de egentliga kapitalbildarna. Det bör alltså bidraga till att öka kapitalbildningen i landet, om vi lägga lättnaden på den direkta skatten och icke på den indirekta. Jag är den siste att förneka, att det är lättare att spara, om man har en stor inkomst, än om man har en liten, men de proportioner det här gäller, förskjutas högst väsentligt, om vi verkligen tänka igenom saken. Vad vi här tvista om är, om vi skola flytta över, låt oss säga, 10 enheter eller 9 miljoner för att ytterligare sänka inkomstskatten. Om dessa 10 enheter flyttas över från den direkta skatten till den indirekta och de 9 miljonerna skola slås ut på hela svenska folket — hur mycket av dessa 9 miljoner tror man komme att sparas? Ja, jag tror, att om man räknar mycket optimistiskt, skulle man kunna säga, att hälften komme att sparas. Jag tror, att det är högt räknat, men låt oss säga hälften, emedan det bland dessa 9 miljoner ingår icke mindre än 2 miljoner kronor, som skulle falla på bolag, och det finnes anledning att antaga, att bolagen skulle fondera en rätt stor del av denna skattelättnad och icke bry sig om att utdela den. Men man får icke heller förbise, att om denna lättnad på 9 miljoner kronor faller på konsumtionsskatterna, måste en del av dessa pengar komma att sparas, ty vad man än må säga, finns det vissa lager av den svenska befolkningen med små inkomster — åtminstone små taxerade inkomster — som i ganska väsentlig grad bidraga till svensk kapitalbildning.

Den utredning av den svenska skattebördan, som finnes i bil. 1 till föreliggande proposition, har blivit kritiserad från vissa synpunkter. Denna kritik har jag här ingen anledning att gå in på, men utredningen kan icke kritiseras på den punkt, som här är avgörande, nämligen i fråga om beräkningen av hur mycket en inkomsttagare i olika inkomstlägen betalar dels i direkt skatt och dels i form av kaffetull och sockerskatt. Det är ändå anmärkningsvärt, och jag tror, att det är skäl, att man just i denna församling, där vi kunna förut-sätta, att den allra största delen av ledamöterna icke hör till de allra minsta inkomsttagarna och som därför har all anledning att märka, att den direkta skatten icke är så litet tryckande, verkligen sätter sig in i vad en lättnad i den direkta beskattningen skulle innebära för folkets stora flertal. Om eh inkomsttagare på 3.000 kronor får sin skatt minskad med 10 enheter, betyder det, att han kommer att betala knappt 1 krona mindre i inkomstskatt. Har han 4.000 kronors inkomst, kommer han att betala 2 kronor 25 öre mindre, och har han 5.000 kronors inkomst, betalar han 4 kronor mindre. När man kommer upp till dessa 5.000 kronor eller däromkring, får skattebetalaren lika stor lättnad, om man minskar 9 miljoner på den direkta skatten, som om man minskar 9 miljoner på den indirekta. Frågar man nu, hur stor del av svenska folket det är, som ligger under 4,000—5,000 kronors inkomst, tror jag inte, att jag tager fel, om jag säger, att det är 90 procent därav. Och då det gäller kapitalbildningen, vill jag erinra om att bland de 90 procent, som ha mindre än 4,000—5,000 kronors inkomst, befinner sig den övervägande delen av den svenska jordbrukande befolkningen. I den mån man anser, att den svenska jordbrukande befolkningen bidrager till att bilda kapital här i landet, har man större intresse av att bereda den en skattelättnad på konsumtionsbeskattningen än på det andra hållet. Jag tror därför, att det icke är riktigt, om man söker driva igenom en ändring av de proportioner, som regeringen har föreslagit.

Jag har kanske en liten sak till att påpeka. Om det verkligen vore så riktigt allvarligt menat, då man säger, att det är kapitalbildningen man vill tjäna genom att på detta sätt skjuta över skattelindringen från de indirekta till de direkta skatterna, hur borde man då resonera? Jo, man borde säga, att om man finge en lättnad i den indirekta beskattningen eller i konsumtionsskatterna på

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

9 miljoner, skulle det kanske inte sparas mer än 1 eller 1 $\frac{1}{2}$ miljon, medan det, om vi lätta den direkta skatten, skulle sparas kanske 4 miljoner. Men om vi inte gjorde någon skattelättnad alls utan låte dessa 9 miljoner gå in i statskassan, sparades vart enda öre. De 9 miljonerna vore sparad kapital. Staten skulle behöva låna upp mindre kapital och icke trycka kapitalmarknaden så mycket, utan det skulle finnas 9 miljoner kronor fria för näringslivet. Den enda invändning, som kunde göras, är, såvitt jag kan förstå, om man menar, att det inte är så viktigt att skaffa kapital, som folk bara vill utlåna, t. ex. genom att sätta in pengarna i bank eller köpa obligationer eller dylikt, utan det viktiga är att giva de inkomsttagargrupper pengar i händerna, som vilja satsa detta kapital låt oss säga genom aktieteckning i företag, som innebära vissa risker.

Jag tror inte, att det kan vara riktigt att för ett sådant ändamål skall gå ifrån vad som måste anses för sunda beskattningsprinciper. Vi ha kommit fram till en ganska enig uppfattning, skulle jag tro, om att man bör sträva efter en beskattning efter förmåga. Ingen kan säkerligen med skäl påstå, att de små inkomsttagarna för närvarande tryckas för litet av den samlade skattebördan, och om vi således utgå ifrån att vi nu ha en fördelning, som åtminstone icke är orättvis till de små inkomsttagarnas förmån, blir alltså frågan: skola vi verkligen för att giva en grupp större inkomsttagare möjlighet att spara mera avstå från principen om beskattning efter förmåga? Jag kan inte låta bli att sätta denna sak i samband med en annan diskussion, som ofta föres i vårt land såväl som i andra länder. När just det parti, som jag företräder, säger, att en bland våra väsentliga uppgifter är att försöka se till, att inkomstförhållandena i samhället bliva mera jämna, än de äro för närvarande, mötas vi ofta av den invändningen, att det är ett farligt mål att sträva efter att göra folkets stora massa välmående, på det viset att man jämnar ut förhållandena, så att de som nu hava stora inkomster få mindre. Kapitalbildningen kräver nämligen, säger man, att det finns folk med så stora inkomster, att de kunna spara utan någon svårighet. Om vi för tillfället böja oss, icke för argumentet, men inför det läge, vari vi befinna oss och som gör, att vi i stort sett icke kunna ändra på förhållandena i samhället, är det för mycket begärt, att vi, för att giva de stora inkomsttagarna möjlighet att spara några miljoner mera, skola avstå från vad vi anse och vad varje människa borde anse vara den riktiga beskattningsprincipen, nämligen beskattning efter förmåga. När regeringen gått ut från den ståndpunkten och fördelat skattelättnaden med 12 miljoner kronor på den direkta och 15 miljoner kronor på den indirekta beskattningen, tror jag icke, att den gjort för litet för dem som mest träffas av den direkta skatten, utan jag tror tvärtom, att vi sträckt oss så långt som det överhuvud är skäligt för att tillfredsställa olika berättigade krav och att det förslag vi framlagt kommer att lända till hela folkets bästa.

Herr Winberg: Herr talman! En remissdebatt under nuvarande regerings- och partipolitiska förhållanden blir nog ganska missvisande som mätare av vad svenska folket i dess helhet tänker och tror om den politik, som föres i landet, därför att den kritik, som nu övas t. ex. mot den sittande regeringen — i varje fall den som i dag hittills har framkommit — enbart har kommit från de partier, som stå till höger om regeringen. En mindre initierad iakttagare skulle därav lätt kunna få den uppfattningen, att det icke finnes saklig anledning till kritik från annan sida än från de s. k. borgerliga partierna här i landet, därför att de element inom regeringspartiet, som möjligen också skulle anse, att det finnes skäl att öva kritik ur annan synpunkt och från en annan riktning än den som hittills framträtt, naturligtvis på grund av

partidisciplinen i större eller mindre utsträckning måste hålla sin kritik tillbaka.

*Statsverks-
propositionen.*

(Forts.)

Här har nu från samtliga borgerliga partier framkommit en del kritik. Jag måste förstås erkänna, att kritiken för att gälla en socialdemokratisk regering har varit ytterst urban, och jag konstaterar samtidigt, att det till och med tycktes vara omöjligt för herr Trygger att komma upp till någon högre flykt i sitt anförande här i dag. Jag blev icke förvånad däröver, ty det utgör visst icke något bevis för bristande flykt hos herr Trygger, men det som är omöjligt, det är omöjligt, herr Trygger, och att anklaga den nuvarande regeringen för att den i sin politik icke skulle hava tagit tillräcklig hänsyn till de borgerliga befolkningslagrens intressen är nu en av dessa saker, som är omöjligt att bevisa. Därför kan man heller icke begära, att det skall bli någon verklig flykt, när man i alla fall försöker sig på en sådan anklagelse. För min del håller jag före, att det icke närmast är från de borgerliga partiernas sida, som det föreligger anledning att öva kritik mot den nuvarande regeringen och dess politik, utan sådana skäl föreligga framför allt från de stora arbetargrupperns sida, som denna regering närmast säger sig företräda.

Jag skall icke något vidare ingå på dessa sakförhållanden, därför att jag så väl förstår, att regeringens ställning är ytterst prekär. När man å ena sidan utåt till de stora folkmassorna måste säga: »Här gäller det för er att understödja oss i största möjliga utsträckning, ty vi ha till uppgift och till mål att omskapa de nuvarande samhällsförhållandena i, om inte precis socialistisk, så dock i socialdemokratisk riktning» — dessa båda begrepp äro som bekant ganska olika — och då man å andra sidan är hänvisad till att för varje dag icke blott i sin regeringspolitik utan också i regeringspartiets press och dess uttalanden hava sin uppmärksamhet oavlatligt riktad på en faktor i svensk politik, som på senare tiden populärt har betecknats med uttrycket »den Ekmanska tummen», då förstår man, att det är svårt både för regeringen och för regeringspartiet att röra sig tillräckligt fritt. Det har till och med i en del av pressen påståtts, att hela det svenska folket under de senaste veckorna har gått i en spänd förväntan att få höra, huruvida i dag, i denna remissdebatt, den nyss omtalade tummen möjligen redan skulle komma att vändas nedåt. Jag satt därför också av vissa skäl och åhörde herr Ekmans anförande med rätt så stort intresse, men det är mig lika omöjligt att säga, vad man skall utläsa ur herr Ekmans anförande, som det tycktes vara för herr Trygger att förstå vissa av regeringen framlagda förslag eller dess uttalanden i statsverkspropositionen. Det föreföll mig närmast, som om herr Carl Gustaf Ekman börjat efterlikna regeringspartiet, d. v. s. att han så att säga ämnar hålla regeringen och regeringspartiet »på spänn», alldeles som samma parti har gjort med en viss f. d. oppositionsman, som under de senare dagarna kommit och klappat på dörren och velat tillbaka till fadershuset.

Nu skall det inte falla mig in att ingå på några närmare detaljer rörande verkningarna av ett sådant partipolitiskt läge här i landet, som det jag nu snuddat vid. Vad jag i första hand skulle kunna säga, skulle, hur otroligt det än låter, i viss mån gå ut på att försvara regeringen. Jag menar icke att försvara regeringen i allmänhet, ty det är något som är omöjligt, men jag skulle kunna försvara den gentemot de beskyllningar, som både här i riksdagen och i den allmänna tidningspressen gång efter annan riktats mot den samma, att den och dess parti ha några förfärliga planer å bane att omstörta samhällets ekonomiska förhållanden, införa en socialistisk samhällsordning o. s. v. Jag tror, att detta är fullkomligt obefogat, och jag tror, att om de borgerliga partierna här i landet icke hotas av någon mera överhängande fara än den, som i denna form skulle hota från det hållet, kunna de vara fullkomligt lugna.

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Men därav följer som sagt visst icke, att det ej finnes anledning till berättigad kritik mot den nuvarande regeringen och det nuvarande regeringspartiet, allra helst om man vill komma ihåg och utgå ifrån, att denna regering kallas en arbetarregering, som skulle ha till sin förnämsta uppgift att iakttaga arbetarklassens intressen.

Jag skulle kunna få belägg för detta mitt påstående såväl vid genomgående av den nu framlagda propositionen som kanske i lika hög grad vid ett skärskådande av regeringens och regeringspartiets allmänna intentioner och politiska uppfattning i allmänhet, dess uppträdande i fråga om både vår inrikes- och vår utrikespolitik. Jag måste naturligtvis anförä åtminstone några små exempel för att bevisa denna min uppfattning, ehuru jag tror, att till och med regeringens egna medlemmar vid ett närmare begrundande inom sig själva måste erkänna, att hur man än vill beteckna den politik, de för närvarande föra, svårigen lär man väl kunna beteckna den såsom en arbetarpolitik, *en politik som huvudsakligast har till syfte att gagna den arbetande klassen*. Jag kan icke förstå, hur man över huvud taget från borgerligt håll kan ha någon som helst anmärkning att göra mot den nuvarande regeringen. Den nu framlagda propositionen visar sig, när man tager del av densamma, vara sådan, som vilken borgerlig regering som helst under nuvarande förhållanden skulle hava framlagt. Ser jag på första huvudtiteln, är det väl sörjt för att samtliga medlemmar av det kungliga huset få sina anslag, och vid nästan varje post upprepas någonting som heter »förutsedda förluster», vilka också samvetsgrant täckas med extra anslag för att allt skall gå ihop. Jag skulle kunna på detta sätt gå igenom den ena huvudtiteln efter den andra. Men jag skall stanna vid försvarsministerns huvudtitel; det kan vara av visst intresse att dröja vid den, dels därför att de åtgärder, som under föregående år av den svenska riksdagen vidtagits i fråga om försvarsväsendet, hava väckt en fullständig storm särskilt från högerhåll, där man nu med sin vanliga överdrift, höll jag på att säga, talar om att man är i färd med att fullkomligt spolia hela vårt försvarsväsen med därav följande konsekvenser i ena eller andra riktningen, dels också därför, att ett nedbringande av militärutgifterna har dock varit en av de bärande programpunkterna i regeringspartiets valagitation under de senaste åren. Jag har själv åhört representanter för det nuvarande regeringspartiet vid senaste valen, när de för valmännen gjorde klart, huru nödvändigt det var att rösta på regeringspartiet; därigenom skulle det bli möjligt, förklarade man då, att bringa ned militärutgifterna med 50 miljoner kronor om året. Jo, jag tackar jag! Om vi se på den nu framlagda budgeten, finna vi, att utgifterna för försvarsväsendet visserligen minskats med 8 miljoner kronor. Men det är en väsentlig skillnad mellan 8 miljoner och 50 miljoner. Nu väntar jag mig den invändningen, att det är självklart, att minskningen ännu icke kan ha trätt i kraft i sådan utsträckning, att den kan uppgå till den siffra, som man anförde under valagitationen 1924. Även med erkännande av det riktiga i denna invändning, tillåter jag mig allt fortfarande att ställa frågan: Är det någon som tror, att det skall bli möjligt, eller har det någonsin ens varit meningen att bringa ned dessa utgifter med 50 miljoner kronor? Nej, det har det tydligen icke.

Det har också varit den nu sittande regeringens något tvetydiga uppgift att under sina auspicier, såvitt jag vet för första gången, legalisera en företeelse, som går under namnet Samhällshjälpen, såsom en faktor på arbetsgivarsidan i de sociala striderna. Visserligen skall jag väl lämna det erkännandet, att man först ansåg, att det skulle vara lyckligt, om denna faktor icke behövde tagas i anspråk, men det är i alla fall ett faktum, att regeringen icke kunde eller icke ville förhindra detta.

Det har också varit den nuvarande regeringen förbehållet att avslå en

framställning om amnesti åt tre personer, som ådömts sammanlagt 24 månaders fängelsestraff i samband med den s. k. Kalmarkonflikten. I det längsta ville man göra gällande, att framställningen om amnesti var ett sådant där vanligt bolsjevikiskt splittringsförsök. Men när det visade sig, att bakom framställningen stodo 300.000 arbetare, då gick det i det egna välförsedda intresset icke längre att göra gällande, att det var ett bolsjevikiskt splittringsförsök. Då höll man sig till den linjen, att ifrågavarande personer skulle kunna nådevägen befrias från de dem ådömda straffen. Men även härvid framkommo i den borgerliga, enkannerligen den folkfrisinna pressen, mycket grava invändningar mot att benådningsinstitutet användes i ett sådant fall. Man är ju, som jag förut framhållit, mycket känslig för åsikterna på detta håll, och man skyndade sig därför från regeringens sida att försäkra, att det visst icke var meningen, att någon allmän nåd skulle komma i fråga, utan saken skulle provas individuellt.

Jag skulle också ett ögonblick kunna uppehålla mig vid justitieministern och de åtgärder han har vidtagit under det gångna året, om icke för annat, så därför att jag finner, att man nu är i färd med att pressa honom ytterligare att begagna åtalsvapnet gentemot uttalanden och uttryck, som man icke anser sig kunna gilla. Jag behöver icke omnämna, hurusom justitieministern anbefallt åtal i ett flertal fall — till och med fall, då det visat sig, att icke en jury med en borgerlig majoritet kunnat vara med om justitieministerns intentioner.

Jag skall också säga endast några ord i all korthet om en annan händelse under förra året. Man har gjort besök i ett närgränsande land, och man har mottagit kontravisit. Det är ju gott och väl, så att därom ämnar jag icke säga något. Jag skulle endast vilja säga, att det skulle ha varit intressant, om man vid det tillfället hade fått höra liknande röster höjas som de som hördes 1909. Framför allt erinrar jag mig, hurusom den nuvarande försvarsministern i den tidning, han då redigerade, på ett kraftigt språk tog avstånd från ett besök, som vi då hade av en furste i ett grannland österut. Den nuvarande försvarsministern förklarade då, särskilt med erinran om de 2,000 galgar, som hade rests i det landet under de närmast föregående åren, att besöket i fråga vore en brännande skam för vårt land. Jag vill naturligtvis icke förutsätta eller ens ifrågasätta, att han skulle hava fört ett sådant språk rörande det besök jag nyss nämnde. Men det kunde ju kanske icke ha skadat, att såsom ett motstycke till de 2,000 galgarna tala om de 40,000 arbetare, som i ett annat land hava blivit direkt eller indirekt mördade under de senare åren. Det tager sig emellertid något annorlunda ut, då man befinner sig utanför regeringen, än då man sitter i regeringen.

Jag skulle också vilja ett ögonblick uppehålla mig vid de intentioner i fråga om den allmänna utrikespolitiken, som hava kommit till synes icke blott under det nu senast gångna året utan året förut och som jag haft tillfälle att i någon mån beröra vid föregående tillfällen. Om man vill i kort och koncentrerad form få en bild av hur ofantligt olika man kan bedöma saker och ting särskilt på det utrikespolitiska området, skall man läsa de båda ålderspresidenternas anföranden i kamrarna vid innevarande riksdags början. Om jag nu kanske kommer att ge en liten eloge åt herr Trygger, skall det icke uppfattas såsom något slags partipolitiskt frieri utan såsom ett uttryck för den realpolitiska blick jag försöker anlägga, varvid jag kallar allt vid dess rätta namn — rätt skall vara rätt. Trots att jag mycket väl förstår, att herr Trygger är en ganska farlig person, måste jag dock säga, att han är betydligt mera realitetsmänniska, då det gäller att bedöma den utrikespolitiska ställningen i allmänhet än t. ex. andra kammarens ålderspresident, att döma av dennes uttalande vid riksdagens början. Denne tyckes nämligen

*Statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

höra till dessa lyckligt lottade människor, som finna allting synnerligen bra och tillfredsställande. Han hade bara en önskan, och det var, att den s. k. Locarnoandan skulle komma att vila över våra förhandlingar här i riksdagen. Sancta simplicitas! kan man ha anledning att säga i detta sammanhang — det kan vara alldeles tillräckligt. Tiden medgiver icke ens ett försök att gå in på en undersökning av vad man lägger in för betydelse i uttrycket »Locarnoanda». Men det kan kanske vara skäl att erinra om en del företeelser, som förekommit och som alljämt förekomma under hägnat av såväl Nationernas förbund som de mäktiga makter, vilka egentligen utgöra grundpelarna i denna institution. Trots allt tal om att denna förträffliga institution skulle skapa rättvisa, demokrati och fred här i världen — vad är det som försiggår där nere på Afrikas nordkust? Hålla icke Frankrike och Spanien på, såsom de hållit på under årtal, att försöka nedskjuta och utrota en hel folkstam? Man har ju till och med varit så fräck, att man beskjutit det historiska Damaskus, till och med »den gata, som kallades den raka». Det är enligt min mening också en hel del andra omständigheter, som peka på att det är brottsligt, om man försöker att invagga arbetarklassen i den föreställningen, att det är genom Nationernas förbund och i Locarnoandan, som man skall skapa fred, rättvisa, demokrati och lyckliga förhållanden här i världen.

Det kan måhända också vara skäl att peka på ett moment, som är rent av groteskt, i samband med Locarno och Nationernas förbund. Såvitt jag läst tidningspressen riktigt, är det väl ändå på det sättet, att en av de tre redliga män, som skulle hava att närmast avgiva förslag rörande lösningen av den s. k. Mosulfrågan, för närvarande är anklagad för delaktighet i en mycket omfattande falksmyntaraffär. Jag vill visst icke säga, att man av ett sådant enskilt fall får draga några allmänna slutsatser. Men inte kan man väl ändå förundra sig över om människor, som se litet kritiskt på dessa företeelser, resonera som så: Ja, men det är väl ändå ganska betänkligt, när det är så illa ställt, när det är så ruttet bland spetsarna, bland dem som skola företräda mänsklighetens intressen där nere på den stora politiska arenan i samband med Nationernas förbund.

I detta sammanhang skulle det kanske också vara skäl att erinra om hur ofantligt mycket som ännu brister i en hel del länder — jag vill icke tala om Sverige; det kunna vi tills vidare lämna därhän — vilket våldsregemente som övas inom en hel del länder. Det värsta är, att den nuvarande regeringen har kommit upp i så höga sfärer, att den knappast tyckes ha någon kännedom om dylika saker. När man som jag varit nog olycklig att vid ett tillfälle komma upp till utrikesministern för att fästa hans uppmärksamhet på en sak, som är känd och vittnad över hela världen genom pressens skildringar av en del grymheter, som försiggå i ett visst land, och för att fråga, om icke möjligen något skulle kunna göras från den svenska regeringens sida för att fästa vederbörandes uppmärksamhet på saken — vad finner man då? Jo, man finner en tillknäppthet och en okunnighet, som är alldeles förbluffande. Jag beklagar de människor, som verkligen skola nödgas gå och antichambra hos höga vederbörande och finna så liten förståelse och så liten vilja, så att man tycker sig kunna ur vederbörandes blickar läsa ut: »Vad i all världen gör du egentligen här? Detta är en sak, som icke intresserar oss.» Jag kan icke undgå att göra en jämförelse mellan en viss högerman och en socialdemokratisk regeringsledamot. Jag har icke någon särskilt stor beundran för herr Lindman, men jag besökte honom, då han var utrikesminister, och jag måste säga, att det var en glad och toujours karl, som man kunde resonera med, och man kunde också komma till ett resultat med honom. Även om det icke blir så förfärligt stort resultat, verkar det i alla fall litet bättre, när man ser, att man träffar en människa, även om han är högerman, än när man kommer upp till en person,

som verkar såsom en av Egyptens präster och som om hela världens synd skulle vila på hans axlar. Man är så frestad att taga i de unga männen och skaka på dem och säga: Var icke så märkvärdiga, utan försök att vara människor också!

Det har här i dag framförts en hel del kritik gentemot vissa av regeringens framlagda förslag. Man har t. ex. ifrågasatt, om den av regeringen föreslagna sänkningen av kaffetullen skulle vara så klok, riktig och rättvis. Jag skall icke gå närmare in på den frågan utan endast erinra herrarna på borgerligt håll om att det var tack vare den omständigheten, att vi för några år sedan hade en socialdemokratisk regering, som det gick att få kaffetullen höjd. Det hade aldrig gått annars. Då finner jag det också vara icke mera än regeringens oavvisliga skyldighet att så fort som möjligt avplana åtminstone en liten del av denna skuld. Någon rubbning i det privatkapitalistiska systemet sker absolut icke därigenom; ni behöva icke vara rädda för det. Detsamma skulle man nog kunna säga om den hel del andra här framlagda förslag. Man har naturligtvis här vänt sig emot, och jag antar, att man ännu mera under riksdagens gång kommer att vända sig mot de föreslagna anslagen till bekämpande av arbetslösheten — de 8 miljoner kronor, som krävas för detta ändamål. Här har emellertid redan upplysts, att det är en fullkomligt enig arbetslöshetskommission, som föreslagit detta, och det sitter väl icke bara socialdemokrater i denna kommission, utan där äro väl representerade samtliga politiska partier. Jag kommer därför till den slutsatsen, att detta är en åtgärd, som är framtvingen av förhållandenas utveckling och som skulle ha fått lov att vidtagas, vilken regering som än suttit.

För övrigt skulle jag såsom en allmän reflexion vilja säga — icke därför att jag har några särskilt ömmande känslor för regeringen, men jag tror i alla fall, att det är nyttigt att komma ihåg det — att det kan visserligen vara sant — tyvärr ser det ut så — att den nuvarande regeringen är särskilt känslig för tryck och att de borgerliga partierna därför kunna få den uppfattningen, att bara de öva tillräckligt starkt tryck från sin sida på regeringen, kunna de pressa den snart sagt vart som helst. Men jag skulle vilja erinra de borgerliga partierna om att det i deras eget välförstådda intresse ingalunda är klokt att pressa regeringen alltför långt, även om det visar sig, att regeringen eventuellt låter sig pressas, ty det kommer bara att medföra, att regeringen och regeringspartiet en vacker dag icke komma att ha de stora massorna i sin hand som de för närvarande ha. Ur rent borgerlig synpunkt skulle det därför vara ganska farligt att driva denna politik alltför långt, även om regeringen nu icke har tillräcklig politisk ryggrad för att alltid säga ifrån. För min personliga del skulle jag visserligen vilja säga, att jag icke förstår, hur det är möjligt för en socialdemokratisk regering att sitta kvar och regera under sådana förhållanden, då den icke allenast har måst frånträda varje ståndpunkt, som har någon som helst socialdemokratisk anstrykning, utan i verkligheten måste föra en ren högerliberal politik. Men det är en sak, som naturligtvis inte jag har att yttra mig om; det få de själva avgöra. Den enda part — det är just det märkvärdiga, att jag kan säga det, trots att jag givetvis måste kritisera regeringens intentioner och ställning och de åtgärder, den vidtagit i en hel del fall — den enda part, som egentligen har nytta och gagn av detta regeringens undfallande uppträdande vid det ena tillfället efter det andra, är, så märkvärdigt det kanske låter, den kommunistiska rörelsen här i landet. Vill man, att den skall få ännu mera livskraft och luft under vingarna, skall man pressa regeringen ännu längre än som skett. Då skulle man ju kunna säga till mig: Ja, men i så fall skulle du ha anledning att önska icke bara, att den nuvarande regeringen sitter kvar så länge som möjligt, utan också att den utvecklar sig vidare i högerriktning,

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

ty det är ju till nytta för din meningsriktning. Jo, vars; jag tar det också därför med relativt jämnmod. Men jag vill säga, att en rörelse bör ha så mycket egen livskraft, att den endast på grund av denna kan gå framåt, och det anser jag, att den kommunistiska rörelsen har; alltså äro vi icke i behov av denna indirekta hjälp.

Herr Trygger slutade med en liten bild. Han berättade, att det var två personer, som uttalade olika omdömen om hur de skulle ha det ställt, när de lämnade den jordiska skådebanan, och han förklarade då bland annat, att den ene hade resonerat som så: Ja, några pengar få icke mina barn efter mig, men de ha haft roligt så länge jag levat. Om detta skulle innehålla någon anspelning på regeringen eller regeringarna, skulle jag vilja säga, att den svenska arbetarklassen skulle såväl beträffande den nuvarande som den förutvarande Tryggerska regeringen ha all anledning säga: Ja, någon egentlig ekonomisk hjälp ha vi icke fått av dessa båda regeringar, och det värsta är, att vi icke ens haft roligt, medan de levde.

Herr Ljunglund: Herr greve och talman! Om jag, fastän så nykommen i denna höga församling, ändock redan nu ämnar begagna mig av tillfället att taga till ordet, så är det icke minst på grund av ett märkligt principiellt uttalande av hans excellens statsministern i förra årets försvarsbehatt. Excellensen förklarade, att vi nu inträtt i den demokratiska utrikespolitikens era. »Demokratien känner sig», sade han, »på ett helt annat sätt än förr bära ansvaret för hela nationens trygghet, och den blir mera vaksam både i fråga om bevarandet av reella maktmedel och bevarandet av trygghetskänslan inom nationen. Det är ingalunda meningen att leka blindbock i den utrikespolitik, som demokratien kommer att utföra.»

Dessa ord kunna icke tolkas annorlunda än därhän, att det nu blivit en medborgerlig plikt att intressera sig å ena sidan för landets försvar och å den andra sidan för dess utrikespolitik, intressera sig fördomsfritt och utan bindel för ögonen och söka envar i sin ringa mån medverka till att icke landets trygghet löper fara genom omotsvarighet mellan försvar och utrikespolitik. Det är ju en maning, som är både manlig och realistisk, och jag vågar hoppas, att det icke skall illa upptagas, om jag efter fattig råd och lägenhet söker efterkomma den.

Då jag slog upp statsverkspropositionens fjärde huvudtitel, fann jag några förträffliga framställningar från militärbefälet, gående ut på att genom en del lätt genomförbara, föga kostsamma förändringar och förbättringar i den nyss antagna försvarsordningen göra densamma bättre lämpad att tjäna sitt ändamål och minska svaghetstillståndet under den ömtåliga övergångstiden. Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet avvisar emellertid alla dessa välbetänkta förslag med den motiveringen, att dels är den antagna försvarsorganisationen så ny, dels utgör den omständigheten, att ett genomförande av förslagen skulle kosta pengar, ett ytterligare skäl för att icke genomföra dem. Jag kan icke neka, herr talman, att denna argumentering fyllde mig med förvåning. När misstag äro nya, så äro de ju så mycket lättare och billigare att reparera, och jag har aldrig funnit, att den nuvarande regeringen, när det varit fråga om syften, som den funnit behjärtansvärda, ryggat tillbaka vare sig av konservativ obenägenhet för förändringar eller emedan de nödiga förändringarna ej fås alldeles kostnadsfritt. Försvarsministerns hållning synes mig därför tyda på att han önskar se vårt försvar ännu svagare än det efter en klok och vislig tillämpning av den nya försvarsordningen behövde vara, och man måste fråga sig, vilka statsmannamässiga grunder som därtill föreligga. Har vårt så mycket omtalade utmärkta utrikespolitiska läge under året ytterligare förbättrats? Då man söker svaret på denna fråga, måste man med varmt gillande

konstatera det märkliga närmandet till Finland, som inträtt genom de båda statschefernas besök hos varandra och de två folkens varma, nästan entusiastiska bifall därtill. Man måste ävenså tänka på de avslutade skiljedomstrakterna med Norge och nu senast med Danmark, som väckt en ej mindre uppriktig tillfredsställelse. Men huru gott och väl detta än är, så kan det knappast sägas, att vår trygghet före dessa händelser varit på något avsevärt sätt hotad vare sig från den finska eller norska eller danska sidan.

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

I Konungens trontal betonades även vår gynnsamma ställning i det större internationella samkvämet och den fördelaktiga omständigheten, att Sverige för ännu ett år bekläder en plats i Nationernas förbunds råd och därmed alljämt skall kunna medverka i den försoningens politik, som under det gångna året börjat sätta frukt. Dessa ord, herr talman, föranledde mig att eftersinna, om vår medverkan i Nationernas förbunds politik under det gångna året satt uteslutande goda frukter. Jag befarar allvarligt, att den frågan icke oförbehållsamt kan besvaras med ja.

Bland de många, ofta betydligt uppseendeväckande ord, som flögo över hans excellens utrikesministerns läppar i stridens hetta om försvarets nedskrivning förra våren var även en synnerligen häftig förebräelse till en medlem av andra kammaren för det denne skulle, i den mån han kunnat öva inflytande på svensk politik, strävat för att vi bleve indragna i en konflikt mellan andra stater. Jag underkänner icke den nitälskan om rikets trygghet, som glödande framsprang ur denna förebräelse, även om jag måste säga mig, att en enskild medborgares ord icke kunna i något hänseende binda riket och att hans handlingar därför äro rent ut sagt ganska betydelselösa i jämförelse med en regerings eller utrikesministerns. Med desto större förväntningar måste man emellertid följa hans excellens utrikesministerns omsorger att hålla oss strängt och strikt utanför alla oss ovidkommande konflikter mellan främmande stater. Det undgår mig visserligen icke, att vårt medlemskap i Nationernas förbund, ehuru prisvärt ur rent moralisk synpunkt, dock ur politisk synpunkt lägger vissa begränsningar för vår neutralitet. Jag begagnar här tillfället att i anledning av ett nyss åhört anförande understryka, att jag verkligen betraktar vårt medlemskap i Nationernas förbund som ett mycket stort moraliskt framsteg. Jag delar i detta hänseende fullständigt den uppfattning, åt vilken den berömde folkrättslärde, professor Walter Schücking, nyligen gav uttryck, då han förklarade, att den tanke, som låge till grund för Nationernas förbund, innebure den största revolution i ländernas inbördes förhållande, som man sett i världshistorien. Men även om man sålunda varmt erkänner denna tanke, är det icke därmed sagt, att man kan till alla delar gå med på det sätt, på vilket den är förverkligad. Om jag icke missminner mig har hans excellens utrikesministern velat göra gällande, att de inskränkningar i vår neutralitet, som vårt medlemskap i Nationernas förbund innebär, icke skulle medföra någon som helst fara utan tvärtom idel fördelar, och det förefaller mig, som om man också måste tolka trontalets ord så. Nu är det emellertid här i världen så, att rätt ofta moraliska framsteg medföra risker, och säkert är, att nypåtagna moraliska förpliktelser innebära allvarligare krav än de som förelågo innan man påtog sig dem. Vår regering har drivit vårt land till nedrustning, sedan det åtog sig sin anpart av internationellt medlarskap. Vill demokratien icke spela blindbock, så måste den dock se, att världen alltjämt rymmer motsättningar och rivaliteter, som i sin styrka erinra om otyglade naturkrafter. Den som vill hjälpa till att gå emellan sådana motsatser borde helst, sådan naturordningen nu en gång är beskaffad, vara icke blott moraliskt utan också fysiskt stark. Annars utsätter han sig för att indragas i ettdera av två onda förhållanden: Han blir ett bräckligt redskap i starkare händer eller han slipper icke ifrån affären utan rivet skinn, och det är föga antagligt, att han i sistnämnda fallet rönte annat beklagande än det som

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

forna vilda tiders marknadsbesökande ägnade åt svaga fredsstiftare: »Vad hade han där att göra, när knivarna gick?»

Men jag hör en hel korus av röster invända, att vi äro lyckligt och väl ute ur de forna vilda tiderna och att beviset därpå är just den världsfrälsande institution, som ryktar sitt höga värv i det tjusande landskapet mellan bergen vid Genève sjöns stränder. Man hänvisar till Locarnoandan och till den morgonrodnad, som även skeptiska iakttagare från andra sidan av Atlanten skådat över detta nya års gryning. Jag instämmer i att Locarno är någonting särdeles märkligt. Tidigare har vårt stolta västerland endast velat erkänna *segern* såsom sin läromästare. För första gången i historien erkänner det *nederlaget*, de europeiska folkens gemensamma nederlag, såsom läromästare. Det ligger någonting betydelsefullt häruti, men jag kan icke hjälpa att åter tränger sig på mig en vulgär folkvisdomstanke: »Nöden tvingar hund i band.» Och jag kan icke helt tillbakahålla tvivlet, om detta skall räcka så synnerligen mycket längre än de färska sårn svida.

Av helt annat och högre slag är då en anda, varom man börjar tala i spridda kretsar ute i världen och som märkligt nog går under det besynnerliga namnet »Stockholmsandan». Därmed menas den tanke, som i somras här i vår huvudstad enade kyrkomän från östan och västan och som gick ut på att tillämpa den kristna moralen både på den inrikes och den internationella politiken. Men jag måste säga mig, att den andan är i grunden snart 2,000 år gammal, och ännu gäller kanske mera än någonsin det ordet, att skörden är mycken och arbetarna få. Jag kan för övrigt icke förmå mig till att tro, att denna anda skulle lägga hyende under den svaghet, som är förenad med anspråksfullhet och obenägenhet för offer. Jag tror tvärtom, att den kräver ödmjukhet, offervillighet och uppstånd av trofasthetens styrka till det yttersta.

Men då jag ser några av de beprisade frukterna av försoningspolitiken i Genève, så frågar jag mig, om de äro vittnesbörd om trofasthetens styrka och förty kunna leda till fördel för vårt plågade Europa och för vårt Sverige i den mån det varit delaktigt i dem. Efter Locarno följde Mosulfrågans lösning. Var det också ett framsteg eller var det ett återfall i den gamla maktpolitiken? Jag har ansett den nyssnämnda medborgarplikten kräva att ägna ett ivrigt intresse åt denna sak, ty på dess följdverkningar *kunna* komma att bero åtskilliga ledsamma möjligheter, kanske även för oss här uppe i Norden. Det saknas trots trontalets ord icke helt oroande tecken. Icke ens den starka vinnande parten i Mosulmålet vågar tro, att konsekvenserna äro riskfria. Vi ha sett ingås ett fördrag emellan Ryssland och Turkiet, som i alla händelser betyder en principiell opposition mot Genève. Vi bevittna just nu en livlig aktivitet i läggandet av storpolitiska minor och kontraminoer där nere i Europas oroliga hörn på Balkan. Låtom oss hoppas, att detta får en lycklig utgång, men att så skall ske med säkerhet vågar näppeligen någon påstå. En genom kunskaper och omdöme framstående medlem av denna kammare sade i våras, att det vore en god maxim för en statsman att städse bemöda sig om att vara på den säkra sidan. Vi önska alla se vårt Sverige på den säkra sidan ej minst i fråga om vad rätt och riktigt är, och helt visst delar vår utrikesminister livligt denna önskan. Han sökte i Mosulfrågan en framkomlig väg, som skulle vara ägnad att tillfredsställa båda parterna. Det var i denna anda, som konflikten borde lösas. Men utrikesministern lyckades icke få tillräckligt stöd för sin mening, och så valde han, säger man, den näst bästa vägen, nämligen den som anvisats av en undersökningskommission, som leddes av en framstående svensk diplomat. Var denna väg verkligen den bästa? Den allmänna opinionen i Europa hade funnit kommissionens arbete skickligt utfört, men omotsvarigheten mellan dess premisser och dess slutsatser hade väckt allmän förvåning både i England och på kontinenten. I premisserna erkändes ganska öppet, att

det omstridda landområdet *rättsligen* tillhörde den ena parten, som aldrig heller avstått därför, men i slutet tillerkändes det av s. k. lämplighetsskäl på vissa villkor den andra parten. Var det nu överensstämmande med Nationernas förbunds uppgift att avkunna en skiljedom, som icke båda parterna voro sinnade att finna sig i? Turkiet bestred detta på det bestämdaste, det vill synas, som om även förbundsrådet varit tveksamt i detta hänseende, ty det hänvände sig till Haagdomstolen för att få upplysning. Denna kom och innehöll en sådan tolkning av Lausanne-fredens artikel 3 paragraf 2, att förbundsrådet kunde konstituera sig som skiljedomare. Men uppenbarligen kan icke Haag-domstolen åberopas för den slutligt avkunnade skiljedomens beskaffenhet, och det var helt säkert icke Haags mening, att någon av skiljedomarna skulle avstå från en mening, som han själv höll för bättre, till förmån för en sämre.

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Det kan visserligen påstås, att under de föreliggande omständigheterna var det svårt, ja nästan omöjligt för den ifrågavarande domaren att göra något annat. Men männe icke den, som invänder detta, redan oförmärkt lämnat rättens område och kommit in på opportunismens, d. v. s. kommit in på maktskälens gungfly? Om så är, har Sveriges ombud i Genève blivit delaktig i en maktpolitiskt avgjord konflikt, och han och Sverige måste bära följderna. Sådana kunna komma, när snön smälter i bergen kring Mosul — eller någon annan gång. Det är sant, att förbundsmedlemmarnas förpliktelser anses ha blivit förtnnade. Men vad de icke kunna undslippa är att, när konflikt utbryter, fullgöra en handelsblockad enligt förbundsrådets bestämmelser, och det förefaller antagligt, att en sådan blockad kan komma att rikta sig ej blott mot Turkiet utan också mot Ryssland.

Man kan hoppas, att förlikning kan uppnås mellan England och Turkiet, men även om så skulle ske, så ändras därigenom ingenting i hela denna skiljedomns natur och beskaffenhet. Och denna är sådan, att när saken som avgjord kom till engelska parlamentet, så protesterade det socialdemokratiska partiets medlemmar — annars vår utrikesministers meningsfränder — genom en uppseendeväckande parlamentarstrejk mot att hava någon som helst del i beslutet. Själva det konservativa regeringspartiet var märkligt svagt företrätt vid det historiska tillfället.

Jag tillåter mig undra, om icke dessa omständigheter äro ett synnerligen starkt stöd för den mening, som jag tillåtit mig hysa och alltjämt hyser, nämligen att Sverige icke bort hava någon trasa med på den byken.

Men trots utrikesministerns ord i våras finnes det alltjämt en hel del överhängande möjligheter för att vi kunna indragas i nya konflikter av oförutsedd räckvidd. Stormakter hava för bekvämlighets skull i viss mån avlastat ansvaret för den s. k. mandatpolitiken på Nationernas förbund, men denna mandatpolitik är i många avseenden knappast annat än en *illa maskerad imperialism*. Det är uppenbart, att Locarno-andan, huru mycket den kan vara värd här i Europa, dock icke utsträckts till de främmande världsdelarnas folk. Med iver skynda dessa för närvarande att tillägna sig den europeiska tekniken. Ett Europa, som bemöter dem med orättvisa och översitteri, har ingenting annat att vänta, än att de vända denna teknik och alla sina vaknande krafter mot Europa självt. Skola vi lida för konsekvenserna härav, så är det bättre, att vi lida som oskyldiga än som skyldiga, och i alla händelser torde det vara vår plikt att beställa om vårt hus, så att vi verkligen *kunna* bära den anpart av den vite mannens börda, som kan komma på vår lott. Ur denna synpunkt förefaller mig herr försvarsministerns argumentering under fjärde huvudtiteln icke blott obegriplig, men oförsvarlig.

Att göra oss svaga, men samtidigt ävlas att spela en roll med i de mäktiges lag kan blott åsamka oss förödmjukelser. Jag erinrar mig en liten lärorik hi-

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

historia om en utrikesminister, som skulle till en politisk sammankomst i ett soligt land, där en maktmedveten diktator rådde. Utrikesministern tog med sig på resan ett litet vackert tecken till sympati, som han ville lägga på den grav, där ett av de politiska motsättningarnas offer jordats. Men diktatorn förklarade barskt: »Antingen stannar ni utanför mitt land med er granriskrans eller kommer ni in utan densamma.» Då befanns det, att granriskransen gick förlorad, ingen vet huru, för den ifrågavarande utrikesministern.

Jag erinrar om denna historia icke av sympati för diktatorn — ty jag var icke med och applåderade, när denne började sin meteorlika bana med att hetsa för sitt lands deltagande i det stora kriget, det var i stället en del av hans excellens utrikesministerns meningsfränder, som applåderade den gången. Men jag erinrar därom, därför att jag är övertygad om att mycket mera än en granriskrans kan gå förlorat på ett samkväm med de mäktige, vari vi försöka vara på en gång tämligen ärelystna att få synas, men samtidigt mycket svaga.

Bland andra märkliga ord, som hans excellens utrikesministern fällde i våras i den förut antydda debatten, var det bekanta yttrandet, att talaren icke kände något exempel på folk, som gått under på grund av bristande försvarsvilja. Om jag icke missminner mig, så sökte talaren sedermera förklara denna ganska förunderliga utsaga med att när det gällde vara eller icke vara så visade dock varje folk försvarsvilja. Med desto större förvåning erfor man i september samma år, att herr utrikesministern medgivit ett av våra ombud i Genève att i förbundsförsamlingen frambära tanken om strejk såsom medel för fredens bevarande. Men vad är väl försvarsstrejen annat än den organiserade försvarsolusten? Här föreligger, såvitt jag kan se, en motsägelse av särdeles betänkligt slag, ett vittnesbörd om ett omdömetts vankelmod, som icke gärna kan förefalla annat än oroande.

Ännu ett tredje uttalande skulle man kunna frestas att dröja vid. Hans excellens utrikesministern avgav gentemot en kritisk talare den bestämda utfästelsen, att man icke skulle få se den nuvarande regeringen göra några politiska generalsutnämningar. Regeringen vill säkerligen hålla denna utfästelse, men det kan hända, att den i något fall redan råkat få skenet emot sig.

Däremot har regeringen icke blott skenet, men verkligheten emot sig, då den icke ens vill medverka till sådana högst behövliga och lätt genomförbara förbättringar av den nya försvarsordningen, som kunna ske utan några större kostnader. Vål hade predikanten i slottskyrkan rätt, då han nyss påstod, »att Gud i tider, som gått, och även i det år, som senast flytt, på ett märkligt sätt hållit sin skyddande hand över folk och land». Men jag tror, att man drager en oriktig slutsats härav och av hela den nuvarande situationen, om man anser, att vi ej själva böra göra något för att rätta till begångna misstag. En gammal urradikal och lärd herre, professor Knut Wicksell, förkunnade nyss i en diskussion, att tidigare hade han varit likgiltig för försvaret, men nu, sedan vi blivit bundsförvanter till 53 folk, kunde det löna sig att ha ett försvar och nu hade han alltså blivit försvarsvän. Det vore i god överensstämmelse med den statsministeriella principförklaring, från vilken jag i detta anförande utgått, om regeringen följde herr Knut Wicksells exempel. Vi kunna därmed helt visst göra både de 53 folken och oss själva en bättre tjänst än med planlös nedrustning, onödig inblandningspolitik och slutlig undfallenhet.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr förste vice talmannen.

Herr Lindhagen: Jag skall be att få yttra några ord i ett par frågor, som jag anser icke böra förbigås vid detta tillfälle, nämligen frågan om det inter-

nationella läget och den svenska jordfrågan. Dessa spörsmål innefatta ofantligt många kapitel med många underrubriker, men för min del skall jag icke beröra mer än ett par av alla dessa saker, därför att icke alla kunna bli berörda under denna debatt.

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Det internationella läget är uppenbarligen huvudfrågan för dagen. Det överskuggar år från år allt mera även de särskilda staternas inre politik såväl som de enskildas kamp för tillvaron. Ett huvudspörsmål i denna fråga är parlamentarismens kompetens att lösa problemet. Vi se det redan, om vi kasta blicken tillbaka på det senast gångna solvarvet. Då finna vi, att det började på 1700-talet med den franska upplysningsfilosofiens flykt mot höga mål. Det var då idéer likt värsvälor sändes ut om rättvisa för alla människor. Nu se vi, att denna vår, som började så vackert, till sist slutat med världskrigets vinter. Vad vi ha kvar av denna utveckling är parlamentarismens kamp mot, som det synes, det omöjliga.

Den allmänna opinionen intresserar sig mer och mer för *parlamentarismens nuvarande utveckling*. Den svenska inrikespolitiken börjar nu, därom torde vi väl alla kunna vara ense, att bliva alltför mycket ett spektakel. Betänk bara en valrörelse med alla anbud till valmännen, som vi allesamman framföra med det mest utsökta skrävel, utan något försök att gå till rätta med oss själva. Även dessa fina nyanser mellan de olika partierna kan folket icke förstå. Då man nu kommer med detta på andligt innehåll alltför utblottade virrvarr till ett folk, som dock vill förnimma ett inslag av sanningens makt, så kan man förstå, att det icke kan bli något bevänt med saken och att det hela upplöser sig i förvirring.

Bästa beviset för den parlamentariska frågans aktualitet är, att den upptogs till och med på programmet för den interparlamentariska unionens kongress i Washington. Där lydde ämnet på följande sätt: »Det parlamentariska systemet. Den närvarande krisen i detta system och dess botemedel.»

Således ha till och med parlamentarikerna i fredsgrupperna förklarat, att det förelåg en kris av så allvarlig beskaffenhet, att man måste överlägga om botemedlen mot densamma. Vad ligger då närmare till hands, än att en viktig fråga, för att icke säga den allra viktigaste, är att undersöka, om det finnes några botemedel och vari krisen i själva verket består. Rapportören i denna fråga förordade vid kongressen endast någon förbättring i formerna. Men han betonade, att frågan kommit upp därför att parlamentarismen vore hotad från två håll, dels från proletariats diktatur i sovjetrepublikerna och dels från fascismen i Italien och Spanien och nu, såsom vi sett, även i Grekland.

Diskussionen under kongressen gick på parlamentarismens försvar mot dessa bägge fronter. Det var värtaliga inlägg för folkstyre och mot diktatur, och resultatet blev, att man beslöt infordra yttranden från de särskilda parlamentariska grupperna i olika länder över vad som vore att göra i detta brydsamma läge. Något bemödande att gå till grunden med frågan förmärktes dock föga.

Herr Nilsson i Gränebo yttrade här under debatten: »Ett folks lycka främjas icke blott genom sociala reformer utan också genom ett materiellt underlag.» Ja, det har han så ofantligt rätt uti, men det är väl icke heller tillräckligt, det behöves väl också ett andligt underlag. Således å ena sidan en materiell framryckning och å den andra sidan en andlig fostran på samma gång. Jag undrar, om icke felet med parlamentarismen har varit, att den varit en formaldemokrati, såsom jag ock tillät mig framhålla i Washington. Det kan hända, att det varit nödvändigt att taga detta första steg, men nu gäller det att gå vidare framåt till realdemokratiens införande i världen. Former äro nödvändiga, det medgives gärna, och utan tvivel kunna de nuvarande formerna också förbättras. Men att förbättra båtar i alla fall föga, så länge stats-

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

konsten icke fäster någon uppmärksamhet vid individens kultivering. En god stat kan aldrig uppbyggas på grundvalen av mindervärdiga individer. Från en så beskaffad formaldemokrati kommer alltid, såsom Plato och Sokrates sagt, endast att framgå nya förtryckare. Den universella rösträtten, blomman på det parlamentariska systemet, är ju byggd på förkunnelse av osanning lika väl som på förkunnelse av sanning. Bismarck sade en gång, att det aldrig ljuges så mycket som före ett val. Men om det är så, att endast sanningen skall göra oss fria, så kan man förstå, huru lång och tung väg vi ännu ha kvar att gå.

Det högsta målet för formaldemokratien har varit och är fortfarande, att erövra den politiska makten. Makten är en mycket farlig sak, ty den fördummar lätt sina innehavare och leder förr eller senare till det så kallade förfallet för dem, som slutligen nått maktens tinnar. Kompromisser äro regel för ett sådant statsmannaskap. Det finnes icke rum för idéer. Då den näst föregående talaren sade, att vi vore svaga, därför att vi icke skaffat oss en stark armé, så vill jag säga honom, att idéernas makt är det enda, som har någon styrka genom generationerna och under århundraden och årtusenden, under det att vapnen alltid förgöra både det folk, som bär dem, och det folk, mot vilket vapnen riktas.

Genom byteshandel mellan olika partiets intressen lösas mer och mer frågorna. På det sättet kommer skillnaden mellan rätt och orätt att försvinna inför folkets blickar. Ävnan efter makten leder till en vild jakt på att förgöra principer, som stå i vägen för ett sådant slag av statskonst. Vi stå till sist med två tomma händer inför den allmänna opinionen och valmännen.

Parlamentarismens mening är, att ledarna av partierna skola ha säte i ministärerna. Därigenom komma representanterna i parlamenten att lida ofantligt i sin självständighet. Man måste säga, att vi numera företrädesvis utgöra livgarden åt våra regeringar.

Despotismen träder fram igen i form av en nyvuxen funktionarism. Detta rå icke funktionärerna för, det beror på systemet och tidsförhållandena. Allesammans lida vi av samma brister och svagheter, men vi måste väl i all rimlighets namn någon gång erinra oss deras tillvaro.

Väljarna äro hjälplösa och beroende av sina ledare. Folkets representanter utses ofta snarare av ledarna än av valmännen. De storpartitidningarna bibringa sina läsare en ensidig partikunskap och censurera allmän och mänsklig upplysning.

Formaldemokratiens kamp för makten vållar en allmän rusning till majoriteterna. Representanterna för folket börja mer och mer bli rädda för att i både stora och små frågor stanna i minoritet. De föreställa sig ofta, att detta skulle minska deras reputation, kanske också deras utsikter att göra karriär.

Den andliga kapitalismen är ett gammalt fenomen och mäktigare än den ekonomiska samt märklig, därför att alla böja knä för densamma, från den yttersta vänstern till den yttersta högern. Den andliga kapitalismen och dess tvillingsbroder, den andliga fattigdomen, intaga hedersplatser som offentliga institutioner. Detta tingens tillstånd resulterar i en växande splittring och oklara program. Gamla enkla frågor, i vilka ofta sagts, att folkets röst är Guds röst, komma mer och mer bort från synkretsen. Folket förlorar intresset och valmännen löpa risk att bliva allt mer med våld tvångsmobiliserade som värnpliktiga i partistriderna. Den parlamentariska krisen går därför, lämnad åt sig själv, fram mot sitt öde, ty sådan är naturens lag.

Så länge alla partier äro ense om, att statskonsten ingenting har att göra med realdemokratien, så länge vi vägra att gå till grunden av tingen i våra överläggningar inom parlamenten, så länge vi betrakta personens kultivering såsom någonting, som icke angår statsmakten, så länge kommer också konsten

att rätt styra staten bli en omöjlighet. Denna blir alltid styrd med liten, ofta med den minsta möjliga vishet, vare sig formen för styrandet är parlamentarism eller vad annat som helst.

Nu har som sagt denna brännande fråga hänskjutits till de olika parlamentariska fredsgrupperna. Det skall verkligen bli intressant att förnimma, vad de komma att säga om den saken, om de nu överhuvud taget komma att yttra sig, vilket jag icke känner. Man kan förstå, att då de, som ha makten inom fredsgrupperna, bilda högkvarteren i formaldemokratien, komma dessa också att stå famlande inför detta nya problem. Ty även den interparlamentariska unionen är barn av sin tid och kan icke vara något annat. Emellertid kan det alltid ha den nytta med sig, att diskussionen kommer i gång, och sedan får man avvakta fortsättningen. Även parlamentarismen är underkastad den gamla lidandets väg genom vidriga öden mot stjärnorna.

Jag skall emellertid tillåta mig läsa upp för oss syndiga människor ett s. k. politiskt Fader vår. Jag förstår icke, varför Fader vår skall läsas endast i kyrkorna och vid barnens aftonsånger. Vi kunna behöva även ett politiskt Fader vår, ty det finns verkligen ett sådant, som är skrivet. Jag läser icke upp det för att det skall tagas på allvar av oss partimänniskor. Men det är i alla fall en erinran om vad man kan komma att tänka på och värdera åtminstone om ettusen eller tvåtusen år kanske. Detta är skrivet för nära tretusen år sedan. Det är ett program, som gällt för ett stort folks principiella politik så långt det kunnat, och det är skrivet av en Österns son och det läses utantill av det folkets alla medlemmar sedan årtusenden. Det lyder i sin enkelhet och klarhet på följande sätt:

»De gamle började med att rätt styra staten. För att rätt kunna styra staten lagade de först, att god ordning härskade i deras familjer. För att ävågabrinda denna goda ordning kultiverade de först sina egna personer. För att kultivera sina egna personer rättställde de först sina hjärtan, för att rättställa sina hjärtan lade de sig vinn om sannfärdighet i sina tankar. För att bli sannfärdiga i sina tankar gjorde de allt för att fullkomna sitt vetande.

Att fullkomna sitt vetande består i att gå till grunden av tingen, genom att gå till grunden av tingen blir ens vetande fulländat, är vetandet fulländat bli tankarna sannfärdiga, äro tankarna sannfärdiga, då följer hjärtats rättställande, med hjärtats rättställande följer personens kultivering. Med kultivering av personen följer god ordning inom familjen, med god ordning inom familjen ett rätt styrande av staten, med ett rätt styrande av staten följer ostörd fred för riket.

Från himmelens son till folket betraktade alla personens kultivering som roten till allt annat. Vårdslösa roten och ändå ordna grenarna, det är omöjligt.»

Med andra ord: att vårdslösa människomaterialet och förbättra och väl styra staten, det är omöjligt.

Det frapperade mig att efter återgivandet av detta program på kongressen i Washington hördes starka applåder från några deputerade på de nordamerikanska bänkarna, under det Europa förhöll sig tyst inför de gamla gestalternas erinringar.

Detta är icke skrivet för oss, ty vi ha en motsatt uppfattning, när vi skrävlande ställa oss upp med vårt skrävel. Vi anse oss kunna rätt styra staten, bara vi få makten. Men sedan vi fått denna makt, finna vi, att alla maktägare, varifrån de än komma, stupa på huvudet med ett väldigt brak, just därför att det väsentliga, den andliga grunden för alltsammans icke är förhanden.

Detta är inte något nytt, som jag utfunnit nu, utan det anförde jag redan 1897 i mitt första valtal vid Storgatan i Stockholm.

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

I detta sammanhang skall jag be att få beröra en annan sak. Det är inte någon särskild stridsfråga i den internationella politiken — med dem kommer jag kanske i annan ordning — utan en sak, som borde intressera alla, den största fråga man kan tänka sig, nämligen *frågan om ett världsspråk*. Det är en andlig nödvändighet för en enad mänsklighet. Det är ock för oss svenskar en oavvislig sak för att vi liksom andra smånationer skola kunna återvinna något inflytande ute i världen och inte på grund av vårt språks ringa spridning bli skjutna åt sidan. I samma mån som det svenska språket dör bort i Amerika, är det även för svenskarna där borta av samma stora betydelse.

Det är ganska märkligt, att det för en sådan sak, som dock borde intressera hela mänskligheten, och vars vikt ökas mer och mer, skall vara omöjligt att få fram något verkligt levande intresse, som kan ta sig uttryck i handling från de ledande partimakterna i världen. Ända från yttersta högern och till yttersta kommunismen stå de som ett enda broderskap i sin likgiltighet eller stora tvekan inför denna världsbefriande tanke.

Denna fråga kom liksom många andra upp på den interparlamentariska kongressen i Washington i oktober 1925. Det kan kanske i alla fall intressera kammarens ledamöter att höra en liten reseberättelse åtminstone i en fråga, då ni ju beviljat pengar till själva resan.

Frågan väcktes inom den interparlamentariska unionen där av mig för andra gången på sista tiden och med samma resultat, nämligen det, att rådet avstyrkte, att motionen överhuvud taget skulle föranleda något övervägande. Det betonades därvid särskilt av generalsekreteraren, att detta var en enhällig mening inom rådet. Motionen gick ej ut på att unionen då skulle slå sig fast för ett visst språk, utan tvärtom förordades att taga upp frågan, om det skulle bli nationellt eller något hittills praktiserat konstgjort språk, som skulle få äran att bli världsspråk. Bara det att någon gång få till stånd en officiell diskussion härom är väl en stor och viktig sak. Det var ganska egendomligt, att, när det betonades, att rådet var enhälligt, sålunda exempelvis också senator La Fontaine från Belgien varit emot frågans upptagande. Han har dock för ej länge sedan i Nationernas förbund gått i spetsen för en motion om att esperanto borde antagas till världsspråk, men i Washington teg han. Även japanerna, som sutto i rådet, gävo ej tillkänna någon särskild mening, men denna kom sedan fram på ganska uppseendeväckande sätt, som jag strax skall tala om. Det inträffade däremot något annat, som nog kommer att bidra till att tvinga fram ett världsspråk. Vid kongressen voro nämligen för första gången närvarande representanter för de spanska nationaliteterna i Sydamerika. Den första politiska handling de gjorde var, att de från olika håll ingåvo en framställning till kongressen, gående ut på att spanskan skulle bli antaget såsom fjärde kongressspråk, således vid sidan av engelska, tyska och franska. Där ser man således, att jämväl i en fredsförsamling det första man går in för är att söka tillförsäkra sig ett privilegium på bekostnad av hela den övriga mänskligheten. Kongresserna bli ju på det sättet ännu mera otympliga. De undertryckta språken få ännu mindre möjlighet att göra sig gällande. Det blir mer och mer ett virrvarr. Där ha vi nu emellertid spanskan som pretendent.

När jag 1918 frågade Lenin i Petrograd, om han inte ville intressera sig för denna stora sak, han, som skulle genomföra så mycket nytt i världen, frågade han: »Varför skall det bara vara ett världsspråk? Vi ha ju redan tre, och ryskan blir det fjärde.» Där ha vi en annan pretendent!

När motionen om världsspråket avlivades av kongressen utan vidare — ja, dock var det en liten minoritet, som röstade för den — utropade den amerikanske, som för tillfället fungerade som president: »Jag föreslår det amerikanska språket som världsspråk!» Ännu en pretendent.

När vi sedan foro från Washington, kom jag i järnvägskupén i samtal med

en fransman, vid vars sida satt en tysk pacifist, också medlem av kongressen. Då sade fransmannen: »Jag vill, att franskan skall bli världsspråk.» Således ytterligare en pretendent. Jag svarade: »Det kunna inte de svenska arbetarna och bönderna lära sig.» Då frågade den tyska pacifisten: »Varför behöva de svenska arbetarna och bönderna lära sig ett annat språk än sitt modersmål?» Där se vi således, hur man vill överallt hålla de stora folkmassorna nere i beroende utan att kunna höja sig, och alla företrädesrättigheter skola vara förbehållna de privilegierade.

En stor tidning, Washington Post, tog emellertid i en särskild artikel motionen i försvar mot kongressen och dess råd. Ett världsspråk var oundgängligt, menade tidningen, som dock därtill förordade det »amerikanska» språket.

För min del har jag klart för mig, att det kan inte bli fråga om annat än ett lättlärt språk efter systemet esperanto — ido. Om engelskan, som också pretenderar, sade jag i föredrag i Amerika, att detta språk är omöjligt dels av politiska skäl, dels därför att det är för svårt att lära även det för menige man, och dels därför att det är ett barbariskt språk, då det inte skrives som det talas eller tvärtom. Vid denna sista erinran blev publiken alltid road och i ett fall applåderade den livligt. Men, som sagt, om språkvalet är nu inte frågan.

Nå, när jag kom tillbaka och varit en vecka hemma, vem stod då inne i mitt ämbetsrum en vacker dag om inte den japanska delegaten vid kongressen Kaju Makamura, medlem av rådet. Han hade sålunda varit med om att avstycka världsspråksmotionen. Hans ärende befanns nu vara, att han ville hjälpa mig, som han sade med propaganda för ett världsspråk. Han hade således inte uppfattat situationen i Washington. Han tänkte själv lära sig esperanto, och hade, såsom han påstod, i Washington invänt, att om spanjorerna skola ha sitt språk till kongressspråk, skall också japanskan bli det. Så där förhåller det sig. Ett oändligt virrvarr. Det finnes ingen annan utväg än ett gemensamt världsspråk, som bland annat inläres i alla världens skolor. Makamura och jag räckte varandra handen i närvaro av en annan medföljande japan såsom vittne. På det sättet slöts ett privat svenskt-japanskt förbund för att med milt våld och stor förslagenhet tvinga på en förstockad mänsklighet denna *ofantliga* framfärd.

Jag skall nu till sist yttra några ord om *den svenska jordfrågan*. Vi ha sett av den kungl. propositionen, att den nya skiftesstadgan äntligen kommer fram. Det har nedlagts mycket arbete på den, och jag förstår, att regeringen också måste avbörda sig denna maktpåliggande och skrymmande sak. Jag vill i detta sammanhang i alla fall säga, att när man nu skall välja mellan de jordfrågor, som böra komma först, skulle jag för min del aldrig under några förhållanden kunnat i första hand remittera detta förslag till lagrådet. Man måste först hänskjuta till lagrådet de mest aktuella frågorna, dem, vilkas åsidosättande och fördröjande åstadkommer det största lidandet för största antalet människor. Dit räknar jag frågan om en social arrendelag jämte tillhörande vanhävdslag, och vidare frilösning av arrendejordbruk och skapandet av nya jordbruk. Arrendelagen och frilösningslagen äro särskilt brådskande. Nu kommer den ena arrendatorn efter den andra att få gå ifrån sitt hem. Han får inte heller det skydd, som han rätteligen bör bekomma. Man passar på att under dessa långa uppskov så mycket som möjligt ställa statsmakten inför ett fullbordat faktum, så att det återstår det minsta möjliga att verka för. Jag har nu för min del jämte andra legat i selen för dessa stackars människor, som sitta därborta utan någon representation i riksdagen, som kan och vill med makt slå vakt om dem. Deras sak, tycker jag, är så självklar, att, vilket parti vi än tillhöra, borde vi förstå, att här måste man handla raskt och med stort allvar.

Det arbetas nu också med att »undersöka», huruvida frivilliga avtal skola

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Statsverks-
propositione n.
(Forts.)

kunna träffas med jordbolagen och stora jordägare. Jag vill även vid detta tillfälle opponera mot detta tillvägagångssätt, som jag tycker är ett stort spektakel. Det är enligt min mening en förvillelse, en kapitulation, att gå till den mäktige jordägaren med fråga, om han frivilligt vill göra något, utan att också staten har något »maktmedel», nämligen en expropriationslag, så att staten kan såsom likaberättigad part föra fram fråga om rimliga och alltomfattande avtal. Som man nu handlar, blir det för det första på det sättet, att ingenting blir åtgjort, som inte framtvingas av fruktan för en befarad lagstiftning eller möjligen av ovilja mot en arrendelagstiftning. För det andra kommer den utstyckning, som må äga rum för att undgå en lagstiftning, att ske slumpvis utan iakttagande av någon social hänsyn och utan lika rättvisa åt alla. Den nya kolonisationen måste ju, om den inte skall bli ruinerande utan bära sig, främst bestå däri, att de unga människorna så småningom kunna få uppodla och bygga en lägenhet bredvid föräldrahemmet eller där de eljest kunna ha sin utkomst, och icke kan man för detta ändamål lita till frivilligt avstående av mark, som ligger på långa avstånd därifrån, eller till och med i andra delar av riket. Vidare, där det gäller frilösning av arrende, torde det inträffa, att ingen verksam kontroll kommer att utövas för att de utbrutna jordbruket må få tillräcklig jord med tillbehör. Den nya skifteslagstiftningen kan visserligen i någon mån avhjälpa detta, liksom den norrländska ägostyckningslagen. Men man har ju sett, att inte ens den senare räckt och således ännu mindre den nya skiftesstadgan, vars bestämmelser lära vara mera vagt avfattade. Vidare får man ingen kontroll över att prisen bliva skäliga. Det står jordägaren fritt att betingta köpeskillingar, som icke kunna av arrendatorn betalas eller av jordbruket bäras. Ja, det skall även stå jordägaren öppet — och detta är en ofantligt viktig punkt, som man söker komma ifrån, innan lagen träder i kraft — att taga ut ersättning av arrendatorerna för deras och deras förfäders nyodlingar. Vidare tages ingen hänsyn till individens rätt. Den arrendator, som sitter vid jorden sedan någon avsevärd tid, har en moralisk företrädesrätt att bliva ägare till sitt hem och ej kastas ut i hårda öden av främmande. Inte heller till detta tages någon hänsyn. Genom detta statsmakternas återtag från sina skyldigheter, blir en arrendator, som erbjudes köpa, icke heller i tillfälle att välja den tid, som passar honom. Även av denna anledning kan hans hem och utkomst gå ifrån honom. Denna statskonst leder till att bolagen och godsen få andrum för att till sin fördel kunna åstadkomma socialt otillfredsställande och individuellt orätttrådiga överlåtelse. Slutligen, genom lösningens överlämnande till frivilligheten och blinda öden, åstadkommes även, att arrendatorns personliga beroende av jordägaren kan godtyckligt bibehållas, och detta är kanske det viktigaste intresset för jordägaren i de flesta fall.

Detta var nu blott några exempel. Jag för min del har stått på den ståndpunkten, att då de stora jordkommissionerna utarbetat förslag i dessa frågor, som varit genomdebatterade sedan sekelskiftet, bör regeringen taga ståndpunkt till dessa förslag och sedan omedelbart och så fort som möjligt lägga fram sin mening för riksdagen. Men nu har det satts till nya jordkommittéer, som ha till uppgift att söka mellan olika partiriktningar sammanjämka dessa saker på förhand. Jag har särskilt så svårt att förlika mig med att jordfrågorna skola redan i regeringen lösas »med högern», under det att militärfrågan skulle lösas endast med de frisinna eller genom en s. k. vänsterlösning. Detta kan emellertid kanske kvitta, kanske innebär justitieministrens ståndpunkt en kritik mot frisinet. Vad vet jag? Men i alla fall förefaller det mig, som om en sådan statskonst, utom mycken annan skadegörelse av andlig art, jämväl ej kunde verka annat än till skada även för syftet att få det mesta möjliga. Justitieministern har hört dessa skäl förut, och han må ursäktas mig, att jag upprepar dem. — Det är intet rättshaveri, utan jag talar för folket däruppe, som jag

vet lider under denna långa väntan och denna vanskliga statskonst, som till sist kanske kommer med övervägande palliativ. Och därför, herr talman, har jag, ehuru vanmäktig, velat fästa uppmärksamheten på dessa förhållanden. Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Då tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på hemställan av herr förste vice talmannen att till aftonsammanträdet uppskjuta den fortsatta överläggningen i förevarande ärende.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 34, med förslag till förordning om fastighetstaxering år 1927 m. m.;

nr 35, med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om avdrag vid 1927 års taxering till inkomst- och förmögenhetsskatt samt till beviljning av inkomst m. m.; och

nr 36, med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket m. m.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner hänvisades av dessa nr 31 till jordbruksutskottet samt nr 35 och 36 till bevillningsutskottet, varemot propositionen nr 34 nu på begäran bordlades.

Avgåvos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 18, av herr *Svensson, Isak*, om ökat anslag till statsunderstödda fiskehamnar;

nr 19, av herr *Johansson, Johan Bernhard*, om anskaffande av luftvärns-skydd å vissa flottans fartyg;

nr 20, av herr *Andersson, Karl*, om statsbidrag till avlönande av lärarpersonal vid skyddshem; samt

nr 21, av herr *Leander*, angående organisationen av det för Karlskrona fästning avsedda detachementet ur Kronobergs regemente.

Herr *Sederholm* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 22, med förslag till förordning angående utförselbevis för vete och råg.

Denna motion hänvisades till bevillningsutskottet.

Herr *Rune* väckte en motion, nr 23, om ändring i 12 § lagen om rätt till literära och musikaliska verk.

Denna motion hänvisades till behandling av lagutskott.

Avgåvos och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:

nr 24, av herr *Andersson, Elof*, m. fl., om nedsättning i vissa fall av räntan å statens egnahemslån; samt

nr 25, av herr *Berge* m. fl., om anslag till forsknings- och försöksverksamhet inom biskötseln.

Herr *Leander* väckte en motion, nr 26, om förenklade taxor och bestämmelser rörande de enskilda järnvägarnas trafik.

Denna motion hänvisades till kammarens andra tillfälliga utskott.

Avgåvos och hänvisades till bankoutskottet nedannämnda motioner:

nr 27, av herr *Östergren*, om årligt understöd åt vissa änkor efter befattningshavare vid flottans varv; och

nr 28, av herr *Petrén* m. fl., angående höjt pensionsunderlag för professorerna i psykiatri.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 29, av herr *Petrén* m. fl., angående statsbidrag till sjukhem för kroniskt sjuka;

nr 30, av herr *Andersson, Elof*, m. fl., angående nedbringande av byggnadskostnaderna vid nyskapandet av småbruk och egna hem; samt

nr 31, av herr *Tjällgren* m. fl., om statsbidrag till vinterväghållningen.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 12, till Konungen angående utseende av ledamöter och suppleanter i utrikesnämnden.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att landshövdingen greve *Wachtmeister* på grund av hjärtsjukdom är tills vidare förhindrad att deltaga i riksdagsarbetet intygas härmed på heder och samvete.

Stockholm den 18 januari 1926.

Oscar Lindbom,
med. d:r, överläkare.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4.59 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Måndagen den 18 januari e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Fortsattes överläggningen angående Kungl. Maj:ts proposition nr 1.

Herr Dahl, Adolf: Herr vice talman! Jag anhåller att i anslutning till remissen av statsverkspropositionen få i korthet beröra regeringsmaktens hållning i vissa avseenden till två av dess betydelsefullaste uppgifter: omsorgen om rikets värnkraft och om dess inre ordning. Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Statsministern uttalade i försvarsfrågan förlidet år följande: »Den fullmyndiga svenska demokratin övertager det positiva ansvaret för nationens säkerhet och bestånd.» Bland omsorgerna för rikets försvarsväsen framstår i synnerlig grad upprätthållandet av fosterlandskänsla och manstukt. Enligt tryckfrihetskommittéens berättelse för 1925 hava under året handlagts ej mindre än 47 anmälningar om indragning av tryckt skrift jämlikt 4 § 12 mom. tryckfrihetsförordningen, vilket lagrum som bekant avser skrift, som sprides vid trupp och som åsyftar att upplösa känslan av plikter mot fosterlandet eller undergräva krigslydnaden. I 42 fall har indragningen av skrifterna fastställts, och dessas syftning får alltså jämväl anses ha bekräftats. I vilken omfattning dessa skrifter varit brottsliga till innehållet skall jag i detta sammanhang förbigå, men en av dessa skrifter har blivit till innehållet så allmänt bekant — det är den av kommunistiska ungdomsförbundet utgivna »Soldatinstruktionen» — att jag anser mig ej böra underlåta att här upptaga densamma till granskning. Skriften utgör en fortlöpande följd av samhällsnedbrytande eggelser. Jag skall med hänsyn till kammaren och dess protokoll inskränka mig till att citera endast ett enda stycke ur densamma.

Den innehåller bland annat följande: »Skrift, som uppenbarligen åsyftar att utplåna känslan av plikter mot fosterlandet eller eljest undergräver krigslydnaden inom den borgerliga armén, skall soldaten sprida bland sina kamrater. Ävenledes skall han aldrig anmäla, om han fått kännedom om spridandet av sådan skrift.»

Att här föreligger en förbrytelse av svårartad innebörd lär väl ej vara underkastat något som helst tvivel. Ej mindre än 14 särskilda indragningar av denna publikation ha verkställts, vilket bestyrker omfattningen av denna propaganda. Åtgärder för brottets beivrande ha *icke* vidtagits från regeringsmaktens sida. Det är så mycket anmärkningsvärdare, att beaktande ej ägnats åt faran av denna undergrävning, som särskilda framställningar till Kungl. Maj:t inkommit från regementschefer i syfte att påkalla motverkande av denna propaganda. Genom ett systematiskt bedrivet arbete till utplånande av försvarsviljan undanryckes den förnämsta förutsättningen för rikets värn. Regeringsmaktens negativa hållning härutinnan är ej förenlig med det positiva ansvar, som statsministern å regeringens vägnar deklarerat.

Det officiösa regeringsorganet innehöll för någon dag sedan ett löfte, att den s. k. Kalmarkonflikten vid detta tillfälle skulle föranleda en ljudlig vidräkning med högerpartiet. Hotet förefaller så långsökt, att det får tycke av avskräckningsmetod. Om jag nu ej dess mindre ämnar något vidröra denna

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

fråga, ber jag få förutskicka den anmärkningen, att högern ingalunda för sin räkning såsom politiskt parti sökt hävda en särställning, som ensam skulle uppbära samhällsintresset. Tvärtom är det väl så, att tämligen oberoende av politisk partibildning den meningen alltmer vunnit utbredning, att inom vissa för samhällets välfärd särskilt betydelsefulla områden tvistigheter ej böra slitas genom maktstrid. Detta kräves av hänsyn till samhällets gagn, och samhället är socialdemokraterna fullt ut lika mycket som de borgerliga samhällsmedlemmarna. Till dess vi kommit så långt i självbesinning, att en lagstadgad ordning vunnits för reglerandet av ifrågavarande arbetsförhållanden, måste det vara de kommunala myndigheternas plikt att i görligaste mån upprätthålla driften i händelse av arbetsnedläggelse vid kommunala verk och inrättningar. Detta betingas ej endast av de kommunala inrättningarnas betydelse för medborgarnas sociala och ekonomiska behov utan även av hänsyn till själva uppgörelsen i tvistefrågan.

Hur förhöll det sig nu med samhällets ställningstagande i den s. k. Kalmarkonflikten, såvitt angår den högsta ordningsmyndighetens förfoganden? Tjänstförrättande socialministern framställde till de lokala myndigheterna den önskan, att gasverkets drift skulle uppehållas utan anlitande av utomståendes arbetskraft, *på det att*, såsom hans ord föll, *uppgörelsen i lönekonflikten ej måtte försvåras*. Huruvida det var möjligt att med verkets kvarvarande personal ombesörja driften, hade statsrådet icke undersökt, och i verkligheten var det ej heller möjligt mer än i mycket begränsad omfattning.

Ömheten om den ena partens känslighet har således här gällt för mera än hänsynen till stadens samfälliga behov. Hur anvisningen från socialdepartementet uppfattades, bestyrkes av åtskilliga uttalanden i regeringspartiets tidningspress. Såsom belysande för den uppfattning, som där råder, skall jag be att få citera följande. Det heter i en socialdemokratisk tidning:

»Kalmar stads myndigheter ha fått en bestämd tillsägelse, att användandet av strejkbrytare varit olämpligt, och detta torde icke förfela sin moraliska verkan även utanför av strejken berörda kretsar.» Och i samma artikel läses följande: »Det är naturligtvis betydelsefullt, att den yttre 'ordningen' — 'ordningen' inom citationstecken — upprätthålles, men långt viktigare att gamla rättsbegrepp icke brytas sönder, vilket sker, om den gamla synen på strejkbrytaren som en förbrytare går förlorad. Hela den aktning för arbetet såsom sådant, vilket är samhällets värdefullaste tillgång, slappas, om de 'arbetsvilliga' slippa ifrån sin dom. Följden blir osvikligt demoralisation.»

En kommentar till den förvillade, för att icke säga förvildade rättsuppfattning, som talar ur dessa rader, är givetvis överflödigt, men kanske bör jag säga, att detta citat ej är hämtat ur något kommunistorgan utan ur en tidning, som tillhör de ledande inom regeringspartiets press.

Det kunde antagas, att emellertid de svårigheter, som åtföljt senare tiders kommunala arbetstvister, skulle även inom det socialdemokratiska partiet bereda mark för en lagstiftning på området, men socialministerns dogmtro tycks vara orubblig. I ett offentligt tal denna höst yttrade socialministern: »Det har talats om obligatorisk skiljedom i kommunala arbetstvister. Det går ej att särskilja de kommunanställda arbetarna och andra, när det gäller att lösa detta problem.» Om statsrådet med detta uttalande avsåg att bestrida den lagtekniska möjligheten av en så beskaffad lagstiftning, torde han misstaga sig. Därest han äsvftar, att lagstiftningen ej vore politiskt genomförbar, skall han, såsom jag hoppas, få anledning att revidera sitt kategoriska besked. Men tydligt är i varje fall, att man icke kan förvänta en i egentligaste mening så social åtgärd, som denna lagstiftning skulle vara, på beredning av den nuvarande socialministern. Det är ytterligare en anledning till många andra att önska en snar ändring i förutsättningarna för ärendenas beredning.

Herr statsrådet **Nothin**: Herr talman, mina herrar! Mot mig ha under dagens lopp riktats anmärkningar dels för min befattning med tryckfrihetsåtal och dels för min uteblivna befattning därmed.

Vad mot mig tidigare i dag anmärkts var, att jag skulle ha låtit anställa ett flertal åtal. Härmed förhåller sig på det sätt, att i ett fall, där vederbörande gjort sig skyldig till personliga smädelser, lät jag vidtaga åtgärder, för att saken skulle behandlas av domstol, och då i en senare tidningsartikel samma smädelser upprepades, har i analogi med det tidigare beslutet även den saken anmälts till åtal. Även hos den mest övertygade anhängare av yttrande- och tryckfrihet kan det ej finnas mycken sympati för att de, som göra sig skyldiga till rena smädelser, skola kunna straffria krypa bakom principen om tryckfrihetens helgd.

Emellertid har mot mig med helt annan skärpa både här och tidigare i pressen anmärkts, att jag skulle underlåtit anställa åtal, där sådant bort ske. Jag begagnar därför tillfället att för kammaren nu framlägga mina synpunkter på denna sak.

Jag vill därvid först framhålla, att, såvitt jag kan se, åt denna sak givits proportioner, som den rätteligen ej äger.

Det må tillåtas mig att till en början erinra om gällande bestämmelser i ämnet. Tryckfrihetsförordningen skiljer på två olika slag av ingripande med hänsyn till skrifternas innehåll. I ena fallet avses skrifter, vilka på grund av sitt innehåll äro av brottslig natur. Med avseende å dessa har chefen för justitiedepartementet tillagts rättighet att under vissa förutsättningar föranstalta om kvarstad samt att för åtal överlämna handlingarna till justitiekanslern. Därjämte har enligt tryckfrihetsförordningen justitiekanslern en självständig beslutanderätt i avseende på åtal. I andra fallet avses närmast den försvarsfientliga propagandan. I denna del säges i tryckfrihetsförordningens § 4 punkt 12, att om vid trupp eller ombord å flottans fartyg anträffas skrift, vilken uppenbarligen åsyftar att utplåna känslan av plikter mot fosterlandet eller att uppväcka hat mot befälet eller eljest undergräva krigslydnaden, må, evad skriften synes straffbar eller icke, indragning ske av de exemplar av skriften, som vid truppen eller å fartyget anträffas. Högste befälhavaren äger att omedelbart träffa vissa åtgärder för att hindra spridandet av skriften, men beslutet om indragning skall meddelas av chefens för justitiedepartementet ombud och skall underställas tryckfrihetskommittén. Beträffande denna senare grupp av ärenden har chefen för justitiedepartementet icke att taga någon befattning, såvida det icke därjämte anses böra följa åtal vid allmän domstol. Då skall i fråga om dessa skrifter i övrigt tillämpas samma förfarande som beträffande andra, vilka anses vara av brottslig natur.

Vad är det nu, som har skett? Det har särskilt beträffande en av den föregående talaren omnämnd skrift sagts, att den fått opåtal spridas vid trupperna, och det har sagts — dock icke av den föregående ärade talaren — att jag förhindrat gällande lags tillämpning. Det är oriktigt, att skriften i fråga fått spridas vid trupperna. Den föregående talaren omnämnde själv, att den indragits på icke mindre än 14 ställen. Tryckfrihetsförordningen belägger med straff, ifall sålunda indragen skrift sprides. Det är därför att antaga, att den spridning av samma skrift, som har skett med det ursprungliga syftet för ögonen, är ganska ringa, men då denna skrift, som den föregående talaren själv framhöll, fått en enorm spridning, är det tack vare andra hjälpare, med andra syften för ögonen än den försvarsfientliga propagandan. Vad som från min sida skett eller, rättare sagt, icke skett, det är, att jag därjämte icke ansett mig böra vidtaga någon särskild åtgärd för att utgivaren av denna skrift skulle fällas till särskilt ansvar.

Jag vill här säga från början, att jag lika litet som herrarna i övrigt gillar

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

denna skrift, och att det bakom en underlåten åtgärd ingalunda ligger någon som helst sympati för syftemålet med densamma, lika litet som jag med detta anförande avsett att taga ståndpunkt till frågan, huruvida skriften skulle av en jury förklarats brottslig eller icke.

Vad som emellertid för bedömandet av den mot mig riktade kritiken först är att taga ståndpunkt till, det är, huruvida någon ovillkorlig skyldighet förefinnes för justitieministern att, om en skrift utkommer, vilken skulle kunna anses brottslig i förevarande avseende, vidtaga åtgärder för att få densamma bestraffad. Jag måste då hävda den ståndpunkten, att någon sådan ovillkorlig skyldighet ingalunda förefinnes, utan att prövningen från justitieministerns sida är av diskretionär art. Redan tryckfrihetsförordningen torde få anses stå på denna ståndpunkt, då den icke tillerkänner de underordnade åklagarna någon beslutanderätt i frågan om åtals anställande utan överlämnar denna sak åt justitieministern och justitiekanslern. När lagstiftaren senare haft tillfälle att taga ståndpunkt till frågan, har också uttryckligen införts en dylik diskretionär prövning. Jag syftar på den bestämmelse, som finnes i gällande strafflag angående Konungens tillstånd såsom villkor för rätten att anhängiggöra åtal för majestätsbrott, där ej dråp skett. Denna diskretionära prövning har också i praktiken sedan lång tid tillbaka kommit till erkännande. Jag vill erinra om vad jag nyss sade, nämligen att justitiekanslern enligt tryckfrihetsförordningen har sig ålagt att själv besluta om åtal. Men jag tror, att man nu skulle bli ganska förvånad, ifall denne ämbetsman, utan att avvakta en anmälan från departementschefen, själv toge upp dessa saker. Det har, med all rätt, ej för sports något som helst klander mot någon annan än mig, därför att åtal uteblivit. Och däri ligger ett erkännande, att prövningen bör ske efter andra grunder än enbart de rent straffrättsliga.

Detta har också fått sitt erkännande även av de senare årens regeringar. De sex sista regeringar, som ha suttit här i landet före det Hjalmar Branting på hösten 1924 bildade sin tredje ministär, ha endast vid ett enda tillfälle låtit föranstalta om åtal beträffande en antimilitaristisk skrift. Den gången föranleddes visserligen tre åtal, men, om jag minnes rätt, var det fråga om samma upprop, som publicerades på olika sätt. Denna diskretionära prövningsrätt ligger också i sakens natur. Det är härvidlag ej fråga om att bestraffa en rättskränkning, utan straffet tjänar här ett annat ändamål. Det är endast ett medel, som staten har, att skydda sig, då det gäller en fara för staten såsom sådan, och givetvis bör det därför endast tillgripas i det fall, att man anser det vara det lämpligaste medlet och att statens bästa så kräver. Det skulle vara alldeles överflödigt att, såsom jag nyss gjorde, säga, att den norm, som bör följas vid prövningen av dessa ärenden, är det allmännas bästa. Då jag nu i alla fall ansett mig böra så göra, är det med hänsyn till alla de olika angrepp, för vilka jag varit utsatt i pressen, där man tillvitat mig snart sagt vilka bevekelsegrunder som helst, dock ej den av mig nu angivna.

Jag skall ej längre dröja härvid, men jag vill dock uttala den tanken, att det skulle vara till gagn för den politiska diskussionen här i landet i allmänhet, om vi tvistade blott om *sakfrågorna* och icke därjämte tillskreve varandra alla möjliga och omöjliga bevekelsegrunder — om vi, med ett ord, utginge från att fosterlandskärleken icke är en partifråga. Alltså, jag vänder mig i fortsättningen med mina ord endast till dem, som godtaga min förklaring, att jag här sökt det allmännas bästa.

För bedömande av frågan, huruvida ett ingripande tarvas eller icke, är alltid av visst intresse den försvarsfientliga propagandans omfattning och art. Den siste ärade talaren berörde särskilt, att densamma varit ganska livlig under det sist förflutna året, och det är nog riktigt. Om man ser till antalet olika indragna skrifter, visar det sig, att sista året indrogos ej mindre än 35

olika skrifter av tryckfrihetsombuden. Vid jämförelse med förhållandet under en del andra år, då den försvarsfientliga propagandan varit jämförelsevis livlig, kan siffran synas hög. 1909 var antalet indragna skrifter 24, 1914 var det 31, 1915 23 och 1918 28. Ser man emellertid närmare på saken, visar det sig, att det även är andra faktorer, som spela in. Av de indragningar, som ägt rum under sista året, upphävde nämligen tryckfrihetskommittén icke mindre än 10 stycken. Jämför man förhållandena med motsvarande siffror för tidigare år, befinnes det, att år 1909 upphävdes endast en indragning, 1914 också en, 1915 två och 1918 två. Om man således ser på den slutliga prövning, som tryckfrihetskommittén gjort, visar det sig, att antalet skrifter, beträffande vilka indragningen slutligen fastställdes, varit högre både 1914 och 1918 än nu och i det närmaste lika högt åren 1909 och 1915.

Dessa skrifter äro ju sådana, som icke behöva i och för sig vara brottsliga, utan som ansetts ägnade att undergräva krigslydnaden och därför indragits. Vill man söka en annan måttstock — den, som måhända ligger mig såsom departementschef närmast för ögonen — så är det de anmälningar, som inkommit till justitiedepartementet av vare sig tryckfrihetsombud eller andra. Dessa anmälningar voro 1925 12 stycken. Det antalet överstegs 1918, då det var 20 anmälningar. 1921, 1922 och 1924 voro de i det närmaste lika många. De utgjorde då 10. Det kan ha sitt intresse att här erinra om en upplysning, som vid 1908 års riksdag lämnades av dåvarande chefen för justitiedepartementet angående omfattningen av den propaganda, som då ägde rum. Han meddelade, att Kungl. Maj:t den 7 april 1906 anbefallt militära chefer, att om vid truppförband eller å fartyg spriddes tryckt skrift, som syntes innehålla uppmaning till olydnad mot lag eller befäl, skulle detta anmälas; och de anmälningar, som inkommo från och med april 1906 till december 1907, d. v. s. under icke fullt två års tid, uppgingo till 239 stycken.

Jag skall i detta sammanhang med några ord beröra även de anställda åtal. År 1916 visar i detta avseende den högsta siffran, i det att det då anställdes icke mindre än 16 åtal för antimilitaristiska skrifter. Denna siffra ligger till och med mer än dubbelt högre än siffrorna för alla föregående och efterföljande år ända från år 1906, med undantag för år 1914, då i allt fall antalet var väsentligt lägre eller nio. Antalet antimilitaristiska skrifter, som indrogos vid truppförbanden, var år 1916 6 stycken. Efter det kraftiga åtalsingripandet år 1916 skulle man ju, om åtals anställande och propagandans intensitet stode i något närmare samband med varandra, kunna ha väntat sig, att den antimilitaristiska propagandan skulle helt och hållet förstummas. Påföljande år uppgick emellertid antalet indragna skrifter till 13, vilket synes visa, att propagandan då hade vuxit i stället för minskat. Även under det året anställdes åtskilliga åtal, nämligen icke mindre än 8 stycken, och år 1918 indrogos 26 olika skrifter, vilket är det högsta antal indragningar, som något år förekommit. År 1918 anställdes icke något åtal för dessa skrifter, och siffran för år 1919 visar, att endast två skrifter under det året indrogos.

Vill man se på orsakerna härtill, tror jag man skall finna, att åtal är ett medel, som i regel betyder ganska litet för bekämpandet av denna propaganda. Den växer i styrka vid orostider utomlands, och den växer, då det är jäsning inom landet, men sedan sjunker den ned. Historien visar, att en mot ett samhälle riktad propagandas framgång i främsta rummet beror på jordmånen. Där denna är god, hindrar ett åtal eller hot om straff föga eller intet. Den verkligt effektiva propagandan träffas i regel icke av straff. Vad som drabbas därav är i allmänhet den mera osmakliga, som just på grund av denna sin egenskap är den mindre farliga. Men straffet och åtalet, även om det kan finnas sådana förhållanden, att de kunna vara nödvändiga, tjäna ofta

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

nog till att ytterligare uppluckra jordmänen. Framför allt lugnas icke sin-
nena därigenom, utan striden tillspetsas. Där det finns yttrande- och tryck-
frihet, är det i allmänhet icke någon god jordmån för en samhällsfientlig
propaganda. Om denna kommer fram i dagsljuset, sjunker den i allmänhet
ned och blir i regel av ringa betydelse.

Vad särskilt angår det av den föregående ärade talaren omnämnda fallet,
nämligen den s. k. 1925 års soldatinstruktion, så kan jag nämna, att det av
en ärad ledamot av denna kammare tidigare i en tidningsintervju uttalats,
att om denna skrift skulle göra någon effekt, så vore det snarast den mot-
satta mot vad som åsyftats. Jag vill till detta uttalande tillägga, att det icke
är så illa ställt, att våra värnpliktiga kritiklöst godtaga vad de till äventyrs
läsa i dylika publikationer. Rättskänslan och samhällsandan äro hos dem
tillräckliga för att komma tillrätta med den saken.

Den föregående ärade talaren erinrade om ett yttrande av statsministern
förra året av det innehåll, att den svenska demokratin nu övertagit ansvaret
för fäderneslandets försvar, och talaren framhöll, jag minnes dock ej nu rik-
tigt hur hans ord föllö sig, att demokratin då också bure ansvaret för att
icke fosterlandskärleken underminerades. Till denna talarens erinran skulle
jag vilja framhålla, att straffet är ett ganska dåligt medel att väcka foster-
landskärlek.

Det har i pressen talats om att rättskänslan undergrävdes, om icke ett in-
gripande skedde, och att lagen måste hållas i helgd. Man torde därvid ha
utgått från att åtal ovillkorligen måste ske, om en fällande dom kunde väntas.
Jag tror mig redan med vad jag sagt ha visat, att det härvidlag icke före-
ligger någon ovillkorlig skyldighet till ett ingripande. Därmed har en väsent-
lig förutsättning för anmärkningen i denna del förfallit. Jag förstår emeller-
tid, att den farhågan i alla fall skall komma till uttryck, att, då det nu före-
ligger ett straffbud, det kan för många rättskänsla te sig kränkande, att
detta icke tillämpas. Till dem, som hysa denna farhåga, vill jag säga, att
det ej alltid är till det bästa att följa den första impuls man får, som nog
ibland kan vara just att lägga kvarstad eller föranstalta om åtal. Man får
komma ihåg, att det även finns andra värden att taga vara på, och vilka man
i det längsta tvekar att göra avkall på. Jag syftar härvid på vår tanke- och
yttrandefrihet. För mig ter det sig så, att varje tryckfrihetsåtal alltid inne-
bär någon avprutning på denna yttrandefrihet och ett eftergivande av tron
på det sunda förnuftets och omdömet seger; och jag vill erkänna, att min
tvekan att tillgripa åtal blir starkare, ju mer man i pressen klandrar mig för
att jag underlåtit åtala och ju mer man här påyrkar sådant åtals anställande.
Så länge den allmänna opinionen är klar och stark i att hålla på yttrande-
och tryckfriheten, synas betänkligheterna mot anställande av ett åtal icke så
stora. Men då kraven på åtal resas starkare från olika håll, blir detta också
en erinran till mig, som dock har att vaka över tryckfriheten även ur annan
synpunkt, att icke förhastna mig och eftergiva något av den tryckfrihet, som
så noga vårdats här.

Nu förmodar jag, att den invändningen genast kommer att göras, att det
anförda icke har avseende på en så osmaklig publikation som denna »1925
års soldatinstruktion». Men är det då mycket bevänt med en sådan tryckfri-
het, som endast gäller, så länge det är fråga om meningar, som icke äro miss-
hagliga för den allmänna opinionen? Det är först, då den hävdas även för
misshagliga saker, som man kan tala om någon verklig tryckfrihetsprincip.

Det är måhända också på sin plats att i detta sammanhang uttala en var-
ning emot den panikstämning, som rests ifrån olika håll. Det vittnar icke om
styrka hos en styrelse, att i förhastande tillgripa laga åtgärder, och det vitt-
nar icke heller om styrka hos ett samhälle att för snart påyrka sådant. Vi

böra här i Sverige kunna lita på det sunda förnuftets och det goda omdömet seger utan tvångsåtgärder. Skulle jag emellertid bli övertygad, att sådana trots allt erfordras, skall jag icke underlåta att vidtaga desamma; men jag tvekar i det längsta av de skäl, som jag nu har anfört.

*Statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Herr statsrådet **Larsson**: Herr talman, mina herrar! Jag hade tyvärr icke tillfälle att höra början av herr Dahls anförande, men på grund av vad jag själv hörde av detsamma, då jag senare kom in i kammaren, ävensom på grund av de upplysningar jag erhållit, kan jag förstå, att herr Dahl var inne på den mycket omtalade och omskrivna Kalmarkonflikten, som jag på sin tid hade åtskilligt att göra med. Jag kunde också förstå, att herr Dahl riktade en anmärkning mot ett uttalande, som jag hade gjort i samband med denna konflikt, och emot de åtgärder, som jag vid det tillfället ansåg mig böra vidtaga.

Herr Dahl har väl erhållit sin kunskap om Kalmarkonflikten, förmodar jag, uteslutande från tidningarna, men de äro en källa för upplysning beträffande denna konflikt, som i regel icke kan sägas vara särdeles vederhäftig, vilket jag senare skall tillåta mig bevisa med ett enda ur högen taget exempel. Det torde väl också vara klart, att jag såsom dåvarande t. f. socialminister icke gärna kan göras ansvarig för de många och långa utläggningar, som skett i pressen under det konflikten pågick och i all synnerhet i början av densamma och omedelbart efter de oroligheter, som hade inträffat.

Jag skall nu icke gå in på saken i vidare mån än herr Dahls uttalande ger anledning till, och då ber jag få nämna, att jag måndagen den 27 juli på kvällen hade ett samtal med landssekreteraren i Kalmar för att göra mig underlättad om hur ställningen då var. Den uppfattning, som jag då kunde bilda mig om situationen där nere, gav mig anledning att hemställa till landssekreteraren att hos gasverkets ledning uttala önskvärdheten av att den tills vidare måtte söka uppehålla gasverkets drift med de arbetskrafter, som stodo till buds utan anlåtande av utanförstående arbetsvilliga. Jag ansåg det nämligen vara min plikt att icke bara se till, att ordningen upprätthölls, utan även att om möjligt söka bidra till en lösning av konflikten. Det är alltså min bestämda uppfattning, att om man hade följt det råd, som jag då tillät mig giva, eller om man hade antagit det erbjudande, som tidigare gjordes av stadsingenjören och som livligt hade tillstyrkts av landssekreteraren och sedan även av landshövdingen, så hade denna olycksaliga konflikt säkerligen kunnat bringas ur världen tidigare än som nu blev fallet.

Man har emellertid angripit mig, och jag förmodar, att det var herr Dahls mening också att angripa mig, just på grund av detta uttalande, och man har förebrått mig, att jag därigenom skulle hava tagit något slags parti för den ena av de stridande parterna. Jag bestrider, att det ligger något sådant i det uttalande eller i den hemställan, som jag därvid gjorde, och att denna hemställan icke heller var så orimlig som en del tidningar vid denna tidpunkt ville göra gällande, bland annat stödande sig på att gasverksstyrelsens ordförande förklarar för någon tidning, att det inom stadens verk icke fanns några andra att tillgå för detta arbete än »skrivmaskinsflickor». Hur förhåller det sig i verkligheten med detta? Jag skall tillåta mig framhålla vad landssekreteraren har anfört därom i den förklaring, som han lämnade till pressen. Det heter i denna ordagrant: »Vid tillfället» — söndagskvällen den 26 juli, alltså innan jag varit i någon som helst förbindelse med någon där nere i Kalmar — »väcktes av stadsingenjören ett förslag, som jag för min del livligt tillstyrkte, nämligen att några av stadens tjänstemän och ett par ingenjörer enligt åtagande skulle tills vidare uppehålla driften vid gasverket i den omfattning som vore möjlig eller ungefär till hälften. Samma förslag väcktes ock av stadsingenjören vid sammanträdet i tisdags inför landshövdingen med instämmande av

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

flera närvarande. På detta förslag har varken häradshövding Helling eller hans styrelse uppenbarligen funnit skäl reflektera utan att skäl härför framlagts.» Detta var landssekreterarens offentliga förklaring i pressen och vilken bekräftades även av landshövding Falk i ett meddelande till pressen, daterat den 1 augusti. Landshövdingen säger däri bl. a. följande: »Stadsingenjör Schiöler hade redan före min återkomst till Kalmar erbjudit sig att med biträde av några andra stadens tjänstemän nödortfikt upprätthålla gastillverkningen, så att gatubelysningen kunde fungera. Som jag insåg detta förslags betydelse även ur moralisk synpunkt, fann jag lämpligt att hos belysningsstyrelsens ordförande förorda antagandet av detta erbjudande, då det från Schiölens sida återupprepades vid tisdagsförhandlingarna inför undertecknad.»

Ja, mina herrar, min hemställan var, enligt min mening, på sin plats vid den situation, som då var rådande. Jag erinrar om att förlikningsmannen skulle resa ned påföljande dag, nämligen tisdagen, och den, som har aldrig så liten erfarenhet av arbetskonflikter och av hur dessa böra skötas, bör också förstå, att ett inkallande av samhällshjälpen eller andra utanförstående arbetsvilliga i denna situation skulle försvåra en lösning av konflikten.

Som jag förut omnämnde är det min bestämda uppfattning, att om vederbörande godtagit stadsingenjörens förslag, som innebar ungefär detsamma som jag tänkt mig skulle kunna ske, är det mycket sannolikt, att det varit fördelaktigast för båda parterna, icke allenast för arbetarparten utan även för staden, om man därigenom kunnat nå fram till en lösning. Nu godtog man emellertid icke dessa åtgärder, och det är sannerligen icke mitt fel, att så icke kunde ske. Jag upprepar ännu en gång, att jag för min del icke alls kan finna, att i en sådan hemställan skulle kunna anses ligga ens något sken av partitagande, lika litet som jag kan inse, att stadens prestige skulle lidit något på om dessa åtgärder vidtagits. Icke heller skulle stadens ställning i själva lönekonflikten försämrats, utan det är tvärtom, såsom jag nyss nämnde, min bestämda uppfattning, att det varit till fördel för *båda* parterna. Ja, detta om den saken.

Men det är en annan sak, som jag skall be att få begagna tillfället att också röra litet vid för att, såsom jag förut nämnde, visa vederhäftigheten hos en del tidningar under den presskampanj, som då pågick.

I en artikel i en av huvudstadens aftontidningar för den 28 juli, vari man resonerar och utlägger texten om konflikten och om mina åtgöranden i samband därmed, heter det bland annat: »Betecknande är också, att statsrådet Larsson icke talar om samhällets intresse av att förhindra ett upprepande av sådana våldshandlingar, som de i Kalmar timade; han talar endast om regeringens, arbetarnas och arbetarklassens intresse.» Vad byggde nu vederbörande denna ledare på? Jo, den byggdes på följande uttalande, som jag gjorde per telefon i en intervju ifrån Svenska Morgonbladet. Jag sade därvid min ärliga mening, som tidningen också i huvudsak hade riktigt uppfattat, fastän den icke är ordagrant återgiven. Det läses nämligen i Svenska Morgonbladet den 28 juli följande: »Regeringen kan naturligtvis inte, säger statsrådet Larsson, under några förhållanden se genom fingrarna med vad som skett. Det ligger i såväl regeringens som arbetarnas och hela arbetarklassens intresse att med all energi förhindra ett upprepande av dylika tråkiga händelser. Det har ju också under måndagen vidtagits vederbörliga åtgärder. Att en grupp personer genom våldsåtgärder i stället för att gå tillväga på förnuftigt sätt söker tillskynda sig förmåner, batar varken dem själva eller den klass de tillhöra, ej heller samhället i dess helhet. Det är en självklar sak, underströk statsrådet.»

Ja, det händer ibland, att man måste uttala fullständigt självklara saker, men för vissa högertidningar tycks det icke vara tillräckligt, utan där citerar man ett uttalande, så långt man tycker att det är lämpligt, för att man sedan

skull kunna rikta ett angrepp emot någon misshaglig. Är då denne misshaglige till på köpet ledamot av en socialdemokratisk regering, då är det så mycket angenämare att begagna sig av detta egendomliga sätt att citera. Det framgår tydligt av vad jag nu anfört, hur det förhåller sig med dessa utläggningar, som skett i en del av pressen. Man citerar så mycket, som man tycker är lämpligt för att därpå kunna bygga en kritik, icke aktande på att grunden, varpå kritiken och angreppen bygges, icke är hållbar. Tidningens i fråga ledareförfattare hade alldeles säkert i detta fall haft tillfälle att läsa hela mitt uttalande i Svenska Morgonbladet, och sålunda kan jag icke se annat än att det icke var av förbiseende han endast citerat till hälften, utan det var tydligen gjort i syfte att kunna få tillfälle att rikta angrepp mot mig och regeringen.

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Sedan har emellertid denna historia gått runt i hela högerpressen icke bara i Stockholm utan även i landsorten, och där har man gjort samma eller liknande reflexioner, nämligen att statsrådet Larsson ser bara på klassintresset, samhällsintresset talar han inte om o. s. v.

Jag har velat framhålla även detta, så att kammaren åtminstone skall vara i tillfälle att kunna bedöma, på vilka grunder man ansett sig kunna rikta angrepp emot dem, vilka sökte göra det bästa möjliga, som kunde göras under förhåndenvarande förhållanden och under en sådan situation som den, som då förelåg.

Det skulle nog kunna vara åtskilligt mera att tillägga beträffande denna konflikt och dess olika faser, men, som jag i början nämnde, jag skall icke ingå på saken närmare än vad herr Dahls anförande givit anledning till, och därför, herr talman, slutar jag nu.

Herr Bergman: Herr talman! Var och en, som har att taga ställning till statsfinansiella och budgetära frågor, bör beakta två lika viktiga krav, om han vill gagna det allmänna, nämligen dels sparsamhetskravet, dels nödvändigheten att handla och besluta så, att de faktorer, som främja ett allmänt välbstånd hos ett folk, få tillfälle att utveckla sig.

Vid åtskilliga föregående remissdebatter har man, på tal om sparsamhet, haft anledning erinra om vikten av att inrikta sparsamheten på sådana punkter, där den verkligen kan spela någon roll och där man icke riskerar att skada några för landet vitala intressen. Lika viktig och ännu viktigare än inbesparingen på småposter är frågan om hur man skall föra en politik, som skapar ett ökat allmänt välbstånd. I båda dessa avseenden skall jag be att få säga ett par ord. Jag skall be att få dels anföra ett eller ett par exempel på sådana sparsamhetsåtgärder från den nuvarande regeringens sida, vilka jag finner vara missriktade, och jag skall också fästa uppmärksamheten på saknaden av sinne för vissa faktorer, som skapa välbstånd för ett land och som äro av ofantligt mycket större ekonomisk betydelse än en och annan inbesparing på mindre poster.

Vad den första saken, som jag ämnar påtala, beträffar, kan den måhända förefalla jämförelsevis obetydlig. Den hör ju ingalunda till de stora statsfinansiella frågorna, men den har i alla fall en betydelse, som går långt utöver dess ringa ekonomiska innebörd.

Omständigheterna hava fogat så, att jag på olika platser mer eller mindre ingående kommit att studera de utom Sverige bosatta svenskarna och lärt känna de stämningar, som bland dem göra sig gällande. Dessa utlandssvenskar äro icke representerade i Sveriges riksdag, och de flesta av dem, som ju äro medborgare i andra stater, varken kunna eller böra vara representerade här, men det finnes också många, som alltjämt äro svenska medborgare, ehuru de under längre eller kortare tid vistas för sin verksamhet i främmande länder.

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Jag har under åtskilliga år själv hört till denna kategori och har därför haft anledning att tänka över hithörande frågor. Jag tror, att det kan vara nyttigt att här i Sverige lära känna ett och annat av vad som rör sig i dessa utlandssvenskars — av båda kategorierna — sinnen. Jag vågar påstå, att bland dem finner man understundom några av våra bästa patrioter, fastän de äro vare sig för tillfället eller varaktigt expatrierade. Jag behöver endast erinra om ett sådant namn som Alfred Nobel, som åtminstone visade sig äga mycket höga tankar om sina landsmäns rättrådighet och opartiska omdöme genom att huvudsakligen i svenska händer lägga förvaltningen och användningen av sin kolossala förmögenhet, i syften, som för övrigt i hög grad bidragit till att fästa en hel världs uppmärksamhet på vårt lilla och avlägsna land. En annan utlandssvensk, vars patriotism gav sig uttryck vid många tillfällen, och som, då det rådde nöd i hans gamla fosterland, visade den mest storartade liberalitet mot sina forna landsmän, en man, vars namn räknas såsom ett av de största i en av världens främsta stormakter, var John Ericsson. Han visade sin fosterlandskärlek in i det sista genom att på sin dödsbädd förklara, att han hellre ville ligga under en grushög i sin värmländska hembygd än under ett marmormonument i det rika land, där han bodde, och där han också fått både ett och flera monument. Man skall icke tro, att ett sådant sinnelag som dessa stormäns är något alldeles undantagsmässigt. Deras materiella resurser voro större än andras, men deras tankar, deras fosterlandskärlek delas av hundra tusenden i anspråkslösare ställning.

Jag har haft tillfälle att under de senaste månaderna kunna konstatera, att det faktiskt förhåller sig så. Jag var närvarande vid flera tillfällen i Amerika, där man fattade formliga resolutioner innebärande varmhjärtade hälsningar till Sveriges folk och bad mig framföra dem. Jag vet icke ett lämpligare tillfälle än att här fullgöra detta uppdrag som inledning till vad jag här vid remissdebatten annars ämnar påpeka. Man brukar ju för övrigt vid detta tillfälle tala om litet av varje, som på ett eller annat sätt sammanhänger med svensk politik. Herrarna skola strax förstå sammanhanget, när jag kommer till realiteterna. Man bad mig, som sagt, framföra mer eller mindre formellt uttryckta hälsningar till det gamla fosterlandet, innebärande den förklaringen, att man älskade detta land och att man var beredd på, som det hette på ett ställe, att, om det landet komme i nöd, med allt vad man ägde och hade stå redo till bistånd. Man får väl icke fästa sig alltför mycket vid sådana starka uttryck, som kunna komma fram i ögonblick av rörelse, då man erinras om hemlandet, men de vittna dock om ett ärligt fosterländskt sinne. Jag ville säga detta inledningsvis, innan jag kommer till några detaljfrågor, som röra statsverkspropositionen, närmast något som icke finns, men borde funnits där.

Vid förra årets riksdag väcktes en motion för ett utlandssvenskt ändamål av ett stort antal medlemmar av båda kamrarna och ur olika partier samt under så allmän anslutning i den svenska pressen, att man knappast kunde upptäcka någon riksdagsfråga under förra riksdagen, som gav anledning till mera oresserverade instämmanden än just den motionen, en opinionsyttring, vars största värde låg i att den var fullt spontan, icke på något sätt arrangerad. Motionen gick ut på att upprätta en lärostol i svenska språket och litteraturen vid ett gammalt universitet, som stiftats av Gustav II Adolf på 1630-talet, som i bortåt ett århundrade varit ett svenskt universitet, som alltjämt existerar och där man på det livligaste sätt intresserar sig för att få en dylik lärostol till stånd. Om denna motion, som var mycket omsorgsfullt förberedd och försedd med en mängd utlåtanden av sakkunniga på olika områden, som kunde hava någon beröring med frågan, yttrade statsutskottet: »Det förslag, som nu motionsvis föreligger, om inrättande av en lärostol i svenska språket vid universitetet i Dorpat, har synts utskottet behjärtansvärt, så mycket mer som det gäller

en läroanstalt, grundad av våra förfäder och arbetande bland ett folk, med vilket vi genom historia och kultur känna oss starkt befreundade, och där inom vissa folkgrupper ännu svenskt språk talas. Utskottet skulle därför sannolikt ställt sig gynnsamt till en framställning av förevarande art, därest den undergått en tillfredsställande förbehandling. Nu föreligger ärendet i form av en enskild motion, utan att, såvitt utskottet har sig bekant, någon svensk statsmyndighet haft frågan till behandling.» Detta var icke alldeles korrekt, ty åtskilliga svenska statsmyndigheter och sakkunniga hade yttrat sig (och de hade samtliga tillstyrkt förslaget), fastän deras yttranden ju icke hade officiell karaktär. Emellertid, med anledning av statsutskottets nyss anförda uttalande, som riksdagens båda kamrar godkände, ingick jag till Kungl. Maj:t i somras med en framställning, att med hänsyn till vad sålunda förekommit Kungl. Maj:t måtte taga saken om hand och avlåta en proposition, som kunde formellt tillfredsställa statsutskottet. Denna framställning remitterades till kanslersämbetet för rikets universitet. Kanslersämbetet inhämtade utlåtande från humanistiska sektionen vid Uppsala universitet. Sektionen yttrade sig i saken den 25 september i följande bl. a. följande: »Sektionen finner det vara av betydande både vetenskaplig och allmän vikt, att en professur i svenska språket och litteraturen på svenska statens bekostnad upprättas och underhålles vid Dorpats universitet. Den svenska befolkning, som sedan urminnes tider bor på Estlands kust» — jag vill i förbigående nämna, att folket bott där sedan hedenhös och märkvärdigt nog bibehållit det svenska språket ända till våra dagar — »den studerande ungdom, som även ur dessa svenskers led går till universitetet. Sveriges och Estlands under viktiga tidsskeden gemensamma historia, ävensom de kulturhistoriska och ekonomiska förbindelserna mellan de bägge länderna, vilka det är angeläget att stärka och bevara, tala i lika mått för att svenskt språk och litteratur må kunna odlas vid Estlands universitetet. Sektionen vill alltså varmt förorda, att nädig proposition i nämnda syfte avlåtes till nästa riksdag.»

Ärendet gick sedan till kanslersämbetet, som likaledes oreserverat tillstyrkte framställningen. Detta allt skedde i september månad förra året. Sedan har saken legat hos Kungl. Maj:t. Jag såg i en tidning under min vistelse i Amerika, att framställningen var tillstyrkt av myndigheterna, och jag glädde mig åt, att frågan väl alltså, efter statsutskottets anvisning i följ. skulle komma fram i propositionsform. När jag kom hem, hörde jag efter, hur ärendet låg till, och fick då veta, att det nyligen varit föremål för definitivt avgörande hos Kungl. Maj:t och att framställningen blivit avslagen av finansiella skäl. Man hade icke råd därtill. Det var 7.500 kronor, som det gällde.

Jag ber att få säga, att redan avslaget i följ på de då anförda formella grunderna väckte förstämning i vida kretsar. Den likgiltighet, som nu visats av regeringen och som har visats, trots det att statsutskottet gjorde ett sådant uttalande, som jag här läst upp och som riksdagen anslöt sig till, måste i ännu högre grad väcka förstämning och förvåning. Sverige har här haft och har ju ännu — det är därför jag här berör saken — tillfälle att utan större uppoffring och dessutom till sin egen fördel göra en önskad tjänst åt ett vänskapligt sinnat grannfolk, som trots föga uppmuntran från officiellt svenskt håll dock ännu på ett rörande sätt fasthåller vid sina traditionsrotade sympatier för vårt land och folk. Man torde vid jämförelse med mycket annat, vartill penningar anslås ganska frikostigt i nu föreliggande proposition, ha svårt att förstå just denna form av sparsamhet. Det gäller, mina herrar, imponderabilia, som icke kunna direkt värderas i penningar. Det gäller i penningar en obetydlig post, men vad som riskeras genom ett avslag är värden, om vilka man kan säga, att de äro mycket mera betydande än 7.500 kronor. Det gäller en för oss icke oskadlig värdeminskning av dessa imponderabilia. Det gäller

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Sveriges reputation bland detta trofast svenskvänliga folk, och det gäller också känslorna hos våra egna stamfränder där borta. Jag har, som sagt, i detta ögonblick velat fästa särskild uppmärksamhet på denna sak. Det kan hända, att den kommer tillbaka i annan form, men saken är av den vikt, att den förtjänar ett särskilt framhållande. Vad regeringen här har försummat, måste riksdagen rätta till.

En annan sak vill jag även påpeka, innan jag lämnar sparsamhetskapitlet. Vår nuvarande regering har ju visat ett visst intresse för nykterhetssträvandena, men det förefaller, som om detta intresse skulle vara stannat på långsam avskrivning, om jag så får säga. Det är särskilt anmärkningsvärt, att regeringen ansett sig böra frångå kungl. skolöverstyrelsens förslag om kraftigare upplysningsverksamhet på detta område. Eljes brukar man vara ense om, att just denna verksamhet bör och kan uppmuntras, om man ock kan ha olika åsikter om vissa lagstiftningsfrågor. Jag skall emellertid icke ingå på detaljerna i detta sammanhang. Vi få tillfälle att återkomma till dem.

Nu vill jag övergå till den andra sidan av den fråga, som jag uppställde i början, nämligen vad man främst har att taga hänsyn till, när det är fråga om statsfinansiella och budgetära frågors avgörande. Sparsamheten är det ena, men det andra och mera viktiga är att frammana och främja välståndsskapande krafter. Har man haft tillfälle att bara på avstånd eller ännu bättre på nära håll iakttaga det land, där välståndet för närvarande är störst, så får man ett och annat att tänka på. Man får ganska klart för sig, att det finnes ofantligt mycket att lära där ute för den, som vill skapa välstånd även i ett europeiskt land. När Förenta Staterna i år gå att fira sin 150-åriga tillvaro såsom självständigt statsförbund, kunna de med stolthet säga sig, att det finnes intet motstycke i historien till den utveckling, som på en historiskt sett så kort tid som halvtannat århundrade låtit en liten grupp obetydliga kolonier i den indianska vildmarken växa ut till världens rikaste och vid sidan av det brittiska väldet mäktigaste stormakt.

Vad är orsaken till denna enastående framgång? Man svarar: det är naturligtvis den stora amerikanska kontinentens ofantliga naturrikedomar. Det är sant, att det finns ofantliga naturrikedomar där, men kom ihåg, att det finnes även andra stora områden på vår jord, som ha väldiga naturresurser. Det finns naturrikedomar i Sydamerika, i vissa afrikanska territorier, i Ryssland o. s. v. Och i Nordamerika självt ha dessa naturens skatter legat till största delen outnyttjade, till dess att unga och företagsamma krafter från Europa, framför allt från Nord- och Västeuropa, började bygga upp den nya värld, som sedan visat en så enastående livskraft. Det beror icke blott på naturresurserna, mina herrar, utan framför allt på folkets egenskaper. Detta nordamerikanska fristatsförbund med sitt arv av de gamla pilgrimsfädernas goda hemtraditioner, sunda och nyktra levnadsvanor och respekt för arbetsflitens värde har där kunnat församla Europas förströdda nationer till fredligt samarbete, medan samma nationer i Europa under dessa 150 år till stor del söndersargat och ruinerat sig själva och varandra i en lång serie av blodiga krig. Vi svenskar behöva ju i det sistnämnda avseendet icke blygas vid en jämförelse, vi som ej lossat ett skott i krigiskt syfte på etthundraelva år. Vi ha även fått skörda denna fredspolitikens frukter i en materiell och andlig förkovran, som många av Europas folk i detta ögonblick icke utan skäl avundas oss. Men jag vågar ändå påstå, att det är ofantligt mycket mera, som vi skulle kunnat vinna, om vi även i andra avseenden varit jämförliga med dem där ute. I ett avseende kunna vi icke jämföra oss med dem, ty vi ha icke motsvarande naturresurser. Men i förhållande till dem vi ha, skulle vi ha kunnat komma mycket längre än vi nu gjort. Vår arbetsflit och vår nykterhet t. ex. tåla knappast någon mera ingående jämförelse med motsvarande egenskaper hos

amerikanarna. Men det lider intet tvivel, att vårt nationella välstånd skulle stegras i hög grad, om även den jämförelsen kunde utfalla lika gynnsamt som den nyssnämnda.

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Jag sade för en stund sedan, att vi hade mycket att lära av Amerika. Europa har varit Amerikas läromästare i många fall och är det fortfarande i vissa avseenden, men det vore lika dumhögfärdigt som orättvist att icke erkänna, att vi också ha mycket att lära av amerikanerna, och med tiden komma vi kanske att få ännu mera att lära av dem. Att de äro långt före oss i välstånd och särskilt i de stora massornas levnadsstandard, är otvivelaktigt. Jag har sett många amerikanska hem från presidentens till fabriksarbetarens, och jag har särskilt gjort bekantskap med många svenska fabriks- och industriarbetare där ute. Ett förvånande stort antal av dessa arbetare bodde i egna centraluppvärmda hus, hade badrum, bil o. s. v. Ett mycket litet antal led någon verklig nöd. Det ser också ut, som om Amerika skulle vara på god väg att avskaffa fattigdomen och även i viss mån klasskillnaden. Det är verkligen icke gott att av en persons bostadsförhållanden, klädedräkt o. s. v. gissa sig till vad han har för ställning i samhället. I många av dessa arbetarhem såg det ungefär lika fint ut som hos en högre ämbetsman här hemma. I åtskilliga av dessa hem funnos även andliga kulturskatter. Jag minns särskilt ett sådant hem, en värmländsk fabriksarbetarens, i en av de östra staterna. Denne arbetare hade i sin välförsedda bokhylla ett utomordentligt gott och även till kvantiteten icke ringa urval av Sveriges klassiska litteratur. Och han var intet alldeles enastående undantag.

Men i ett land, där miljoner arbetare — det är ingen överdrift att säga det — ha vunnit en sådan ställning, en sådan levnadsstandard, skulle väl, om allmänt spridda i Europa länge omhuldade teorier vore riktiga, socialdemokratien länge ha verkat. Denna sida av saken torde vara av en viss betydelse att påpeka, då socialdemokratien i Sverige gör anspråk på att taga statsledningen om hand. I ett land som Amerika, vilket är världens förnämsta kapital- och guldland, borde man ju vänta, att socialdemokratien skulle vara starkare representerad än i något annat land. Märkvärdigt nog tycks det emellertid i själva verket vara alldeles tvärtom. Man sade mig, att socialismens representation i kongressen kunde uttryckas med ett lågt ensiffrigt tal. Den politik, som har dominerat och under vars hägn man har kommit till ett sådant utjämnande av den yttre ställningen mellan människorna, alltså av klasskillnaden, har visserligen varit mer eller mindre varierande under olika tider, men dock i stort sett ungefär vad man här i Europa skulle kalla borgerlig vänster. Naturligtvis ha arbetarna haft och ha alltjämt för sina egna kår- och yrkesintressen kraftiga sammanslutningar, vilka gjort mycket gott. De ha ju också strejkens värdefulla och av alla respekterade vapen, som givetvis ingen vare sig kan eller tänker beröva dem. Detta är en sak, men en annan sak är att politiskt ansluta sig till tanken på samhällets kollektiva övertagande av egendomen och därmed upphävande av vad man där anser vara den värdefullaste sporre till allmänt välstånd som finns. Man sade — jag vet icke, hur pass riktigt det är, jag har icke haft tillfälle att kontrollera det — att strejkerna numera på anmärkningsvärt sätt äro i avtagande och att detta delvis beror på att arbetarna börja bli intresserade i de företag, där de arbeta. Efter förbudets genomförande ha icke blott insättningar allmänt och starkt ökats i sparbankerna, utan arbetarna ha även börjat och kunnat intressera sig ekonomiskt i de industriella företagen. Arbetarna bliva mer och mer delägare i företagen.

En sådan intressegemenskap mellan kapital och arbete motsätter man sig mångenstädes här i Europa. Att jag har rätt i min kanske ytliga uppfattning av saken, vågar jag ju icke påstå. Men huvudsaken är givetvis att finna bästa vägen till fattigdomens avskaffande och höjande av massornas välstånd.

Statsverks-
propositionen. (Forts.)

Är den amerikanska metoden den verksamaste för detta syfte, så är den förtjänt av efterföljd.

Nu brukar man här i landet allmänt klaga — man har också i dag haft anledning att göra det — över att det saknas kapital här i landet. Det är anmärkningsvärt, att sedan man där ute, så gott man kunnat, gjort sig av med alkoholen, har det blivit mera kapital i landet än det någonsin förut varit. Insättningarna i banker och företag ha blivit större än någonsin. Pauperismen är mindre än någonsin förut i Amerikas historia. Alkoholistanstalterna äro minskade ungefär till en tiondel av sitt förra antal. Vi bli emellertid här i Europa informerade om verkningarna av förbudet på ett sätt, som man i dessa dagar haft ett ypperligt tillfälle att få exemplifierat. Allvarliga och ansedda tidningar ha ägnat hel- och halvspalter åt ett meddelande om en »omvändelse», som nyligen skulle ha skett — ett meddelande som möjligen skulle hava passat i en skämttidning. Det är ungefär lika förnuftigt att komma med en sådan uppgift, som om man skulle telegrafera världen runt, att justitierådet Trygger har anmält sitt inträde i det kommunistiska partiet, eller om någon efter åhörandet av herr Winbergs anförande i dag ville telegrafera ut, att herr Winberg övergått till det konservativa partiet. Ungefär så är det, då man sprider ut, att en av Amerikas representativa förbudsvänner skulle nödgats konstatera, att förbudet vore ett stort missgrepp. Dessa artiklar äro naturligtvis ren humbug. Ingenting är säkrare än att amerikanerna, som äro ett praktiskt folk, fasthålla vid en åtgärd, vars ekonomiska och sociala förmåner äro så uppenbara.

Herrarna torde veta, att jag ett par gånger väckt motion om att vi medelst personer av olika åsikter i förbudsfrågan skulle anställa en verklig undersökning beträffande förbudets resultat. Man har emellertid ännu icke velat vara med därom. Efter vad jag nu anför, tycker jag, att man måste anse en sådan undersökning vara önskvärd. För vår del vilja vi få fram sanningen och endast sanningen i denna sak.

Jag har berört detta därför att jag vill framhålla, att om vi ville handla lika förnuftigt i avseende på en del statsekonomiska frågor, som man har kurage att göra i Amerika, så skulle det stå bättre till med välståndet i vårt land.

Beträffande vår nuvarande regerings politik i denna fråga får jag säga, att det är oroväckande att se den riktning, i vilken nykterhetspolitiken under de senare åren har utvecklats sig under ganska betydelsefull medverkan av en stor del av det nu regerande partiet. Detta parti var det första i vårt land, som på sitt program uppsatte vårt folks totala befrielse från rusdryckerna. Detta var ett hedrande beslut, som var det stora arbetarpartiet värdigt. Det låg i hela vårt folks intresse och i eminent grad i arbetarklassens intresse vid dess kamp för klassens lyftning till ett högre ekonomiskt, socialt och kulturellt plan. Med beklagande har man kunna konstatera, att partiet som sådant numera har frångått denna fasta förbudsvänliga hållning, och att en stor del av detsamma i synnerligen fruktbärande samverkan med den förbudsfientliga högern motverkar förbudstanken. Vi begära ju icke någon omedelbar proposition om rusdrycksförbud; det kunna vi icke göra, förrän vi äro övertygade om att vi ha en pålitlig folkmajoritet bakom oss, men vad vi kunna begära är en målmedveten medverkan i vår strävan för rusdrycksfrestelsernas successiva avskaffande. Åtskilliga handlingar från regeringens sida synas oss icke gå i sådan riktning. Vi ha icke klart för oss, vad regeringen vill i denna fråga. Med glädje och tillfredsställelse ha vi visserligen sett, hur den nu sittande regeringens chef och flera andra socialdemokratiska ledare inom och utom regeringen för sin del icke synas ha följt med i den pågående reaktionära strömningen i detta avseende. Vi vilja emellertid ha klarhet om vad regeringen och partiet i sin helhet vill göra i denna fråga.

Handlingar äro bättre än ord. Vilja de i samverkan med den största och äldsta folkrörelsen i vårt land målmedvetet arbeta för ett påskyndande av förberedelserna till vårt folks befrielse från rusdryckerna, eller skall en demokratisk regering idka fortsatt samverkan med de reaktionära krafterna på detta område?

*Statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Det nuvarande systemet agiterades in hos det svenska folket under uppgift, att privatintresset skulle bortelimineras ur rusdryckshandeln. Hur är det med denna sak för närvarande? Se vi icke, hur år efter år alltmer kring sig gripande privatintressen på detta område överallt utsträcka sina polyparmar? Herr Lindhagen talade för en stund sedan om »funktionarismen», och man har all anledning att tillämpa hans tal just på detta område. Tusentals personer ha blivit ekonomiskt intresserade genom sin ställning och sina befattningar i alla dessa bolag och dotterbolag, som vi se år efter år växa till en allt mäktigare stat i staten. Och vad ölet beträffar, är privatintresset ju fullkomligt orubbat och ökas alltjämt.

Vi hade hoppats, att det skulle bli en ädel tävlan mellan de folkliga partierna att hjälpa till att avskaka beroendet av alkoholkapitalet, men i stället ser det ut, som om det parti, vilket man förut såg som det främsta på barrikaden, skulle bli en återhållande kraft.

Jag har begärt ordet för att bland annat uttala dessa bekymmer, som röra sig ganska allmänt inom vidsträckta kretsar, och jag ber herrarna att på allvar taga reda på vad som är sant i avseende å erfarenheterna från Amerika och icke tro kritiklöst på vad som därifrån i tendentiöst syfte meddelas. Sanningen kommer naturligtvis förr eller senare i dagen. Det går icke en längre tid att dupera en hel värld. Men ju förr sanningen blir känd och ju förr alla demokratiska krafter ena sig till arbete för rusdryckernas tillbakaträngande, desto förr komma vi att nå allmänt välstånd i vårt land. Huvudfrågan, som vid alla remissdebatter skymtar i bakgrunden, är ju att skapa välstånd. Avskaffandet av rusdryckerna är icke den enda faktorn därvidlag, men det är en av de viktigaste, och en, vars försummelse kommer att stå landet dyrt.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén:** Herr greve och talman! Ett par av de föregående talarna i denna debatt ha berört regeringens utrikespolitik eller vissa sidor av densamma, och det torde tillkomma mig att besvara den kritik, som därvid framställts. Såväl herr Winberg som herr Ljunglund ha sålunda riktat förmaningar till regeringen med avseende å dess delaktighet i Nationernas förbunds verksamhet och dess alltför stora förtroende för denna politiska organisation. Herr Winberg bekände sig i detta sammanhang till den mera realistiska uppfattning, åt vilken denna kammars ärade ålderspresident givit uttryck häromdagen, och herr Ljunglund ville väl uttala samma tankegång, när han förebrådde regeringen den omotsvarighet, som lär råda mellan dess utrikespolitik och dess försvarspolitik.

Den överensstämmelse, som kan spåras i de båda talarnas syn på utrikespolitiken, ligger nog djupare än i deras gemensamma kritik av Nationernas förbund och dess verksamhet. De äro tydligen båda högst motvilliga att acceptera tanken på en successiv utveckling av de internationella förhållandena mot bättre organisation, en utveckling, vilken det kan vara möjligt för folken att genom egna insatser främja eller hejda. De vilja se de internationella relationerna under, vad man kunde kalla, en internationell katastrofteoris synvinkel. Herr Ljunglund tänker sig utan tvivel staternas politik såsom bestämd av orubbliga naturlagar och följaktligen ovillkorligen ägnad att förr eller senare driva ut dem i en ny världsbrand. Dessemellan springer fram ur hans panna, liksom Pallas Athene ur Zeus', ett nytt Europa, rustat med alla

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

de maktmedel, som tillkomma en redan färdig statsbildning. Alla mellanstatier förefalla honom misstänkta.

Herr Winberg åter torde ringakta detta svaga och imperialistiska Nationernas förbund och anse, att det måste gå under i ett nytt Ragnarök, varur en ny värld och nya himlar skola uppstå.

Somliga älska att kalla dylika uppfattningar verklighetstroгна. Jag skulle hellre vilja beteckna dem såsom vilande på en verklighetsfrämmande romantik, som sluter till ögonen för såväl utvecklingens lag som för det faktum, att det är mänskliga individer och massor, som själva gestalta folkens öden och sålunda kunna påverka utvecklingens gång.

Den är kanske riktig, den vanliga förebråelsen, att vänsterpartierna och särskilt socialdemokratien är böjd för en viss optimism i betraktelsen av de internationella förhållandena. Det ligger nära till hands, att de, som sträva för och tro på möjligheten av förändringar i de inre samhällsförhållandena, också äro benägna att med en viss tillförsikt arbeta för förändringar även i de mellanfolkliga förhållandena. Därav följer icke med någon nödvändighet en okritisk tro på snabba framsteg från det nuvarande tillståndet. Tvärtom, just de, som tillämpa utvecklingens tanke, äro mer inställda på att inse svårigheterna, som möta, och att tillsvidare nöja sig med relativt små steg framåt i sänder. Är det inte snarast de konservativa, som, jämte det de förklara världen oföränderlig och staternas egoism och nationalism vara naturligt nödvändigt givna, samtidigt ställa de största anspråk på en ny anda i den internationella politiken och klandra eller gräma sig över varje tecken till att den gamle Adam alltjämt lever.

Det har i debatten gjorts några reflexioner över det nuvarande utrikespolitiska läget och då särskilt över Locarno-uppgörelsens betydelse. Mig förefaller det vara synnerligen löftesrikt, att denna uppgörelse i allmänhet mottagits med så varma förhoppningar i de i uppgörelsen direkt deltagande länderna.

Detta mottagande visar, att tiden var mogen för en sådan avspänning och att uppgörelsen motsvarade en utbredd och alltmer växande folkstämning. Man önskar och man tror i dessa länder på en utveckling mot bättre förhållanden, och därmed är redan en viktig hävstång för den fortsatta utvecklingen i sådan anda given. Det är sant, att, såsom det har sagts, Locarno endast utgör en början, och det är otvivelaktigt, att endast de inledande svårigheterna ännu äro övervunna. Men dessa voro redan så stora, att deras besegrande utgör ett vackert och förhoppningsfullt första resultat, som innebär ökade garantier för freden.

Vad som framför allt är av betydelse i denna uppgörelse, är det närmande mellan Tyskland och dess forna fiender, vilket fått sitt uttryck däri, att de bilda en gemensam krets, icke två mot varandra misstänksamma och mer eller mindre fientliga läger. De tidigare planerna på en allians mellan vissa stater, till skydd mot eventuella anfall från Tyskland, ha givit plats för ett gemensamt garantiavtal, där ingen från början utpekats såsom eventuell fredsstörare, och enligt vilket garantien är ömsesidig, från vilket håll anfallet än skulle komma. Det löfte, som givits att icke gå till krig mot varandra, är visserligen i och för sig ingen fullgod garanti för fred. Men löftet får en särskild karaktär, då det inordnats i ett garantiavtal och kompletteras med skiljedomsavtal. Här kan man verkligen tala om en pacificering av västra Europa. En gammal krigshärd har omgivits med isolerande murar på ett sätt, som ger goda förhoppningar om att denna härd icke skall behöva oroa Europas fred. Det är också uppenbart, att ett undanröjande av krigsfaran i en del av Europa är i och för sig av betydelse för fredens vidmakthållande överhuvud. Konflikthanledningar på andra håll bli mindre farliga, om brandhärdarnas antal ha förminskats.

Locarnouppgårelsen karakteriseras också av de vittgående skiljedomsavtal,

varmed den är förenad. Utan tvivel har Genèveprotokollets tillkomst givit skiljedomsprincipen dess nuvarande högkonjunktur. Sedan en gång erkännandet givits, att en garantiuppgörelse krävde såsom komplement anvisning på rättsliga medel för konflikters biläggande, hade därmed en riktlinje givits, som opinionen samlade sig omkring. För första gången ha två stormakter, Frankrike och Tyskland, undertecknat ett förbehållslöst skiljedomsavtal för juridiska tvister, kombinerat med ett förlikningsavtal för intressetvister. Till detta fransk-tyska skiljedomsavtal hava fogats överensstämmande skiljedomsavtal mellan Tyskland å ena sidan, Belgien, Polen och Tjeckoslovakien å den andra. Slutligen förutsätter uppgörelsen Tysklands snara inträde i Nationernas förbund, varmed realiserar ett önskemål, som icke minst från svensk sida alltifrån Nationernas förbunds bildande har vid olika tillfällen framförts.

*Statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Skiljedomsavtalets värde mätes inte av det antal konkreta tvister, som bringas inför skiljedomstol och på den vägen få sin lösning, lika litet som den interna rättsordningens betydelse sammanfaller med antalet processer. Huvudvikten ligger däri, att regeringarna och folken vänja sig vid det faktum, att en mellanfolklig, opartisk instans existerar, och att meningskiljaktigheter i sista hand kunna hänskjutas dit. Detta faktum är ägnat att påverka behandlingen av uppkommande tvister i gynnsam anda och att redan från början dämpa otåligheten, översitteriet, maktkänslan och främja en mera objektiv, försonlig och tillmötesgående prövning av frågorna.

Själva tillkomsten av ett skiljedomsavtal innebär en ny sten i den internationella rättsordningens byggnad. De stater, som bekänna sig till uppfattningen, att en internationell rättsordning bör och kan muras upp, måste därför taga under övervägande, om de ej själva kunna bidra därtill genom att för egen del slå in på en aktiv skiljedomspolitik.

Det är från denna synpunkt, som den nuvarande regeringen ansett sig böra fullfölja i utsträckt omfattning den politik, som även föregående regeringar i princip anslutit sig till, och vi ha inte under fullföljande av denna utrikespolitik märkt några olägenheter, som herr Ljunghund trodde förefinnas på grund av den förmenta omotsvarigheten mellan försvarsresurserna och utrikespolitiken.

Sverige har ju redan från början av Nationernas förbunds tillvaro upprepade gånger framställt förslag avsedda att utvidga skiljedomsförfarandet och förlikningsförfarandet, och vi ha bl. a. framställt förslag i den riktningen i samband med behandlingen av de olika garantiavtalen. När dessa förslag om garantiavtal slutligen utmynnade i Genèveprotokollet, hade skiljedomstanken äntligen fått plats däri. Med anledning av Genèveprotokollets senare öde väcktes från svensk sida ett förslag vid senaste förbunds församling att till förnyad utredning hänvisa de i Genèveprotokollet upptagna bestämmelserna om skiljedom, i syfte att på denna väg rädda idén om ett kollektivt, obligatoriskt skiljedomsavtal inom ramen för förbundsakten.

Emellertid har regeringen också ansett som sin plikt att genom speciella skiljedoms- och förlikningsavtal för Sveriges del bidra till skiljedomsnätets utsträckning, alldeles oberoende av frågan om ett kollektivt avtal. Tillkomsten av ett sådant kan endast gagnas av, att en mängd speciella avtal förut äro för handen.

Den föregående regeringen hade avslutat ett kombinerat skiljedoms- och förlikningsavtal med Tyskland och förlikningsavtal med våra tre nordiska grannar samt med Schweiz. Vi ha fortsatt på denna väg och avslutat förlikningsavtal med alla övriga Östersjöstater, Estland, Lettland och Litauen, vilka stater antingen redan ha accepterat eller ämnat acceptera klausulen rörande obligatoriskt domstolsförfarande i rättstvister i stadgan för Haag-domstolen. Vidare förhandla vi med Nederländerna, som likaså accepterat sagda klausul.

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

om ett förlikningsavtal. Regeringen har också undertecknat kombinerade skiljedoms- och förlikningsavtal med Polen och Tjeckoslovakiet och förhandlar om dylika avtal med Belgien och Österrike. Slutligen ha vi — såsom redan i debatten omnämnts — undertecknat nya skiljedomsavtal med Norge och Danmark och förhandla om ett liknande avtal med Finland.

Avslutandet av förbehållslösa skiljedomsavtal med våra grannar har ingått såsom ett organiskt led i regeringens nordiska politik, och det är mig en stor tillfredsställelse att konstatera den enstämmighet, varmed denna avtalspolitik gillats av opinionen i Sverige.

Jag kan försäkra, att regeringen inte heller vid upprätthållandet av vår traditionella nordiska politik besvärats av den förmenta omotsvarigheten mellan försvarsresurser och utrikespolitik.

Vi ha givetvis sökt vidmakthålla och utveckla hjärtliga förhållanden till alla våra nordiska grannar. Med Norge och Danmark ha många tillfällen givits till tankeutbyte eller förhandlingar, därvid vi haft tillfredsställelsen att även personligen träda i kontakt med vederbörande stats- och utrikesministrar. I denna form kan det sägas, att de forna ministermötenas idé i begränsad form återupptagits.

Särskilt har det synts regeringen angeläget att fastare tillknyta de vänskapsband, som sedan gammalt förena oss med Finland. Vi ha självfallet utgått ifrån, att vårt förhållande till Finland bör bestå i samma fria samverkan, som karakteriserar förhållandet mellan övriga nordiska länder. På denna grundval är det enligt vår övertygelse möjligt att utveckla och befästa den svenskfinska vänskapen. Flera tilldragelser under det förflutna året ha varit ägnade att verka i denna riktning. Främst i betydelse komma — såsom redan förut påpekats — de besök, som de båda ländernas statschefer avlade i varandras huvudstäder och som äro i allas minne. Jag kan personligen vittna om den gentemot Sverige varma och tillgivna stämning, som överallt slog en till mötes i Finland. De båda besöken gävo även tillfälle till personlig kontakt mellan regeringsmedlemmar i respektive länder, en kontakt, som alltid är av stort värde för uppfattningen om stämningar och förhållanden i det andra landet.

När jag därefter övergår till mera speciella anmärkningar under debatten mot regeringens utrikespolitik, ber jag i förbigående få avvisa herr Winbergs påstående, att den ungerske ledamoten av Mosulkommittén skulle vara inblandad i den beklagliga myntförfalskningshistorien. Såvitt mig tillgängliga upplysningar ge vid handen, är detta rykte alldeles oriktigt. Det var också ett annat yttrande av herr Winberg, som påkallar ett svar från min sida. Herr Winberg var stött över att jag visat mig alltför tillknäppt vid ett besök, han gjorde. Jag beklagar livligt, att herr Winberg fått detta intryck, och jag skall icke underlåta att försöka göra mig litet trevligare nästa gång, men vill därmed inte på förhand utlova tillmötesgående mot de framställningar, som herr Winberg kommer med.

Jag kanske sedan får sysselsätta mig med några speciella spörsmål, som herr Ljunglund berörde i sitt med så stort intresse motsedda jungfrutal. Det må ursäktas mig, om jag därvid lämnar å sido de kryddor i anrättningen, som vi alla väl känna till från en viss aftontidning, och som göra dess läsning till en så pikant underhållning efter middagen. Sålunda förbigår jag den lilla grundlösa historien om kransen, som — ifall det tillåtes mig att uppträda som journalistisk rådgivare — synes mig ha sin rätta plats i den nämnda tidningens varjehandaavdelning, där så mycket annat smått och gott serveras. Jag skall inte heller uppta tiden med de reflexioner, som den ärade talaren gjorde angående ett och annat yttrande av mig under föregående riksdagssession. ehuru jag så väl förstår, att herr Ljunglund, som beklagligen inte då hade möjlighet yttra sig i riksdagen, kan önska ge kammaren del av vad han önskat säga, om han den gån-

gen varit senator. Endast ett missförstånd skall jag begagna tillfället att rätta. Med hänsyftning till en viss utnämning bragte herr Ljunglund i erinran ett yttrande av mig, att regeringen ej ämnar utnämna politiska generaler, liksom ej heller politiska amiraler. Tydligen har den ärade talaren fått för sig, att en general-krigskommissarie för befäl över krigsmakt i fält. Det förklarar mycket av hans kritik i hans tidning. Jag kan lugna honom med, att en generalkrigskommissarie är med hänsyn till sin funktion mer släkt med generaldirektörer än med generaler.

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vad angår övriga anmärkningar gällde en den omständigheten, att herr Engberg fått yttra sig i Genève rörande idén om arbetsinställelse såsom vapen i kampen mot kriget. Jag har ingen anledning att ingå på själva innehållet av herr Engbergs tankegång. Då det gäller spørgsmålet, om han borde fått yttra sig om denna sak eller ej, förvånar det mig, att herr Ljunglund, som håller så hårt på ordets frihet, har tagit anstöt av tillåtelsen till herr Engberg att såsom personlig mening framföra sin idé, en idé, som redan länge i hög grad sysselsatt arbetarklassen och dess internationella organisationer. Jag vill endast tillägga, att jag också har något svårt att förstå herr Ljunglunds och andras förskräckelse inför den »organiserade försvarsolust», som denna tanke realiserande säges innebära. Om verkligen idén är praktikabel — en fråga, som jag, som sagt, inte här skall yttra mig om — så skulle dess realiserande ju innebära, att denna »organiserade försvarsolust», såsom herr Ljunglund betecknar en dylik aktion, skulle drabba den stat, som utpekats såsom *angripare*. Då man kan utgå ifrån — och jag hoppas varmt, att herr Ljunglund utgår från samma ståndpunkt — att Sverige aldrig behöver försätta sig i det läget att utpekas såsom *angripare*, skulle ju frågan praktiskt sett gälla en arbetarklassens samlade aktion mot en stat, som vi äro skyldiga att verkställa sanktioner emot, således en stat, som kan sägas i mer eller mindre grad vara vår och Nationernas förbunds motståndare.

Jag kommer slutligen över till Mosulfrågan, som erhållit så stort utrymme i det intressanta jungfrutale. Jag nödgas komplettera de uppgifter, som herr Ljunglund lämnade om frågan, med några ytterligare upplysningar. Som bekant bragtes Mosulfrågan inför rådet i kraft av fredsfördraget i Lausanne mellan Turkiet å ena sidan och ententemakterna å den andra. I detta fördrag, som avslöts 1923, avstod Turkiet bl. a. från alla anspråk på den forna turkiska provinsen Irak eller Mesopotamien, som erkändes såsom en självständig stat. Tvisten rörande Mosul gäller, var gränsen skall gå mellan den nybildade staten Irak och Turkiet.

Nu kan det med fog sägas, att denna uppgift, som rådet sålunda fick, var både synnerligen vanskelig och mindre tilltalande från rådets synpunkt. Det gällde att komplettera ett fredsfördrag, att fritt avgöra över ett betydande områdes öde, sedan krigshändelserna medfört en fullständig omgestaltning av förhållandena därborta. Det var en ouppgjord fråga från världskriget, som nu lades på Nationernas förbunds axlar.

Emellertid tror jag ingen kunnat på allvar ifrågasätta, att rådet utan vidare skulle visa uppgiften ifrån sig. När bägge parterna vädjat till rådet såsom instans i tvisten, kunde rådet knappast göra annat än medverka — i enlighet med sin uppgift — till den bästa möjliga lösning. En förutsättning borde dock givetvis vara, att rådet hade full visshet om, vilken roll det fått sig tillerkänd i Lausannetraktaten. Här visade sig till en början meningsskiljaktigheter mellan parterna. Men efter förhandlingar i september 1924 kunde Branting såsom rapportör fastställa, att enighet hade nåtts och att båda parterna förklarat sig på förhand bundna av ett kommande rådsbeslut.

Det har framkommit den anmärkningen i Sverige, att Branting ej bort åtaga sig rapportörskap i denna vanskliga fråga, och samma anmärkning låg väl ut-

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

talad i herr Ljunglunds yttrande, att Sverige ej bort ha »någon trasa med i denna byk». Jag behöver inte inför denna kammare närmare utlägga, hur ohållbar en sådan kritik är. Enligt rådets reglemente är det rådsordföranden, som avgör, vilken rådsledamot som skall vara rapportör i en uppkommande fråga. Det följer av vårt medlemskap, att Sverige icke bör avvisa dylika uppdrag, och det skulle i själva verket vittna om en ganska osvensk räddhåga att söka komma ifrån ett värv, för vilket det anses, att en svensk rapportör skulle vara lämpligast. För övrigt erhöll Sverige detta rapportörskap vid en tidpunkt, då den Tryggerska regeringen hade att bestämma instruktioner för Sveriges ombud i rådet, och om herr Ljunglund inte låter övertyga sig av *mina* skäl, ser jag ingen annan utväg än att hänvisa honom till herr Trygger för upplysning, varför Sveriges ombud ej instruerades att springa ifrån rapportörskapet.

När den förberedande undersökningen av Mosulfrågan hade verkställts av den till platsen utsända kommissionen — i vilken en svensk diplomat fungerade som ordförande — tillkom det rådet att upptaga saken till avgörande. Den subkommitté, som tillsatts, hejdades emellertid i sitt arbete av den omständigheten, att divergenser ånyo uppkommo mellan parterna angående rådets funktion. Den tidigare vunna enigheten om Lausannetraktatens tolkning förefanns inte längre. Subkommittén nödgades då meddela övriga ledamöter av rådet det uppkomna läget i och för överläggning om hur rådet i denna situation borde handla.

Dessförinnan hade det engelska ombudet framfört till subkommittén det yrkandet, att, i fall subkommittén eller rådet hyste någon tvekan om rådets behörighet såsom skiljedomare, denna kompetensfråga måtte underställas den fasta domstolen. För min del hyste jag visserligen ingen tvekan om rådets behörighet som skiljedomare enligt Lausanneavtalet. Men övriga rådsmedlemmar ansågo försiktigheten bjuda att omgärda rådets blivande beslut med största möjliga auktoritet och fördenskull låta Haag-domstolen uttala sig angående rådets behörighet. Jag anslöt mig utan svårighet till mina kollegers mening, särskilt som det inom rådet yppade sig tvekan även rörande en annan rättsfråga, nämligen den voteringsregel, som borde tillämpas — en fråga, som föreföll betydligt mer invecklad än kompetensfrågan. Resultatet blev, att rådet beslöt inhämta domstolens utlåtande i nämnda båda spörsmål, vilket utlåtande sedan givetvis accepterades av rådet.

När rådet sedermera under sitt senaste decembermöte hade att taga ståndpunkt i sakfrågan, var utgångspunkten självfallet den rapport, som den Wirsenska kommittén hade avgivit och som innehöll en utförlig framställning av olika faktorer av betydelse. Det låg nära till hands att först fråga sig, om inte tillämpning av nationalitetsprincipen kunde leda till en lösning. I detta avseende voro emellertid förhållandena högst komplicerade. Frågan gällde, huruvida området skulle helt eller delvis tilldelas arabstaten Irak eller Turkiet. Av dess 800,000 invånare äro emellertid ungefär 500,000 varken araber eller turkar utan kurder, och kurder finns det eljest såväl i Turkiet som i Irak och Persien. Den arabiska befolkningen i Mosulområdet beräknas till omkring 170,000, den turkiska till omkring 40,000. Härtill komma cirka 60,000 assyriska kristna, 26,000 djävulsdyrkare, möjligen av kurdiskt ursprung etc. Ytterligare försvårades hänsynstagandet till befolkningens sammansättning av det förhållandet, att dessa olika folkslag voro så olämpligt fördelade inom området. Turkarna bodde i södra delen, araber och de kristna i norra, närmast turkiska gränsen etc.

Ifall befolkningens etniska sammansättning icke gav tillräcklig ledning för avgörandet, kunde möjligen någon slutsats vinnas, ifall man undersökte dess *önskemål*. Det var också på denna väg, avgörandet sedermera söktes. Det direkta medlet att genom folkomröstning utröna befolkningens önskemål visade

sig emellertid oanvändbart. Undersökningskommissionen gav övertygande bevis för omöjligheten av en folkomröstning. Men den hade i stället sökt bilda sig en uppfattning om befolkningens önskemål genom att resa omkring i området och inbjuda personer ur olika samhällslager att framställa sina meningar inför kommissionen under garanti för fullständig diskretion.

*Statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Resultatet av denna enquête angav undersökningskommissionen på det sätt, att majoriteten av befolkningen torde föredraga anslutning till Irak, under förutsättning dels att England bibehölle sitt mandat under en längre tid framåt, för att den nya arabstaten måtte konsolideras, dels att kurderna erhöles en vidsträckt autonomi. Den Wirsenska kommittén tycktes närmast luta åt ett avgörande efter dessa linjer. Den återopade också ekonomiska synpunkter till förmån för en lösning, som lät Mosulområdet förbliva odelat. Emellertid hade kommittén å andra sidan framhållit, att den icke ansåg sig kompetent att bedöma vissa andra faktorer, som kunde inverka på lösningen. Dessa antydde vara dels det förhållandet, att Mosulområdet liksom hela Irak tidigare hade tillhört Turkiet, dels den omständigheten, att det vore av vikt att finna en lösning, som i viss mån tillfredsställde bägge parterna och därigenom kunde utgöra en bättre grundval för goda grannförbindelser i framtiden. Kommittén förklarade, att ifall rådet ansåge dessa synpunkter tala för en delning av området, så vore den lämpligaste gränslinjen en liten flod, som kallas Lilla Zab, och vilken delar området i ungefär två hälfter.

Jag skall icke trötta med en redogörelse för de skäl, som tala för den ena eller den andra av dessa båda lösningar. Av den rapport, som jag framlade i rådet, framgår att de båda alternativen varit föremål för rådsmedlemmarnas ingående prövning men att man slutligen enat sig om den Wirsenska kommitténs huvudalternativ, d. v. s. områdets överlämnande till Irak intill den s. k. Brüssellinjen. Detta innebär ett bibehållande av det nuvarande status quo, och betyder, att Englands yrkande i huvudsak bifölles, med den modifikation att en landremsa norr om Brüssellinjen förblir i turkisk besittning.

Av min redogörelse torde framgå, att hela frågan utgjorde en typisk intresse-tvist, där avgörandet skulle träffas efter lämplighetssynpunkter med avvägande av de olika intressen, som kommo i betraktande: Mosulområdets intressen, Iraks intressen och Turkiets intressen. I en tvist av denna art finnes det ju inga bestämda normer att följa. Skäl kunna tala för både den ena och den andra lösningen. Uppgiften var icke av samma art, som den som tillkommer en domstol, när denna avgör en rättsfråga. Herr Ljunglunds tal om att rådet lämnat rättens område och kommit in på maktpolitikens vilar alltså på ett missförstånd av det juridiska läget. Ur juridisk synpunkt är endast att fasthålla, att parterna överlämnat åt rådet att avgöra frågan och att sålunda, oavsett föregående besittnings- eller rättsförhållanden, rådet hade full rättslig befogenhet att taga den hänsyn till områdets egna intressen, som rådet fann lämpligt. Avgörandet av den framtida suveräniteten över Mosulområdet var lagd i rådets hand; det var den tolkning av Lausannetraktaten, som Haagdomstolen enhälligt gav, ehuru visserligen denna tolkning bestreds av ena parten, Turkiet.

Angående avgörandets innebörd skall jag endast tillägga följande. Rådet ansåg sig böra, i överensstämmelse med den Wirsenska kommitténs förslag, knyta det villkoret till sitt beslut, att England åtog sig förlängt mandat över Irak genom förnyelse av bestående alliansfördrag för 25 år. Detta villkor bör så förstås, att rådet riktat en fråga till England, om det är berett att åtaga sig detta villkor. Svar härpå väntas inom sex månader från utslaget. Däremot har rådet icke utan vidare ålagt England att uppfylla villkoret, ty detta villkor sträcker sig strängt taget utöver den föreliggande tvisten om Mosulområdet. Mandatet skulle nämligen gälla hela Irak, ej endast det omtvistade området.

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Därest England inom angiven frist svarar, att det är villigt uppfylla villkoret, blir avgörandet definitivt. I annat fall har rådet att upptaga frågan till nytt beslut.

Om jag tar i betraktande det rättsliga läget i Mosulfrågan efter rådets utslag, är detta såtillvida egenartat, att den skiljedom, som avkunnats, icke har kommit till stånd enligt förbundsaktens allmänna regler utan i kraft av ett speciellt avtal, nämligen Lausannetraktaten. Redan härav torde följa, att förbundsaktens vanliga föreskrifter icke äro omedelbart tillämpliga. En annan egendomlighet är, att ehuru skiljedomen fällts i en tvist mellan England, som är medlem av förbundet, och Turkiet, som står utanför, avser den att reglera förhållandet mellan Irak och Turkiet, alltså mellan två stater utanför förbundet. Pakten innehåller icke några uttryckliga bestämmelser angående förbundets ansvar för mandatområden, medan mandatvillkoren bruka innehålla vissa regler, som synas förutsätta, att mandatärmakten har ett visst ansvar gentemot förbundet i avseende å mandatområdets bevarande inom fastställda gränser. Det föreligger sålunda åtskilliga moment, som göra denna fråga egenartad, och det torde icke vara anledning för mig att närmare ingå på de spörsmål rörande tolkningen av förbundsakten, som sålunda upprullas. Överhuvud taget tillkommer det ju de olika regeringarna att själva taga ståndpunkt till dylika tolkningsfrågor, ifall och när ett dylikt ståndpunktstagande skulle visa sig erforderligt.

Hur än prövningen av förbundsakten i antydda hänseenden må utfalla, är det anledning framhålla, att sedan parterna genom Lausannetraktaten hänskjutit denna territoriella fråga till Nationernas förbunds avgörande, det hade varit ytterst beklagligt, om något avgörande icke kommit till stånd. Därest rådet icke hade uppnått enighet om en lösning, skulle ju resultatet ha blivit en fortsättning av det nuvarande status quo, det vill säga området söder om Brüssel-linjen hade alltså de facto varit införlivat med Irak, medan rättsligt sett någon utväg för frågans legala ordnande icke hade stått till buds. Att ett sådant tillstånd hade varit tillfredsställande för områdets befolkning eller gynnsamt för fredens bevarande, kan väl med skäl betvivlas. I varje fall skulle Sveriges ombud ha ådragit sig ett stort ansvar genom att bryta enhälligheten och sålunda omintetgöra frågans definitiva avgörande i den ordning, Lausannetraktaten anvisat. Måhända hade därmed också risken för en konflikt ökats.

Med detta rent teoretiska resonemang angående möjligheten av en konflikt har jag naturligtvis på intet sätt velat uttrycka den uppfattningen, att en dylik komplikation för Mosuls skull är sannolik. Tvärtom finnes all anledning antaga, att den nu rådande spänningen skall så småningom lägga sig. Som bekant har också från engelsk sida offentligen och med styrka inför rådet understrukits den engelska regeringens villighet att genom förhandlingar söka komma till samförstånd med Turkiet, sedan nu den legala frågan om gränsen fått sitt avgörande. Jag får erkänna, att jag inte heller beträffande Sveriges verksamhet i denna fråga eller inom Nationernas förbund över huvud förstår vad innebörden kan vara i herr Ljunglunds uttalande om att vår utrikespolitik är för aktiv i förhållande till våra försvarsanstalter. Kan det verkligen vara herr Ljunglunds mening, att svenska regeringen skulle ha fört eller kunnat föra en annan politik inom rådet, om vi kunnat hänvisa till ett starkare försvarsväsen? Uppfattningen förefaller mig tills vidare alltför primitiv, för att jag skall tilltro den ärade talaren densamma och jag får därför avstå från att förklara hans ord.

Slutligen vill jag, herr talman, endast tillägga det, att jag med stort nöje och icke utan intresse tagit kännedom om herr Ljunglunds olika anvisningar och råd i Mosulfrågan. Men tillika får jag bekänna, att jag ändå värderat högre de råd, jag fått av mina ordinarie medarbetare under frågans behandling, vilka tillhöra vår utrikesförvaltnings bästa och mest omdömesgilla krafter.

Herr Stendahl: Herr greve och talman! Det har under den föregående debatten av några talare touchats vid kreditkassan av år 1922. Jag skall tilllåta mig att något komplettera programmet dels genom att beröra en transaktion, i vilken kreditkassan under föregående året deltagit, dels genom några reflexioner över det förhållande, i vilket kreditkassan kan tänkas stå till den föreliggande statsverkspropositionen.

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Redan när kreditkassan startades, tillät jag mig en rätt stark kritik över kassans konstruktion, och densammas verksamhet torde nu utan tvivel ha givit kritiken rätt. När kassan under 1925 deltog i den största transaktion, som kassan gjorde under det året, rörde det rekonstruktionen av ett bankföretag. Herrarna veta alla vilket det var: Nordiska handelsbanken. Rekonstruktionen gjordes i huvudsak på det sättet, att av bankens aktiekapital avskrevos ungefär 80 procent, och de resterande 20 procenten tillerkändes de gamla aktieägarna på det sätt, att de med motsvarande 20 procent fingo aktier i det nystartade aktiebolaget, vilket skulle övertaga den nödlidande bankens rörelse. Vidare överfördes ifrån bankens portfölj värden för ett par tiotal miljoner kronor till kreditkassan.

När kassan startades, avsågs, såvitt jag förstår, med densamma icke, att den skulle ingripa till stöd eller skydd för aktionärer, vilka gått in i mer eller mindre goda företag, utan den verkliga avsikten med kassans verksamhet var, att man genom kassan skulle skydda i första hand de insättare, som under andra förhållanden kunde tänkas bli nödlidande vid finansiella instituts kriser. För såvitt de värden, vilka vid Nordiska handelsbankens rekonstruktion överfördes till kreditkassan, ha de fulla värden, till vilka de övertagits av kreditkassan, är intet ont att säga om att aktionärerna i den gamla banken tillförsäkrats en fördel vid bankens rekonstruktion, men om det i framtiden skulle visa sig, att de från banken till kreditkassan överförda värdena komma att för staten genom kreditkassan medföra förluster och att en större eller mindre del av de i statsverkspropositionen för eventuella förluster å kreditkassan avsatta medel — cirka 8 miljoner kronor — till större eller mindre del skulle behöva tagas i anspråk för täckande av förluster å de värden, vilka kreditkassan övertagit från Nordiska handelsbanken, då torde det vara rätt så mycket att säga om transaktionen, i ty att, såvitt jag förstår, i så fall riksdagens anslagsbeviljande rätt trätts för nära. Huruvida anledning till klander i detta fall kan anses förefinnas eller icke, torde närmast få tagas i övervägande vid den blivande dechargebehandlingen.

Komma vi sedan till den inverkan, som kreditkassans ställning kan tänkas ha på den nu föreliggande statsverkspropositionen, så skall jag redan nu tilllåta mig att göra en vördsam hemställan till vederbörande budgetutskott att rätt ingående syna kreditkassans tillgångar i sönmmarna. Av statsverkspropositionen framgår, att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet för eventuella förluster, eller rättare sagt för redan kända förluster avsätter 8 miljoner kronor, men samtidigt säger herr statsrådet och chefen för finansdepartementet i statsverkspropositionen ifrån, att ytterligare förluster för kreditkassan äro ofrånkomliga men att medel för dessa förlusters täckande icke upptagits i statsverkspropositionen på grund av att av statsrådet dessa förluster icke, då statsverkspropositionen uppgjordes, kunde till sitt belopp fixeras. Det förefaller som om det under sådana förhållanden skulle ligga vikt uppå att de utskott, som ha att behandla de statsverkspropositioner, som närmast röra sig om skattesänkning på socker, tullsänkning på kaffe samt den direkta skattesänkningens förhållande till de indirekta skatterna, innan de gå att behandla dessa propositioner, verkligen lyfte på locket till kreditkassans portfölj och konstaterade, vad herr statsrådet och chefen för finansdepartementet förklarat sig icke vid nuvarande tillfälle kunna konstatera,

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

nämligen vad den verkliga förlusten för kreditkassan utgör. Skulle det efter ett sådant konstaterande visa sig, att medel till de i statsverkspropositionen avsedda sänkningarna av tullar och skatter icke skulle finnas, utan att man skulle behöva för sådant ändamål tillgripa de medel, som finnas i de enskilda medborgarnas fickor — något som, om jag rätt förstod herr statsrådets och chefens för finansdepartementet replik till min bänkkamrat herr Trygger, statsrådet icke ville göra, ity att han ansåg, att de medel, som finnas i enskildas fickor, äro bra förvarade där och icke böra tagas i anspråk utöver vad som skett i statsverkspropositionen — blir givetvis följden den, att de av herr statsrådet och chefen för finansdepartementet till höger och vänster i socker och kaffe m. m. i utsikt ställda presenterna icke kunna honoreras.

Jag tillåter mig sålunda ännu en gång vördsamt hemställa till vederbörande utskott att noga pröva och undersöka, hur det förhåller sig med de meddelade men icke preciserade förlusterna på kreditkassan.

Herr Trygger: Herr greve och talman! Endast några ord med anledning av finansministerns yttrande. Jag skulle kunna avstå ifrån att yttra mig, men det är ju så, att ifall man icke säger några ord till svar på en felaktig uppfattning av vad man sagt förut, heter det, att man har instämt, och det kan jag ej medgiva.

Då skulle jag vilja börja med att säga, att finansministerns anförande visade alldeles tydligt, att han icke varit här närvarande. Och det klandrar jag honom icke för, ty även med hans rörlighet är det svårt att vara samtidigt i bägge kamrarna. Han har sålunda haft till förfogande andras anteckningar, men det är minsann ej lätt att göra anteckningar åt en finansminister, som kommit med så många uppslag i sin proposition, och följaktligen har det lätt hänt, att det förekommit missuppfattningar, som börjat i anteckningarna och slutat i statsrådets anförande.

Statsrådet gjorde gällande, att min anmärkning, att inkomsterna från statens järnvägar skulle ha beräknats för högt eller till 8 miljoner kronor mer än vad järnvägsstyrelsen ursprungligen föreslagit, vore ett eko av en tidningsnotis, som sagt, att regeringen eller statsrådet själv infordrat järnvägsstyrelsens andra *utlåtande*, som ligger till grund för den höjning, som skett av den första beräkningen. Jag har aldrig insinuerat något sådant. Jag talade såvitt jag erinrar mig, endast om järnvägsstyrelsens första utlåtande och av finansministern föranledda nya *utredning*, och den nämnda tidningsnotisen fick jag första gången reda på nu. Men vad statsrådet icke meddelade, var att förutsättningen för järnvägsstyrelsens sista yttrande — och jag förmodar för det första också — var att taxorna skulle vara oförändrade, och numera är det ju så, att det är tal om att taxorna skola nedsättas. Då hade det varit av intresse att höra, huruvida statsrådet håller fast vid att man, t. o. m. om taxorna nedsättas, fortfarande kan hålla upp denna höjning med 8 miljoner beträffande inkomsterna från järnvägarna.

Vidare hade statsrådet råkat ut för en annan missuppfattning. Han gjorde gällande, att jag, när jag yttrade mig om aktievärdena, därmed velat ifrågasätta riktigheten av beräkningen av inkomst- och förmögenhetsskattens resultat. Man förstår ju, att om aktievärdena äro högre och det är utsikt till större utdelning, bli först förmögenheterna större och vidare bli inkomsterna större. Men det är en sak, som jag icke alls berörde, utan jag berörde aktievärdena från alldeles samma synpunkt, som statsrådet själv, nämligen huruvida man skulle kunna anse, att den stegring av aktievärden, som skett i slutet av förra året, kunde anses vara något indicium på eller bevis för att vår ekonomiska ställning överhuvud taget har förbättrats.

Ytterligare gjorde statsrådet gällande, att när jag talade om de automatiskt

växande utgiftsposterna, skulle jag ha gjort mig skyldig till en missuppfattning av statsrådets mening, huru de skulle kunna täckas. Ja, i det fallet är jag mycket oskyldig, ty jag läste endast upp vad statsrådet sagt, och så sade jag, att jag ej begrep det, men jag tillade ingenting själv. Följaktligen, är det något fel, så fanns det väl i statsrådets eget anförande.

Jag har emellertid ännu några erinringar att göra. Statsrådet säger, att det är ingen principiell skillnad mellan den ståndpunkt han intagit i fråga om inkomstberäkningen eller budgetens uppgörande överhuvud taget och den ståndpunkt hans företrädare intagit. Det kan jag rakt inte förstå. Är det ingen skillnad mellan den, som framgår i sina beräkningar med den största försiktighet, och den, som går fram med en synnerligen stor optimism — en oberrättigad optimism? Det är ju två helt skilda synpunkter. Jag undrar, vad herr Thorsson skulle sagt, ifall han läst den kungl. propositionen. Jag tror verkligen att han skulle ha blivit ganska förvånad över, att det ändå fanns så mycket fantasi, som man kunde använda vid uppgörandet av en budget.

Vidare får jag fråga, om jag missuppfattade finansministern på en punkt, där han hade ett yttrande, som föreföll mig ganska märkvärdigt. Han sade nämligen, att det begärda anslaget av 8 miljoner för arbetslöshetens bekämpande också skulle räcka till det bidrag till sjukkassor och arbetslöshetskassor, som skulle bli en följd av de propositioner, som i den delen komma att framläggas. Såvitt jag fattade honom rätt, yttrade han sig på det sättet. En dylik uppfattning framgår i varje fall ej av socialministerns uttalande i frågan, utan därav framgår tvärtom, att han tror att de 8 miljonerna möjligtvis äro otillräckliga för arbetslöshetens bekämpande på det gamla sättet, d. v. s. genom att bereda de arbetslösa tillfälle till arbete eller att i vissa fall i stället tilldela dem understöd. Socialministern yttrar följande, sedan han talat om dessa 8 miljoner: »Skulle förhållandena på arbetsmarknaden utveckla sig i så ogynnsam riktning, att detta belopp visar sig otillräckligt, måste givetvis särskilda utvägar sökas för beredande av de ytterliga erforderliga medlen.» Att man avsett att med detta anslag betala även de ovannämnda bidragen framgår väl ej av vad som sålunda uttalats.

Finansministern missuppfattade fullkomligt mitt yttrande, att nedsättningen av den direkta skatten borde avse att gagna näringslivet. Jag sade, att det var av vikt, att denna skatt nedsattes, ty därigenom och genom B-skattens avskaffande skulle man bli i tillfälle att lägga upp pengar. Kanitalsamlingen skulle därigenom få ett visst stöd. Därav drog finansministern den konsekvensen: Ja men om vi tänka oss att det sparas $4\frac{1}{2}$ miljoner av de 9 miljoner, varmed inkomstskattebördan skulle minskas, då vore det väl enligt herr Tryggers mening det bästa, att staten ej sänkte skatten, varigenom vi finge en besparing av hela beloppet. Jag vet ej vad finansministern härmed menar. Tro herrarna verkligen, att de skattdragande i allmänhet anse, att när de lägga sina pengar hos staten, är det det bästa sättet att bevara dem? Har staten visat så särskilt stort förstånd, då den handskats med skattemedlen, att en dylik placering skulle vara särskilt rekommendabel?

Statsrådet förbisåg en sak: att när penningar sparas i ett företag, stannar man ej slantarna i en strumpa och låter dem ligga där, utan man använder dem för att skaffa sig t. ex. bättre maskiner och överhuvud taget för att sätta sin produktionsapparat i bättre skick. Sedan finns det också ett annat sätt, varpå företag gagnas genom en skattesänkning, i det att skattenedsättningen understundom kan sätta ett företag i tillfälle att konkurrera och icke bli utslaget i konkurrensen, ty det veta vi ju alla, att för en industri är även skatten en del av produktionskostnaden.

Jag kanske gjorde mig skyldig till något stort fel, då jag slutade mitt anförande med att berätta en gammal historia, ty det är alltid det farliga med

Stataverks-
propositionen.
(Forts.)

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

historier, att de kunna så lätt missförstås. Jag ville berätta denna lilla historia för att därigenom få fram mitt omdöme om finansministerns budget. Jag talade om två personer: en som var sparsam och lämnade något efter sig, och en som lät sin omgivning ha glatt och trevligt och ej lämnade något efter sig. Statsrådet uppfattade historien som om jag avsåge med den förre herr statsrådet och hans budget. Men det skulle väl hava varit bra orimligt, då jag hela tiden visat, hur statsrådet uppskattat inkomsterna så högt som möjligt skrapat besparingarna så mycket som möjligt, ätit upp kassafonden till hälften och vidare kommit med utgifter, för vilka han icke har någon täckning, för att icke tala om att han också gör en present till allmänheten i fråga om kaffet, sockret och den lofvärda nedsättningen i inkomstskatten. Det var icke min mening, herr statsråd, att det skulle vara den där sparsamme och kloke mannen, som representerade statsrådet, utan Eder förebild var denna glada och hyggliga människa — den siste — som ville ha trevligt själv och att andra skulle ha roligt, den som när han dog — ett statsråd dör ju ofta på det sättet, att han avgår — lämnade efter sig till sina efterträdare en tom kassakista och nödvändigheten att skaffa nya inkomstkällor, för att icke tala om andra obehag. Detta var verkligen min mening, men, som sagt, jag skall akta mig för att använda gamla historier vidare.

Endast några ord till sist med anledning av hans excellens herr utrikesministerns yttrande. Jag skall ej gå in på närmare detaljer. Jag vill endast säga följande. Utrikesministern anmärkte, att högern fordrar för mycket av Nationernas förbund och resultatet av förbundets verksamhet. Jag undrar emellertid, vem det är, som fordrat för mycket av Nationernas förbund, om inte just den regering som utrikesministern tillhör. Kan man tänka sig en starkare fordran på att allt det bästa, som förbundet vill, skall omedelbart realiserar, än att handla så som den nuvarande regeringen gjort: att före andra stater verkställa det, som vi alla sträva efter men som det är så stora vanskligheter att kunna få genomfört, ty det fordras så stora förutsättningar för att den eftersträfvade nedrustningen skall vara förenligt med fredens bevarande och vår egen säkerhet? Där ser man väl, att den nuvarande regeringen och utrikesministern ha större fordringar på Nationernas förbund än någonsin högern. De ha realiserat nedrustningen, som först på ett senare stadium kan genomföras, om man verkligen håller på den internationella ordningens säkerhet.

Vad därefter Mosulfrågan beträffar, har jag den uppfattningen, att det i regel är önskvärt, att när Sverige framträder utåt genom någon sin representant, särskilt när denne är en regeringsmedlem, en viss återhållsamhet i den offentliga kritiken iakttages, även om denne representants uppträdande i sak eljest bort ge anledning till en allvarlig kritik. Detta har man ju i allmänhet även i svenska riksdagen iakttagit. I överensstämmelse med denna ståndpunkt anser jag det icke lämpligt att inlåta mig på något närmare uttalande i den här omdebatterade Mosulfrågan. Jag kan dock säga, att för en jurist vore det rätt intressant att beröra detta spörsmål, men jag gör det ej på grund av förut angivna, av mig godkända ståndpunkt. Men när utrikesministern yttrat sig på sätt som skett, kan jag icke underlåta att framhålla, att det varken ur synpunkten av skiljedomstankens främjande eller ur synpunkten av vårt lands intresse är gagneligt, att en ledamot av en svensk regering, som genom omständigheternas makt blir medlem av en internationell skiljedomstol angående en brännande internationell fråga, icke drager i betänkande att först låta världen förstå, att han förordar en viss lösning av frågan, men kort därefter vid domens fällande ansluter sig till en helt annan mening.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Mitt svar kan bliva ytterligt kort.

Jämväl jag måste anmäla, att finansministerns frånvaro föranledde ho-

nom till att slå in öppna fönster, då han polemiserade mot någonting, som jag icke sagt, under det att allt det jag sade, både mina erinringar, uppgifter och omdömen kvarstå fullständigt obemötta. Under sådana förhållanden kan jag givetvis icke hava någon anledning att uppehålla diskussionen.

Herr finansministern talade om för oss, på vilka grunder han kommit att avvika från de olika verksamhetsmyndigheternas förslag. Jag skall nu icke gå in på den saken. Jag skall blott säga, att när han avslöt denna del av sitt anförande med att ange som sin åsikt, att verksamhetsmyndigheterna gjorde rätt i att hålla sig på den säkra sidan, vill jag för min del uttala, att herr finansministern säkerligen också gjort rätt, därest han sökt följa verksamhetsmyndigheternas exempel.

Herr statsrådet **Wigforss**: Jag kanske får lov att omedelbart göra ett par korta repliker till de två sista talarna.

Jag beklagar, om min frånvaro föranlett mig till att polemisera mot herr Trygger på ett sätt, som icke varit berättigat. Jag fick verkligen den uppfattningen, att herr Trygger skulle hava antytt, att den senare beräkningen från järnvägsstyrelsen skulle hava varit föranledd av finansministern. Om detta yttrande nu icke fallit, ber jag herr Trygger om ursäkt.

Med avseende å järnvägsstyrelsens beräkningar glömde jag verkligen i mitt första anförande att gå in på en punkt, om vilken jag hade en anteckning att herr Trygger talat, nämligen frågan om taxesänkningen. Då är det uppenbart, att jag genast vill säga, att det var icke känt och kunde icke vara känt för finansministern, då denna finansplan uppgjordes, att sådana förslag till taxesänkning skulle framläggas av järnvägsstyrelsen. Det var icke denna regering utan, såvitt jag icke minns orätt, den regering, för vilken herr Trygger var chef, som gav järnvägsstyrelsen de direktiv, som gjorde det möjligt för denna styrelse att komma fram med ett förslag, som skulle medföra en så väsentlig minskning i järnvägarnas netto. Men omedelbart sedan jag fått reda på att ett sådant förslag förelåg, har jag förvissat mig om, att man inom järnvägsstyrelsen var fullt på det klara med, att dessa ändringar i järnvägstaxorna, om de överhuvud taget komma till stånd, vilket naturligtvis ännu står i vida fälet, säkerligen icke komma till stånd så snabbt, att de utöva något inflytande på inkomsterna under budgetåret 1926—1927. Jag vill icke förneka, att om detta faktum hade varit bekant för mig och alltså möjlighet förefunnits för att en stark inkomstsänkning och således även en stark sänkning av hela förräntningsprocenten för statens järnvägar under kommande tider skulle inträda efter ingången av budgetåret 1926—1927, är det möjligt, att jag funnit mig föranlåten att vidtaga vissa dispositioner av annat slag i den nu framlagda finansplanen.

Att mitt yttrande var oklart i fråga om de 8 miljoner kronorna till arbetslöshetsunderstöd beror kanske därpå, att jag, trots det jag talade ganska länge, dock yttrade mig helt kort på den punkten. Det förhåller sig så, att de förslag till ökade anslag till vissa sociala ändamål, till sjukförsäkring och arbetslöshetsförsäkring, som komma att framläggas av Kungl. Maj:t, komma icke att medföra några kostnader under budgetåret 1926—1927. Förhållandet är nämligen det, att de kostnader, som av dessa anordningar skulle bli en följd, icke behöva utgå förrän under det därpå följande budgetåret. Det var detta jag åsyftade, då jag sade, att den ram, inom vilken anslaget till arbetslöshetens bekämpande håller sig, icke torde behöva överskridas, naturligtvis för så vitt man icke även i fortsättningen räknar med att ständigt behöva nya anslag till denna gamla metod för arbetslöshetens bekämpande. Men jag vill erinra om att den metod, som vi nu använda, alltid har ansetts såsom något extraordinärt, och pengar till detta ändamål ha förut — det har

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

ju endast skett en enda gång, nämligen då 1922 års riksdag beviljade 85 miljoner kronor — tagits ur kassafonden, därför att beloppet betraktades såsom ett engångsanslag.

När herr Trygger sade, att det verkligen finns, och när han ansåg, att det är alldeles självklart, att det måste finnas, en principiell skillnad mellan det sätt, varpå jag betraktar en finansministers uppgift att beräkna inkomsterna, och det sätt, som har använts av mina båda företrädare i ämbetet, tror jag, att herr Trygger ej tillräckligt uppmärksammat den skillnad, som jag drog upp mellan denna rent principiella utgångspunkt och de yttre omständigheter, under vilka man får lov att låta principen verka. Jag är fullt övertygad om att herr Thorsson icke skulle hava gjort någon invändning mot den ståndpunkten att, i den mån det ekonomiska läget är stabiliserat, så att man har möjlighet att beräkna utgifterna någorlunda riktigt, bör man också beräkna inkomsterna på det sätt, på vilket man tror att de skola utfalla, och låta den eventuella risken tagas av kassafonden. Jag tror, att om saken framställes på det sättet, skulle den hava vunnit anslutning även av finansministern i herr Tryggers egen regering. Men, säger man, och det är riktigt, då bör man också ha en kassafond, som är stor nog för att taga dylika risker. Det skall jag gärna medgiva, att om storleken av en dylik kassafond kan man tvista. Den enda punkt, om vilken diskussionen egentligen skulle kunna föras under denna riksdag, är alltså, såvitt jag förstår, den, huruvida jag i den nu framlagda finansplanen tagit alltför många miljoner ur kassafonden, icke för att strö ut till höger och vänster och göra folk glada utan för att därmed betala skulder, som på ett eller annat sätt måste betalas, såvida man inte vill fortsätta att balansera dem. Det är möjligt, att man kan komma till den uppfattningen, att kassafonden vid utgången av detta budgetår bör vara icke 38 utan 48 miljoner kronor och att man alltså fortfarande kan balansera med spannmålslagerhusen och fryshusen såsom en fiktiv tillgång och låta 10 miljoner kronor kvarstå i kassafonden för att vara på den säkra sidan. Jag skulle även vilja giva herr Ekman samma svar, att det icke är riktigt att jämställa finansministerns uppgifter och plikter med ämbetsverkens. Ämbetsverken hava en viss skyldighet att komma med uppgifter, för vilka de, såsom det heter, kunna ansvara. Såvitt jag förstår, känna de sig kanske av denna sin plikt drivna att räkna mera försiktigt än de haft skyldighet till. Men de hava icke någon anledning att göra detta, om jag så får säga, politiska bedömande — som jag anser, att en finansminister bör göra — huruvida det är riktigare att hava en säkerhetsmarginal eller att låta pengarna ligga kvar i skattebetalarnas fickor. På grund härav anser jag, att det icke är riktigt att överföra den försiktighet, som jag likaväl som herr Ekman anser ämbetsverken hava skyldighet att iakttaga, till finansministerns beräkningar.

Vad vidare angår herr Tryggers roliga historia, tror jag icke, att jag missuppfattade den. Jag använde heller icke anknytningen till denna historia på annat sätt än för att ytterligare stryka under, att det även från herr Tryggers sida tycks vara naturligt att jämföra staten och en finansminister, som ansvarar för statens affärer, med en enskild affärsman. Man kan inte alldeles likställa en enskild affärsman eller vilken medborgare som helst, en familjefader, som låter familjen ha det bra, medan han lever, och icke lämnar efter sig något, med en finansminister, som säger, att vi icke behöva ha onödigt stora kassaförlag. Det är en stor skillnad mellan dessa båda saker och först då man förstår detta, kan diskussionen fortsätta.

Även på en sista punkt tror jag att herr Trygger en liten smula missförstod mig. Det var när det var tal om sparsamhet. Jag anförde, att om man ville vara fullt säker på att dessa 9 miljoner kronor skulle komma näringslivet till-

godo, skulle man icke lämna dem kvar i fickorna vare sig hos konsument-skattebetalarna eller hos betalarna av direkta skatter, ty i intet fall bleve alla dessa pengar sparade, men om man däremot låter dem stå kvar hos staten skulle de bli sparade. En självklar förutsättning för detta resonemang var, att dessa 9 miljoner kronor icke skulle användas för löpande utgifter. Jag tror, att jag till och med nämnde, att de skulle stå där såsom tillgång eller användas för att betala skulder. Om dessa 9 miljoner kronor stå såsom tillgång i kassafonden kunna de användas till att lätta på statens upplåning, och i samma mån de lätta på statens upplåning, lätta de också på kapitalmarknaden. Vad beträffar herr Tryggers argumentering att den enskilde affärsmannen låter pengarna komma ut i rörelsen och icke stoppar dem i strumpan, så hoppas jag det icke var herr Tryggers mening, att göra gällande, att de miljoner, som staten har placerat på ena eller andra sättet, äro stoppade i en strumpa, utan även de komma naturligtvis näringslivet till godo.

*Statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Herr Ljunglund: Herr talman! Jag har blott några ord att replikera på hans excellens herr utrikesministerns mycket upplysande och mycket underhållande kåseri.

Det var endast en sak, som jag skulle vilja anmärka mot hans excellens' många värdefulla upplysningar, och det var den, att medan han diskuterade denna fråga, så försvann så småningom allt vad rättsfråga och rättstvist heter. Det hela förvandlades till en typisk intressefråga. Jag undrar, om själva rättsfrågan var så alldeles främmande för Mosulproblemet. Jag undrar om icke Sverige rent av fick den uppgift som det fick, därför att vårt land åtnjuter ett stort anseende för sin starka rättskänsla. Detta är också en tillgång, som bör vårdas. Om det nu förhåller sig så, att turkarna, genom att hänvisa saken till förbundsrådet, hade så att säga skänkt efter på sin rätt, vilket förefaller mig något otroligt, är det dock tydligt, att de med tanke på Sveriges starka rättskänsla hade den förhoppningen, att deras rättvisa sak skulle ifrån den svenska rapportörens och från det svenska ombudets sida, i den mån han var domare, vinna någon uppskattning. Det visade sig också, att de i det fallet dömde rätt. Hans excellens utrikesministern var ju för en uppgörelse, som ville giva Turkiet rätt väsentligt mycket mera, än det slutligen fick. Vad vi icke fingo veta här, var anledningen till att hans excellens ändrade sin ståndpunkt. Jag får väl av hans allmänna uppfattning sluta mig till att det var lämplighetsskäl. Då står det emellertid fast, vad jag sade i middags, att en sådan opportunism medför sina risker. Jag anser, att den icke minst för små länder kan vara ganska riskabel. Är det så, att frågan, om det ena området skall tillhöra den eller den staten, skall förvandlas uteslutande till en lämplighetsfråga, där rätten icke har något ord med i laget, så tror jag, att detta kan bli mycket farligt för de små staterna.

När jag också yttrade mig om den nödiga motsvarigheten mellan utrikespolitik och försvar, har hans excellens herr utrikesministern alldeles rätt i, att jag ingalunda hyste en så primitiv uppfattning, att jag menade, att ett starkt väpnat Sverige skulle på ett helt annat sätt kunna hävda sin ståndpunkt i den internationella debatten, utan jag menade, att ett väl rustat Sverige kunde åtminstone med något mindre farhågor motse följderna av ett utslag, som gick förbi rätten men fotades endast på s. k. lämplighetsskäl. Det är mig en stor glädje att höra, att hans excellens hyser en så fast förtröstan till skiljedoms-tanken och fredens framgångar. Jag skulle mycket gärna vilja dela denna hans uppfattning och delar den kanske i enskilda detaljer, men i det stora hela bestå dessa rivaliteter och motsättningar, om vilka jag talade på förmiddagen, och de försvinna icke, därigenom att man blundar för dem. Den motsättning, som har uppstått mellan Nationernas förbund å ena sidan och Ryssland och

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Turkiet å den andra, försvinner icke genom att man blundar för den eller genom att en hel del av de mindre staterna sinsemellan avsluta skiljedomstraktater.

När jag hörde hans excellens herr utrikesministerns optimistiska resonemang, kom jag att tänka på en visa, som lär vara i svang och som jag hört, visserligen icke sjungas, men citeras, och som lyder ungefär som så: När oväder stundar, om bara man blundar, är himmelen ljusblå ändå.

Herr Örne: Herr greve och talman! Jag har begärt ordet icke i avsikt att uppehålla kammaren med några allmänpolitiska utläggningar utan endast för att lämna ett par upplysningar i anledning av det anförande, som min ärade vän herr Stendahl hade för en stund sedan.

Vid genomförandet av rekonstruktionen av Nordiska handelsbanken, som berördes av herr Stendahl, följde kreditkassan samma principer, som följts beträffande övriga bankrekonstruktioner. Det är alldeles klart, att kassan icke räknade med annat, än att de övertagna engagemangen hade det värde, att de räckte för att lämna aktieägarna deras 20 % av aktiekapitalet. Men, liksom vid föregående rekonstruktion, är det klart, att denna anstalt icke behövde övertaga eller, rättare sagt, att man icke bad den övertaga några engagemang, som voro fullt bankmässiga. Det var s. k. frusna krediter, som det i stor utsträckning gällde, d. v. s. krediter, beträffande vilka man måste avvakta tiden för att verkligen kunna avveckla dem. En omedelbar realisation skulle otvivelaktigt hava tillskyndat kreditkassan liksom även banken betydande förluster. Får man däremot tid på sig, finns det utsikter till att affären icke skall bli så synnerligen dålig. Det förvånar mig i hög grad, att en så erfaren affärsman som herr Stendahl verkligen kan tro, att man i detta ögonblick kan komma till en säker uppfattning genom att lyfta locket av kreditkassans portfölj och titta i den, när det gäller krediter av detta slag. För en del bankers del äro ju förhållandena sådana — eller ha varit sådana —, att man måste räkna med att ha tid på sig för att slippa likvidera vederbörande bank.

Till slut endast ett ord om kreditkassans uppgift och verksamhet. Efter att hava tittat en smula på papperen tager jag mig friheten säga, att med det utlägg, som finansministern har föreslagit, ja, till och med om utlägget skulle stiga till det dubbla, har det svenska samhället på kreditkassan gjort en oerhört stor vinst, tack vare möjligheten att med bistånd av denna kassa avveckla i lugn och ro förhållanden, som vid en häftig avveckling skulle hava tillskyndat enskilda stora förluster och kastat massor av arbetare ut i arbetslöshet.

Herr Stendahl: Herr vice talman! Jag vågar gentemot den siste ärade talaren alldeles bestämt påstå, att hans uppgift att kreditkassan vid rekonstruktion av Nordiska handelsbanken förfarit precis på samma sätt, som kassan gjort vid alla andra rekonstruktioner, är fullkomligt felaktig. Jag skall lämna ett belägg på att min uppgift gentemot den siste ärade talarens är den riktiga.

Det är ett tillräckligt stort antal av kammarens ledamöter, som ha bittra personliga erfarenheter från ett bankinstitut, som kallades Lantmännens bank. När densamma rekonstruerades, skedde detta icke på det sättet, att aktieägarna i denna bank tillförsäkrades en viss procent av sitt aktieengagemang i den gamla banken genom gratisaktier i den nya, Jordbrukarbanken, utan det gick till på det sättet, att staten genom kreditkassan alldeles bestämt fordrade, att aktieägarna i Lantmännens bank till fulla aktiebeloppet skulle svara för den gamla, d. v. s. den bankrutterande bankens, engagemang. Först sedan det efter en lång likvidationstid kunde visas, att något överskott funnes för

aktieägarna, skulle detta utbetalas till aktionärerna. Här har man — och det är icke första gången — gått in på en helt annan linje, nämligen den, att man i förskott diskonterar ett överskott, som alldeles säkert icke finns, även om man skulle taga på sig en likvidationstid lika lång som den, som man tog på sig för att likvidera Lantmännens bank. Det är mot *detta*, min ärade vän herr Örne, som jag reagerat. Det, som gäller mot den ene, kan också gott gälla mot den andre, och den privatman, köpman eller annan, som tar risken att ingå i ett aktiebolag, vet, att han därmed tar risken för hela det nominella beloppet, under förutsättning att han icke betalat mera för sina aktier, ty då blir ju risken ändå större. Det finns ingen anledning för staten att till täckande av misspekulationer på aktier träda emellan, utan var och en må taga sin egen risk, om han ger sig in på den leken. Däremot är det stor anledning — och däri instämmer jag fullständigt med den siste ärade talaren — för staten att träda hjälpende emellan för alla dem, som icke i spekulationsssyfte gått in för det ena eller det andra, utan i förtroende till en institution, som kallas för den av staten instiftade bankinspektionen, sätta in sina sparade pengar i bankföretag, och att se till att dessa sparade icke bliva lidande.

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Herr Luterkort: Herr talman, mina herrar! Såsom jag väntade, har denna debatt icke kunnat gå förbi, utan att en av de båda beklagliga kommunalarbetarkonflikter, som ägt rum i riket under förra året bragts på tal, givetvis i form av ett angrepp mot den sittande regeringen. Detta angrepp har redan besvarats från statsrådsbänken. Då jag icke desto mindre vill ytterligare med ett par ord beröra denna sak, beror detta därpå att jag nser, att den uppfattning om den *rättsliga innebörden* av kommunalarbetarkonflikterna, som gjorts gällande från det angripande hållet, icke bör få stå alldeles oemotsagd i en debatt som denna.

Jag vill då säga, att det t. ex. knappast finnes ett ord, som i partipolitiskt syfte så missbrukats i detta sammanhang som ordet rättssamhället. Men jag skall icke upptaga kammarens tid med att i detalj visa upp detta. Jag vill endast, innan debatten avslutas, i kammarens protokoll hava antecknat ett uttalande från högerhåll under de kritiska dagarna i Kalmarkonflikten.

Det yttrande, som jag syftar på, fälldes av en ledamot av denna kammare, tillika en av Kalmar stads förtroendemän; jag tror icke, att han just nu är i kammaren närvarande. Då man, från ett annat håll, där man hade intresse av att få konflikten i hela dess omfattning bilagd på det sakligen sett för alla parter bästa möjliga sätt, framförde en del synpunkter och i detta sammanhang hänvisade till att frågan var föremål för den statliga förlikningsinstitutionens verksamhet, svarades: Från stadens sida har *ej begärts* någon medling; den åtgärden får stå för deras räkning, som skickat oss medlare. — Detta var den ungefärliga innebörden av det utav mig åsyftade uttalandet, vilket jag önskat få antecknat. Det visar vilken grundskillnad i åskådning, som här i själva verket är rådande beträffande den rättsliga sidan av saken. Man aktar icke för rov att ställa sig avvisande mot den form för arbetskonflikters lösande, vilken redan nu rymmes inom gällande lag. Det är detta som gör det förklarligt, att man från vårt håll med en viss misstro motser kraven å en lagstiftning om obligatorisk skiljedom o. d. i vissa arbetskonflikter även om man, såsom förhållandet är med mig, personligen, kan vara benägen för att skrida till en saklig och objektiv undersökning rörande skiljedomsförfarandet beträffande de rent rättsliga momenten uti ifrågavarande konflikter.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande proposition, såvitt den angick tullsatserna för och restitutionsbeloppen vid återutförsel av kaffe ävensom sockerbeskattningen, till bevillningsutskottet, i vad propositionen

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

rörde pensions- och indragningsstaterna, till bankoutskottet, såvitt propositionen avsåg jordbruksärenden, till jordbruksutskottet samt i övrigt till statsutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 22, med förslag till lag om upplåtelse under åborätt av viss jord m. m.

Propositionen hänvisades, såvitt den angick förslaget till lag om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. i skogsvårdslagen den 15 juni 1923, till jordbruksutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 24, angående vissa frågor rörande tillämpningen av föreslagen lag om upplåtelse under åborätt av viss jord m. m.

Föredrogs och hänvisades till kammarens första tillfälliga utskott herr *Frändens* motion, nr 15, om förbud mot anordnande utan polismyndighets tillstånd av demonstrationståg m. m. på allmän plats å landsbygden.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Till tillfälligt utskott ha remitterats motionerna nr 13 och 14. Jag hemställer, att kammaren måtte besluta, att båda dessa motioner skola tilldelas första tillfälliga utskottet.

Denna hemställan bifölles.

Avgåvos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 32, av herrar *Holmgren* och *Petrén*, angående anslag till bildprojektionsapparat för den medicinska undervisningen vid karolinska institutet; och

nr 33, av herr *Petrén*, angående ändring i Kungl. Maj:ts förslag rörande läkarbefattningar vid Hälsingborgs hospital.

Herr *Elisson* avlämnade en av honom m: fl. undertecknad motion, nr 34, med förslag till förordning angående utförselbevis för råg och vete.

Denna motion hänvisades till bevillningsutskottet.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutade kl. 11.05 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 20 januari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr stasrådet *Nothin* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 27, med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 § i lagen den 17 oktober 1900 om straffregister;

nr 33, med förslag till lag om ändrad lydelse av § 10 i förordningen den 16 november 1863 angående allmänt kyrkomöte; samt

nr 37, med förslag till lag om ändrad lydelse av andra stycket av slutbestämmelserna i lagen den 19 juni 1917 angående ändring i vissa delar av lagen den 1 juli 1898 om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.

Anmälades och bordlades bankoutskottets memorial och utlåtande:

nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse;

nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse; och

nr 3, i anledning av väckt motion angående dyrtidstillägg åt den hos riksdagen tillfälligt anställda personalen.

Anställdes val av sju ledamöter i kammarens första tillfälliga utskott. Därvid avlämnades 88 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckning »den gemensamma listan» och upptagande namnen på följande personer i denna ordning:

herr Sandegård,

» Anderson i Hägelåkra,

» Johansson i Hornsberg,

» Svänsson i Kalmar,

» Vrang,

fröken Hesselgren, Kerstin,

herr Schedin.

Dessa personer hade alltså utsetts till ledamöter i utskottet.

Herr talmannen yttrade: Jag ber att för kammarens ledamöter få påpeka, att bland de utdelade valsedlarna, närmast efter den valsedel som nu använts, ligger valsedeln för suppleantvalet. Det är naturligtvis icke den valsedeln, som nu skall komma till användning.

Företogs val av sju ledamöter i kammarens andra tillfälliga utskott. Därvid avlämnades 74 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »den gemensamma listan» och alla utom två upptagande namnen på följande personer i denna ordning:

herr Julin,
» Rooth,
» Abrahamsson,
» Larsén,
» Nilsson i Östrabo,
» Österström,
» Andersson i Boda.

Dessa personer hade alltså utsetts till ledamöter i utskottet.

Anställdes val av fyra suppleanter i kammarens första tillfälliga utskott. Därvid avlämnades 47 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckning »den gemensamma listan» och upptagande namnen på följande personer i denna ordning:

herr Magnuson, Paul,
» Sundberg,
» Karlsson i Gillberga,
» Ericson i Obergå.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter i utskottet.

Företogs val av fyra suppleanter i kammarens andra tillfälliga utskott. Därvid avlämnades 42 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckning »den gemensamma listan» och upptagande namnen på följande personer i denna ordning:

herr Sandén.
» Dahl, G.,
» Holmgren, Israel,
» Nilsson, Alexander.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter i utskottet.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 34, med förslag till förordning om fastighetstaxering år 1927 m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Petrén* m. fl. väckta motionen, nr 29, angående statsbidrag till sjukhem för kroniskt sjuka.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:
nr 30, av herr *Andersson, Elof*, m. fl., angående nedbringande av byggnadskostnaderna vid nyskapandet av småbruk och egna hem; och
nr 31, av herr *Tjällgren* m. fl., om statsbidrag till vinterväghållningen.

Föredrogs och godkändes kanslideputerades memorial nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

Vid föredragning av de vid sammanträdet början avlämnade kungl. propositionerna hänvisades dessa, nr 27 och 37 till behandling av lagutskott samt nr 33 till konstitutionsutskottet.

Avgåvos och hänvisades till konstitutionsutskottet nedannämnda motioner:
nr 35, av herr *Tjällgren* m. fl., om beredande av möjlighet till användande av fraktionsbeteckning vid val till landsting;
nr 36, av herr *Tjällgren* m. fl., om beredande av möjlighet till användande av fraktionsbeteckning vid vissa kommunala val; samt
nr 37, av herr *Lindhagen*, angående införande av verklig (decisiv) folkomröstning.

Avgåvos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:
nr 38, av herr *Johansson, Johan*, m. fl., om anslag till det frivilliga skytteväsendets befrämjande;
nr 39, av herr *Leander*, om anslag till istandsättande av pansarbåten Oscar II:s ångpannor m. m.;
nr 40, av herr *Lamm*, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag i fråga om anslag till kommunikationsdepartementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli;
nr 41, av herr *Thulin* m. fl., angående förhandlingar mellan staten och Stockholms stad om en provisorisk järnvägsförbindelse mellan statens egendomar nordost om Stockholm och central punkt i Stockholm;
nr 42, av herr *von Geijer*, om anslag till vissa värmeledningsarbeten i universitetets i Lund institutionsbyggnader;
nr 43, av herrar *von Sydow* och *von Sneidern*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om lönerreglering för befattningshavare vid tekniska högskolan;
nr 44, av herrar *Boman* och *Björnsson*, om inrättande av en professur i kemisk teknologi vid Chalmers tekniska institut;
nr 45, av herr *Schedin* m. fl., om ytterligare anstånd med genomförandet av vissa bestämmelser i stadgan för fortsättningsskolan;
nr 46, av herr *Lindhagen*, om ökat anslag till svenska föreningen för Nationernas förbund;
nr 47, av herr *Lindhagen*, om anslag till svenska freds- och skiljedomsföreningen;
nr 48, av herr *Lindhagen*, om ökat anslag till internationella fredsbyrå i Genève;
nr 49, av herr *Lindhagen*, om anslag till riksdagens interparlamentariska grupp m. m.; samt
nr 50, av herr *Lindhagen*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för gäldande av Sveriges andel i kostnaderna för Nationernas förbund.

Herr *Lindhagen* väckte en motion, nr 51, angående revision av lagen om skiljemän.

Denna motion hänvisades till behandling av lagutskott.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 52, av herr *Lindhagen*, angående beskattning av jordvärde eller jordvärdestegring; samt

nr 53, av herr *Jönsson* m. fl., angående åtgärder för tryggande av inhemsk sockerbetsodling och sockerindustri.

Avgåvos och hänvisades till bevillningsutskottet nedannämnda motioner:

nr 54, av herr *Johansson, Johan Bernhard*, om ändrade bestämmelser angående s. k. kommunalt veto;

nr 55, av herr *Berge*, om förtydligande eller ändrad lydelse av 17 § 5 mom. i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker;

nr 56, av herr *Pålsson* och herr *Andersson, Elof*, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående sänkning av sockerskatten; samt

nr 57, av herr *von Geijer* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående sänkning av sockerskatten.

Avgåvos och hänvisades till bankoutskottet nedannämnda motioner:

nr 58, av herr *Leander*, om årligt understöd åt månadslönaren vid flottans varv i Karlskrona Fritz Hammars änka;

nr 59, av herr *Leander*, om årligt understöd åt tre varvsarbetaränkor;

nr 60, av herr *Björnsson*, om understöd åt postföraren D. A. Danielssons änka och minderåriga barn; samt

nr 61, av herr *von Geijer*, om pension åt korrekturläsaren i riksdagens tryckeriexpedition C. O. Lundin.

Avgåvos och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:

nr 62, av herr *Fränden*, om ökat anslag till anordnande av utbildningskurser för kvinnliga ladugårdsskötare i Norrland och Dalarna;

nr 63, av herr *Gustafsson, Karl*, m. fl., om ökat anslag till anordnande av utbildningskurser för ladugårdsförmän och svinskötare; samt

nr 64, av herr *Gustafsson, Karl*, m. fl., om återupprättande av lantbrukskonsulentbefattningen i Berlin.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Nilsson, Johan*, i Kristianstad för tiden den 22—den 30 innevarande månad.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.47 f. m.

In fidem
G. H. Berggren.
